

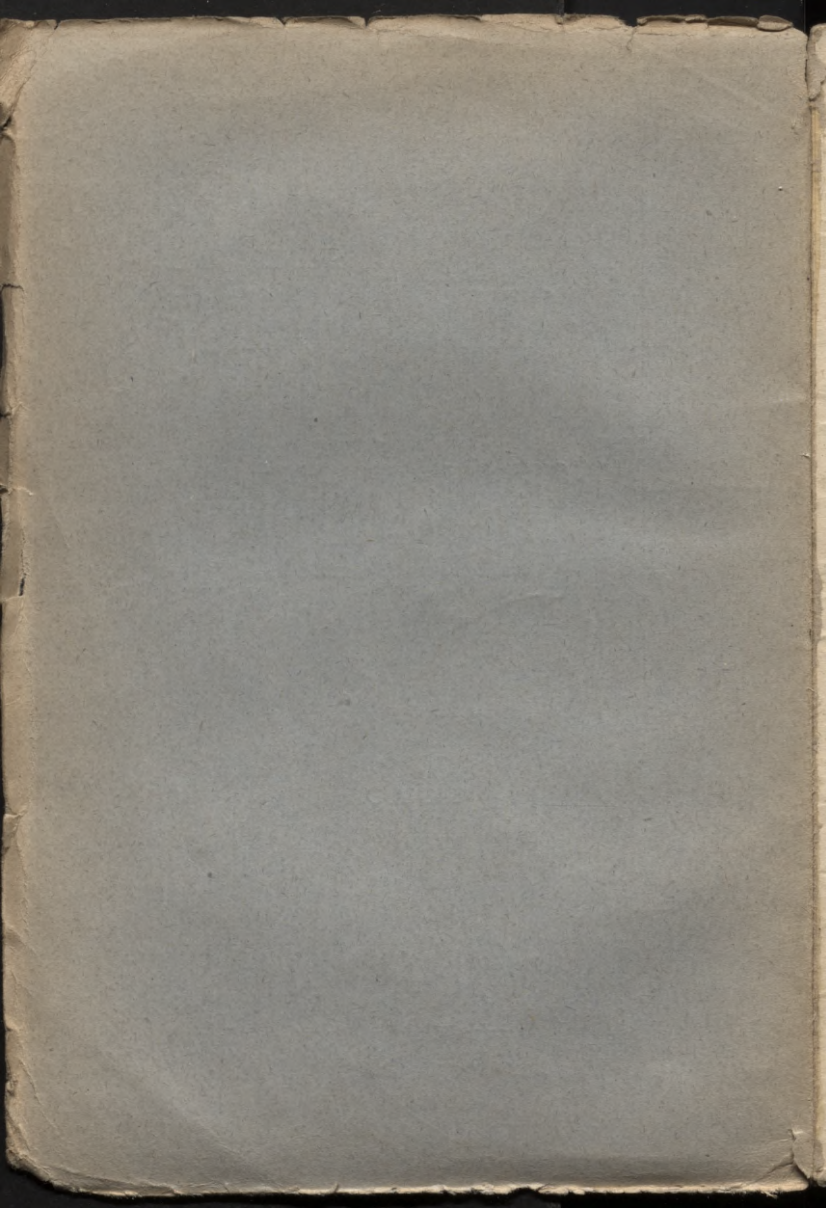
89-3
L696

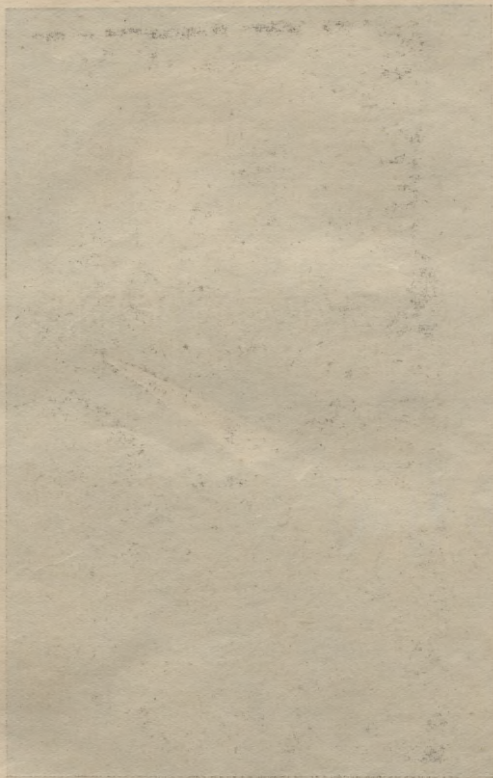
m/f

Kaudzītes Matīsa 75 gadu jubileja

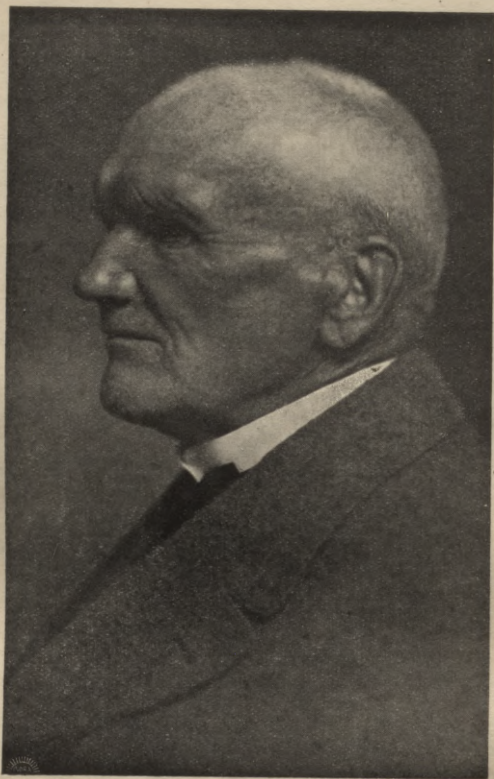

CĒSIS — RIGĀ 1924.
O. JĒPES APGĀDĪBĀ

Faint, illegible handwriting or a signature, possibly written in ink or light pencil, located at the bottom of the page.

W. W. Schatibetz 3

893
696

m/f

L
810.09

Kaudzītes Matisa

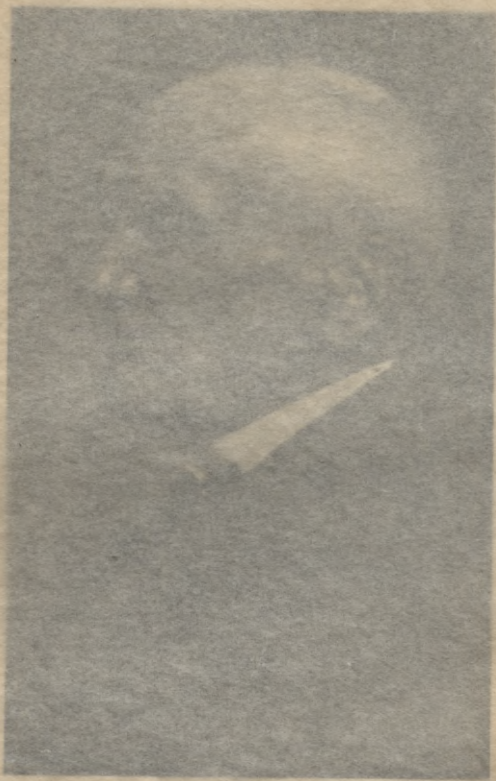
75 gadu jubileja

„Kad esmu visuļos vārdus,
Ar mani tad dabūns.”

H. Heine.

Cesis — Rīgā, 1924
O. Jēpes apgādība

Manifester Kati: 1843

L 89-3
696 m/f

L

810.09

Kaudzītes Matīsa

75 gadu jubileja

„Kad sauc vismiļos vārdus,
Ar manu tad daudzina.“

H. Heine.

Cēsis — Rīgā, 1924
O. Jēpes apgādība

librārija
559.145

~~559.145~~

03040435747

Π

7

1-11-1

E. Pīpiņa un J. Upmaņa spiestuve.
Rīgā, Marijas ielā Nr. 10.

Priekšvārds.

Tā kā mana 75 gadu jubileja ir izveidojusies neiedomājamā plašumā un turpinājusies neierastā ilgumā (17./VIII.—2./XII.), pa vairākām dienām un dažādām vietām, tad viss viņas gājums pilnīgi zināms ir man tik vienam vienīgam, jo nav iedomājams neviens cits, kas būtu visu līdzā dzīvojis, dzirdējis un redzējis. Bet daudzi draugi vēlas visu tuvāk zināt, un to nevar nevienam ar stāstīšanu vien pilnīgi pasniegt, jo īpaši domu bagātības pilnā sveicinājumu rinda nav stāstot izstāstāma, tāpēc līdz ar mani pašu būtu daudziem žēl, ja tā pagaistu vispārībai nezināma vai paliktu noglabāta maz kam pieietama; tāpat arī sajūtības pilnie apraksti attiecīgo dienu laikrakstu numuros un referāti vismaz visi ja ļoti reti kam zināmi, tālab ar mīlu draugu vienprātību un palīdzību, kur atzinīgi pieminami īpaši T. Zeiferts, J. Misiņš un K. Egle, kas gādājuši visu savākt un sakārtot, nu atklātībai un vispārībai šis godinājumu sakopojums un atstāstījums tiek mīļi novēlēts.

31. dec. 1923.

Jubilars.

Philosophy

The following is a list of the principal
philosophical systems in the world
from the year 1000 B.C. to the present
time. It is arranged in chronological
order, and the names of the principal
philosophers are given in italics.
The systems are: 1. The philosophy
of the ancients, 2. The philosophy
of the middle ages, 3. The philosophy
of the renaissance, 4. The philosophy
of the enlightenment, 5. The philosophy
of the romantic period, 6. The philosophy
of the nineteenth century, 7. The philosophy
of the twentieth century.

Index

Dāvinājums.

Sākot no pašām augstākām valdības aprindām līdz skolu jaunatnei, visiem tiem no abējiem dzimumiem tūkstošos skaitāmiem godinātājiem, apsveicējiem, apsveikumu sūtītājiem, goda dāvanu gādātājiem un to pasniedzējiem, godinājumu sarīkotājiem un kas piedalījušies pie tiem, augstākai garīdzniecībai un mācītājiem, laikrakstu redakcijām, dažādām biedrībām, zinātņu, mākslu un citām cienījamām iestādēm, skolām, skolotājiem, skolotājām un skolu priekšniecībām, rakstniekiem un rakstniecēm, māksliniekiem un māksliniecēm, koŗu vadoniem, dziedātājiem un dziedātājām, bijušiem audzēkņiem un audzēkņēm, draugiem un draudzenēm tikpat galvas pilsētā, kā uz laukiem, attiecībā uz pavadītiem 75 mūŗa gadiem, dāvina vissirsnīgākā pateicībā un mīlestībā šās piemiņas lapas to dienu

Jubilars.

1. Svinības Rīgā

J. G. Thompson

* * *

Jau gadu agrāk tiku no dažiem draugu izteikumiem sācis novērot, ka ir modušās domas, godināt plašākos apmēros mani manā 75 gadu dzimšanas dienā. Pa iesākumam raudzīju gan visus lūgt, lai labāk tādu domu neplata, jo neesmu godinājumu gribētāis; tomēr aizrādījumi uz to sāka atskanēt biežāk un noteiktāk. Tie nāca dzirdami it īpaši no laipni draudzīgām aprindām galvas pilsētā. Lai gan vēl joprojām pa gadījumam raudzīju šādas ziņas un domas klusināt, taču viņas auga un kļuva vispārīgākas, tā kā tieksme tās vēl apturēt, izrādījās par veltīgu, kaut arī raudzīju joprojām to darīt.

Šā 1923 gada pavasarī jau tika dzirdēts šis tas tuvāk par godināšanas nodomiem un viņu sarīkojumiem, kālab vajadzēja padoties un palikt mierā, lai nāk, kas nākdams.

Kļuva nomanāms, ka arī vietējībā ceļas domas, nepalaist šā gadījuma bez ievērības, lai arī tas viss tika turēts klusībā. Jutu joprojām augam sevī it kā nemierības bažas par to, ka manai tik mazai nozīmei grib draugi un cienītāji celt lielus atklātības godinājumus, un pēc mana ieskata vēl pāri par samēru. Tādām jūtām turpinoties, pienāca kalendāriskā 75. dzimšanas diena, kur jāsāk atļauties pilnīgi cienīšanas, godināšanas un mīlas sirsniņas varai.

Jau priekšējā dienā, 17. aug., ieradās divi no nedaudziem atlikušiem mīļiem skolas biedriem un draugiem, kā arī draudzes mācītājs Truca kgs, personīgi mani apsveikt. Tad pat saņēmu telegramu no Rakstnieku un Žurnalistu biedrības priekšnieka Pāvila Roziša kga ar apsveikumu un vēstījumu, ka šī Biedrība iecēlusi mani par savu goda biedru un

ka nodomāts sept. beigās sarīkot man apsveikumu Rīgā, ko vēlāk dabūju pavēstītu ar tuvākiem noteikumiem.

Savā 1. septembrī rakstītā vēstulē P. Roziša kungs, starp citu, raksta:

„ . . . Iedrošinos cerēt, ka septembra otrā pusē, kad Latvju Rakstnieku un Žurnalistu arodbiedrība sarīkos Jūsu jubilejas vakaru, Jūs ar kundzi arī neatteiksaties iebraukt Rīgā un saņemt to pateicību, ko latvju tauta un inteliģence vēlas Jums izteikt. Ar savu klātbūtni Jūs sevišķi iepriecināsāt rakstniekus, kuŗu goda biedris Jūs tagad esat.“

Tās pašas dienas vakarā kādu brīdi man iekšā neesot, bet drīz pēc tam ieejot, dabūju iztrūkties, caur rakstāmās istabas durvīm ieraudzīdams lielu liesmas gaišumu, ka bij jādomā pat par grāmatu aizdegšanos; bet pēc pāra soliem dabūju pārlicināties, ka izbailes vēltīgas, jo dega tikai 75 svecītes, sastādītas jaukā sarindojumā ap malām krietna lie-luma ripai, tā kā vidū bij varēts ielikt kādu dāvinājumu, bet neviena cilvēka nekur klāt. Vēlāk nāca zināms, ka šo pārsteigumu sagādājuši daži tuvākie kaimiņi, kas visi arī mani citreizējie skolnieki, paši izveicīgi nozudami. Līdzā nāca arī rakstisks apsveikums.

Pēc tam istajā dzimšanas dienā, 18./6. saņēmu lielāku skaitu apsveicināšanas telegramu un vēstulu, pilnu lielākās labsirdības un labvēlības. Pēc pusdienas saradās no apkārtnes vairāk sveicinātāju un pavadīja vakara stundas sadraudzībā, lasot un apcerējot saņemtos sveicienus.

Ar to nu domāju vietējos godinājumus par pa-beigtiem, bet pulciņš patērētāju biedrības un krāj-aizdevu sabiedrības biedru sarīkoja pēc pāra nedēļām apsveikuma un godinājuma vakaru to pašu biedrību telpās, kur tika lasīti starp citu atkal agrākie un pēc tam ienākušie apsveikumi, kas pa to laiku bij pieauguši lielākā skaitā. Starp citiem bij pienākusi arī ļoti ievērojamā vēstule no Ministru

priekšnieka kunga un citas; viena pat no kāda skolnieka no Ventspils vidusskolas.

Pēc tam nāca noteikta ziņa no Rakstnieku un Žurnālistu Arodbiedrības ar ieaicinājumu Nacionālā Teatrī uz 1. okt., vēlāk arī otrs no Rīgas Latviešu Biedrības uz 3. okt. — No atrašanās vairs neko domāt.

Rīgā iebraucis svētdien, 30. sept., taisos pēc ierašas ar itin vieglu nesamo doties uz zināmo dzīvokli. Bet kāds no agrākiem mīļiem skolniekiem, ar kuŗu bijām braukuši kopā no Siguldas, nepieļaiž kājām iešanas. Viņš pastāv cieši, būt par aizvedēju braukšiem, neklausīdamies nebūt, ka es pēc ilgākas sēdēšanas eju vismīlāk kājām, kamēr beidzot bij jāpieļaujas un jāsēstas važonī nevien viņam un man, bet arī vēl diviem manis sagaidītājiem. Nedomāju pavisam, ka viņš ar to bij gribējis rādīt lepnumu vai bagātību, būdams cēlies no it mazturīga stāvoklīša un ar godīgu uzcītību un rūpīgu taupību iecīnījis eksistenci, bet sapratu it skaidri, ka tas tika darīts mani mīļi godinot, nežēlojot pat grūti pelnīto pussimts vai vairāk rubļu. Tā jau bij pirmā zīme un aizrādījums, cik mīļi no zināmām aprindām tieku Rīgā gaidīts.

Pirms vakara aizsteidzos tūlīn pie tik apbrīnājami pašai dziedīgā drauga Mišņa kga, aiznesdams viņam šo to vēl priekš viņa rikojamās „Kaudzīšu izstādes“, ko viņš sastādīja ar otra drauga K. Egles palīdzību, pēc savas idejas un ar brīvu ieeju visi, kas lēti nav dzirdēts. Tur biju iegādājies pie patlaban sākama ģimenes mielasta, ko rikojusi mīlā mājas māte audžu meitas iesvētīšanas gadījumā. Ari es tur tiku lūgts piedalīties. Apvaicādamies dabūju dzirdēt no iesvētītās jaunavas, ka viņu pulciņš dievgalda mācības laikā vadīts un dībināts uz īstiem kristīgas ticības pamatiem.

Vēl aizgāju pie otra cienījamā draugu pāra B., pateikties par laipno ielūgumu mājot pie viņiem, uz ko biju lūgts tikpat laipni arī no citām draudzīgām ģimenēm, bet vajadzēja visur ar pateicību atlūgties, jo biju jau agrāk apsoliņies apmesties pie radiem

viņu dzīvokli. Bet solījos, kad vaļa būs, aiziet kādreiz viesos arī tur un citur.

Nākamā diena, 1. okt., kuŗas vakarā bij notikis pirmam un lielākam jubilejas svinību sarikojumam, pagāja man, kā kādam valdniekam, bez maz ar deputāciju pieņemšanu vien. Priekš pusdienas ieradās direktors Dzeņa kgs ar trim savas cienījamās real-ģimnazijas augstākās klases jaunāvēm (viens no Kokneses, otra no Gaujenes, trešā no Lisumas) — lūgt mani, lai noteicu laiku, kad varēšu ierasties viņu mācības iestādē, nesakot tomēr, kas tur būs. Tā ka man šī ģimnazija vismīlākā atmiņā no Petrogradas laika 1916./17., kur viņā ar prieku darbojos kā latviešu literatūras un valodas skolotājs, tad nekavējos ne brīdi šo mīlo aicinājumu pieņemt un norunājam, ka ierodos tur rītu, otrdien, ap plkst. 4.

Pēc tam ienāk manu Rīgā dzīvojošo citreizējo skolnieku uzdevumā divi krietni draugi, izdabūt no manis vienu vakaru priekš viņiem. Es sacīju, ka tas vislabāk būtu rītu — otrdienas vakars, bet tik drīz nevarot, jo iespējams esot visagrāk tik ceturtdien. Bet es saku, ka ceturtdien man jābrauc jau projām; bez tam vēl esmu apsolījis dažus no viņiem apciemot un pa ceļam jāpaliek vienu dienu. Uz to viņi atbild, ka tie separatīvi apciemojumi tad tikšot atlaisti, ja apsoluties uz viskopīgu apciemojumu, jo citādi nezin vai un kad dabūšot mani rokā. Spējams nebij atturēties, jūtot arī pašam sevi vilktu viņiem tuvu, tāpēc apsoluties uz ceturtdienas vakaru. Kad vaicāju: kur un „cikos“, tad atbild, ka to viņi zināšot paši, lai tik gaidot.

Atnāk arī mani no rakstniecības aprindām ievēlētie goda pavadoņi, kuŗiem likts vakarā mani aizvadīt uz teātri. Viņiem, protams, jāzina nodrošināt manu ierašanos. Sacīts gan netiek, kā to darīs, bet tik lai es gaidu. Es cenšos viņus pierunāt, ka iesim kājām, kas man mīlāk nekā braukšana, tāpēc lai manis labad nekāda „pajūga“ nemeklē. Iesākumā viņi gan tam palēnam pretojās, bet vēlāk — laikam drusku saprasdamies solās arī iet kājām, tikai lai es sagaidot viņus. (Laikam domāja, ka es aiziet

varu viens pats, un tad viss braukšanas lepnums vējā.)

Bet pēc šiem turpmākiem līdzbiedriem ierodas divi mīli puisēni — viens lielāks, otrs mazāks, — atnesdami kuplu krizantemu zaru ar milzum lieliem ziediem, ko pasniedz man, sacīdami, ka nākuši pateikties par „M. l—m“ un izlūgt par piemiņu manas fotogrāfijas ar parakstiem, ko arī ar prieku apsolu; tikai lai pakaļ nenāk agrāk — drošības labad — kā uz ceturtdienu, jo jādabū no fotografa. Tad apvaicājos, kādā amatā viņiem tētiņš un ko dara mammaiņa. Tētiņš esot pulkvedis, mammaiņa kopjot mājas soli.

„Ā, ā! Tad saprotu gan jūsu jauko un prātīgo pieklājību un ka ar jums varu prātīgi sarunāties.“ Vaicāju, kā viņi zinājuši šē mani atrast. „Tas jau esot vispāri zināms.“ Brīnos, ka tikai vakar iebrāucis, un jau zināms.

Biju par šiem bērniem visai iepriecināts un nosūtījis ar tiem labdienas viņu nepazīstamiem vecākiem, atlaidu viņus ar labu sajūtību uz mājām.

(Turpmākās dienās dabūju fotogrāfijas un negribēdams tām rakstīt virsū tikai kailu savu vārdu, uzrakstīju vecākam šo pantīnu:

„Kas kāps pret kalnu jaunumā,
 Tam viegli nāksies vecumā,
 Uz leju labi nostaiģāt; —
 Ja otrādi, tad grūtums klāt.“

Un jaunākam:

„Tev, jaunais draudziņ, novēlu
 Es mūža gaitu laimīgu,
 Un tādu tevīm paredzu,
 Kad ceļu iesi godīgu.“)

Bet nu jūtu brīdi pēc brīža augam savādu līdz tam sevī nepazītu nemieru; netik ne sēdēt, ne rakstīt (lai gan daudz kas jāraksta), ne lasīt, bet tikai drusku nemierīgi staiģāt, kas atgādinā vecumā jaunēkļa eksamina gaidīšanas jūtas komisijas priekšistabā. Laiks jau tuvumā noteiktam iešanas brīdim, bet draugi vēl nenāk; paiet vēl kāds brītiņš un nenāk vēl joprojām. Ja, ja! sāku saprast jūsu pa-

mānīšanos, lai neizmūku jums, aiziedams uz savu roku. Beidzot sāk logu priekšā paspīdēt lielās automobiļa acis. Nu vairs neko bārties, kā ierasts, par vēltīgiem izdevumiem, nedz par kaut ko citu. Steidzīgi iegrimstu galvenā automobiļa sēdu vietā, it kā nobēgdams; — goda pavadoņi apkārt.

Brīnums, cik teatris kluss! Visi koridori tukši, tik šur tur kādi durvju stāvētāji un garderobisti; bet bij jau sludinājumos lasāms, ka pēc otrā zvana durvis slēgs, un tagad — protams, ir visas reizes nozvanītas, jo laiks dažas minutes pāri. Steidzīgi tieku atģērēts un vadīts kaut kur uz priekšu pie kādām durvīm. Iesitas prātā — vai vēl nevarētu izvairīties, kā Ķencis goda mielastā, no runas? Bet goda pavadoņi ir cieši aiz muguras. Tie atveŗ ātri durvis un pa daļai iebīda mani iekšā.

Ja, ko redzu! nams pilnum pilns, galva pie galvas, plecs pie pleca. Visa lielā publika drīz saceļas kājās, atskan nerimstoši plaukšķieni, kuŗus saņem labu brīdi, kamēr atkal viss nomierinās. Un kam šis diženais godinājums? Taču man, kas neizšķīŗas no citiem laucinieku ļautiņiem pat ne ar vēlu gulēt iešanu un vēlu celšanos, kas vispāri ir augstāku kārtu iezīme. Un še nu tieku celts tālu pāri visai ikdienišķībai. Manīt nomanu un jutin jūtu, ka pēc apklusuma tūkstošas acis lūkojas labvēlīgi, mīli un godinoši uz mani.

Bet nav laika prātot, — izšķīŗas aizkars un parādās daiļi sastādīts dziedātāju koris ar spilgti balstām jaunavām — dziedātājām priekšrindā. Diriģents stāv uz pultes un tūlīņ atskan līdz šim nedzirdēta meldija, kā vēlāk dabūju zināt, komponēta šim jubilejas gadījumam uz vienas no manis sacerētām dziesmiņām, kas parādījās „Rituma“ 1923. g. 6. numurā: „Mūžīgā jaunība“. Līdz ar jauko nodziedāšanu, kas aiz teksta īsuma atkārtojās, jāpiemin vēl viens liels savādums. Dziesmu tekstus no koriem sadzirdu vispāri vāji, bet no šā kori sadzirdēju pat līdz pēdējam balsienam.

Zeiferts uzsāk savu referatu un visā namā iestājas tik dziļš klusums, ka sadzirdama pat vai kādas

programas lapīnas nokrišana uz grīdas. Referats velkas labi garī, bet tiek uzklausīts ar lielāko vērību un neapnikumu. Pēc atzinības plaukšķieniem sekojošā „Mērnieku laiku“ izrāde dod liecību par artistu lielām pūlēm, kas liktas pie viņas rūpīgā sagatavojuma, kur — kā īpaši „goda mielasta“ cēlienā darbojas tāds personāla skaits, kāds reti kādā citā lugā redzams, bet viss ritē it kā no sevis — viegli, strauji un bez garlaicības. Likās nomanāms, ka viss lielais artistu personāla skaits darbojas ar sirsniņu jubilejas sajūtu.

Izrādes starpbrīžos dabūju gan atjaunojot agrāku paziņanos ar ievērojamiem tautas darbiniekiem un darbiniecēm, kā arī iepazīties ar jaunākiem un jaunākām. Tā kā man vieta bij vēlēta, kā noprātu, teatra direkcijas ložas pirmākos sēdēkļos, tad turpat drīz ievēroju direktorus Raiņa un Zeltmata kņus. Redzējies nebiju ar šiem abiem kungiem labi ilgi: — ar Raiņu 18 gadus un ar Zeltmati līdz 10 gadu, bet gan stāvējis ar pēdējo no viņiem vēstulū izmaiņā, īpaši šo pašu „M—ku l—ku“ dramatizēšanas attiecībā. Pazīt pazīnu tos zieniņamos kņus abus tūlī, lai arī dažādu pārdzīvojumu ilgie gadi, kā tas dabīgi notiek, nav pagājuši bez pārveidojumiem izskata ziņā. Rainis, būdams man līdz tam laikam attāļāks un tādā ziņā drusku svešāks, palika uz pēdām stipri mīļš, kad nomanīju arī viņa skaidro labsirdību uz mani. Bij prieks iepazīties tai pašā ložā arī ar Skolu Departamenta direktoru Ausēja kņgu. Tā kā manas tuvākās apkaimes bērni nāk joprojām pie manis ar lūgumiem, lai viņiem palīdzu tikt ar mācībām uz priekšu, ko darīt nevienam neliedzos, tad Ausēja kņgs arī man jāatzīst par augstāko priekšnieku, kaut arī neoficieli. Kad turklāt biju lūgts un solījis rītu ierasties Dzeņa kņa realģimnazijā un varbūt ka tieku lūgts ir kādā citā mācības iestādē, kādus vārdus teikt, kas arī tā notika, tad turēju par goda pienākumu Ausēja kņgu lūgt, vai drīkstēšu tādos ielūgumos ko runāt, ko ielūdzēji, protams, vēlēšies, tad Ausēja kņgs atbildēja, ka to ne tikai atļaujot, bet arī vēloties. Uz to tad varēju būt pilnā dro-

šībā. — Man līdzās sēdēja Rakstnieku un Žurnalistu Biedrības priekšnieks Pāvils Rozīša kungs, jo viss šis lielais sarīkojums ir bijis galvenā kārtā sagādāts no šās biedrības un no Teatra Direkcijas. Turpat tuvumā bij arī jau agrāk iepazītais spirtais muzikis, komponists Zālīša kungs, kas sevi mīl saukt par „Zeikaru Annas dēlu“, jo viņa māte, dzimusi Rathminder, ir vesta no Vec-Piebalgas Zeikariem.

Kāda dāma pasniedza, laikam pirmā vai otrā starpbrīdī, divas skaistas rozes, apliecinādama, ka tās esot no viņas pašas dārza. Ātrumā viņai gan pateicos, būdams sarunā ar kādu citu arī ievērojamu personu, bet tik pēc tam dabūju zināt, ka cienījamā dāvinātāja bijusi Anna Brigader jaunkundze. Par žēlumu, vēlāk viņas nekur nemanīju; laikam vieta tai atradās tālāk. Gribēju aizbildināties vismaz par patvaļību, ka uzdrošinājos vienu no saņemtām rozēm dāvināt Zeiferta kungam tālāk par referatu, bet to daru tagad še, sūtīdams līdzā sabiedrisku sveicienu un ceru, ka tikšu laipni atvainots. Lai gan neesmu ieradis puķēm pušķoties, bet otru rozi taču piespraudu sev, kā augsti ievērojamu dāvanu. Līdz rītam viņa gan bij drusku nolaidusi galvu, bet dzīvoklī tur būdamās skolu jaunekles steidzās to ielikt svaigā ūdenī glāzē, kur viņa spirtīgi uzziēdēja un tiek kā piemiņa paglabāta.

Tiku personīgi sveicināts arī no divām citām ievērojamām, bet tāpat ilgi neredzētām dāmām: no Annas Ķeniņa kundzes un no Daces Akmentīņu jaunkundzes. Ķeniņa kundzei bij klāt kāda vēl jauniņa dzejniece, ar kuŗu arī tiku iepazīstināts un novēlēju sekmes. Tik žēl, ka esmu aizmirsis viņas vārdu, ko varbūt izdosies vēlāk sataujāt, lai varētu iepazīties ar viņas darbiem. Ķeniņa kundze teica, ka tagad rakstniecībā nedarbojoties. Ar Akmentīņu jaunkundzi sarunājoties, kas senāk bij sevišķi godināta un atzīta skatuves darbiniece, dabūju dzirdēt, valdībai par godu, ka viņai nākot gan penzija, bet noprotams, ka dzīve sērīgi vientulīga un garlaicīga. Izciešams bijis arī kāds smagāks iesirgums, ko dzirdēju no citiem. Ievērojot šās nopelniem tik bagātās

dramatiskās darbinieces gandrīz piemirsto dzīves stāvokli, uzdrošinājos savā pateicības runā to atgādināt cienījamām rīdzniecēm, nepieminēdams taču pagātnē tik svinīgi cienītās mākslinieces vārda.

Garā izrāde ar saviem vai septiņiem cēlieņiem vilkāš pat līdz pusnaktij un godinošie apsveikumi ar dāvanu bagātību arī vēl pāri par stundu, kur klāt bij zināms, ka mielasta sarīkojums gaida virsnieku klubā.

To vērā turot, man manā pateicības runā bij iespējams pieskārties ar pateicību tikai tobrīd vistuvāk būdamām grupām, kuŗu rokās stāv visspožākās sveces tautas apgaismošanā, prāta izkopšanā un sirds izdaiļošanā, īpaši: — skolotājiem, kā audzinātājiem; rakstniekiem un avižniekiem, kā tautas gara un domu izteicējiem; skatuves darbiniekiem, kā tautas īpašību izveidotājiem; muziķiem, kā dziesmu gara vadītājiem. Cits viss bij jāatstāj turpmākībai, un to daru visā īsumā tagad un arī no paša gala. Bet iekam sāku izsacīt pateicības tuvāk šā brīža mīļiem sveicinātājiem un dāvanu pasniedzējiem, man jāizsaka dziļi sajūstā pateicība vismaz par trim sveicinājumiem iepriekš ārpus šā vakara: — Viņa Augstcienībai Valsts Prezidenta kungam par vēstuli, Viņa Augstcienībai Ministru Prezidenta kungam arī par vēstuli, Augsti cienījamai Izglītības Ministrijai par telegramu. — Un tad augsti cienījamiem tā vakara sveicinātājiem, godinātājiem un dāvanu pasniedzējiem, kā Latvju Rakstnieku un Žurnālistu Biedrībai par apsveikumu un krāšņu ozollapu vaiņagu un par manis iecelšanu goda biedra kārtā; Izglītības Ministrijai otrkārt un kopā ar Kultūras Fondu caur Skolu Departamenta Direktoru L. Ausēja kungu par apsveikumu un naudas dāvanu; Nac. Teatra Direkcijai caur Direktoru J. Raiņa kgu par apsveikumu un krāšņu lauru vaiņagu; Latvijas Skolotāju Savienībai caur M. Liepas kgu par apsveikumu un manis iecelšanu goda biedra kārtā; Nac. Teatra māksliniecīgam Personālam par apsveikumu caur aktieri A. Kronberga kgu vēl visā „Pietuka Krustiņa“ samaskojumā un viņa svinīgā runas

Kaudzītes Matīsa Jubileja.

izskaņā. Joprojām par apsveikumiem; Latvijas Konzervatorijai caur Inspektoru Kārkliņa kgu; Latvijas Teatra Biedrībai caur J. Akuratera kgu; Slides Fonda Biedrībai caur P. Skrābana kgu; Latv. Nac. Klubam caur stud. Pones kgu; Piebalgas Novada Studentu Savienībai caur stud. Ernsta kgu; Nac. Teatra direktoram Zeltmata kgam par naudas dāvanu; Latvijas Jaunātnes Savienībai caur skolotāju Puķudruvas kgu; Universitātes filoloģijas fakultātes studentu kungiem par apsveikumu un Praktisko Zinātņu Institutam tāpat; Dzeņa kga reālģimnazijas pedagogu kungiem par apsveikumu un goda adresi un Sarkanā Krusta Biedrībai par apsveikumu caur J. Akmeņa kgu; Dzeņa kga reālģimnazijas skolniekiem caur direktri Dzeņa kdzi un divām mana Petrogradas darbības laika jaunkundzēm pie šās ģimnazijas L. D. un Z. L. par dāvinātu rakstamu papiru bloku un apsveikumu; Latviešu Dramatisko Kursu audzēkņiem par apsveikumu; tāpat par apsveikumu no Brāļu draudzes puses. Joprojām izsaku pateicību izrikojuma sākumā dziedātās dziesmas komponistam J. Kalniņa kgam, dziedātāju korim līdz ar diriģenta kungu un visai sveicinošai publikai.

Ari laikrakstu redakcijām sūtu pateicības par mīļiem sveicieniem un lūdzu saņemt pretī sveicienus no manis, kā „Baltijas Vēstneša“ redakcijai caur A. Austriņa kgu, „Jaunāko Ziņu“ redakcijai caur K. Skalbes kgu, „Brīvās Zemes“ redakcijai caur Ed. Virzas kgu, „Latvja“ redakcijai caur J. Grīna kgu, „Latvju Grāmatas“ redakcijai caur J. Misiņa kgu.

Un beidzot tādas pašas sirsnīgas pateicības saku visuvisiem, kas vien uz šo dienu mani sveicinājuši vai telegrammām, vai vēstulēm vai vārdiem.

Skatuve piepildījās ar dārgu puķu bagātību, jo pat vai visi sveicinātāji nesa tās līdzā krāšņu krāšņās. Un kad otrā dienā ekspreši visu to košumu atvilka plašos ratos, tad brīnumība sacēlās visapkārt. Jaunavas, kas bij mājā, steidzās visu glābt no vītuma, liekot dzestrā ūdenī pa dažādiem trau-

kiem. Vēlāk lielums no visas šās puķu godības aizgāja uz izstādi; bet mājā arī vēl palika ne mazums. Daudz pateicību saku par šiem skaistumiem.

Kad sāku domāt par saņemto dāvinājumu nozīmi, ko tie katrs izsaka, — un kad to pulkā ieraugu gatavu blāķīti rakstāmu papīru un vēlāk dabūju arī rakstīkli līdzā, tad jāsaprot, ka netiek vis gribēts laut man dusēt uz šās dienas lauriem. Darba rīki un materials rokā!...

Pie sekošā mielasta virsnieku klubā piedalījās starp daudz citiem arī „Anužas” tēlotāja, sen ar slavu pazīstamā Rūmnieku māte, viņas dēla pavadībā, kas sevišķi mīli rūpējās par savu tik cienījamo māmuļiņu. Lai viņai vēl ilgi darboties, citiem skatuves biedriem par paliekamu priekšzīmi!

Līdzās man sēdēja cienījamais laika biedris, skolotājs Dreiberģa kgs vienā pusē un Ārlietu Ministrijas ģeneralsekretars H. Albata kgs otrā. Tad daudz rakstnieku, avižnieku un redakciju locekļu, skolotāji un ievērojami grāmatu apgādātāji, J. Mišņa kgs ar kundzi un citi cienījami tautas darbinieki. Jautrība runās un dziesmās valdīja viscauri, kur klāt vēl īpašs četrbalsīgu dziedātāju pulciņš braši kuplināja mielasta sajūtību.

Pa mielasta laiku sacīja joprojām cildinošas runas šie kungi: dzejnieki — K. Krūza, K. Skalbe, A. Austrinš, J. Grīns, žurnalisti — Arturs Bērziņš, Āronu Matīss, Pēteris Lasis, bibliografs J. Mišņš, Valsts Saeimas loceklis Aug. Briedis, grāmatu apgādnieks A. Gulbis, neskaitot pāra manu humoriētīgā garā sacītu runu.

Kad lielākais dalībnieku skaits jau bij atvadījies, nemot vērā tuvojošos darba dienas rītu, tad — kā mielastos arvien parasts — atlikušie un mazāk steigīgā galdā viesi savīrījās vienkop un turpināja kopdzīvi pēc īstajās mielasta daļās vēl jo tuvākā sadraudzībā, gan sarunājoties, gan ko jautru pastāstot, gan dziedot cauri visas populāri iemīlētās dziesmas, gan arī nopietni apspriežot jautājumus par rakstniecības darbiem un viņu izdošanu.

Kad manāma gandrīz jau rīta gaismiņa, tad taču

reiz jādodas mājās, jo pulcinā atradās vēl redakciju locekļi un veikalnieki no atbildīgām darbu vietām; bet tomēr vēl jālūko iet, cik iespējams, visiem kopā, cik tālu vien var. Tur nu nāk ikkatrā ielu krustā prātojami par to, kuriem jāšķiras še, kuriem citur un cik vēl to, kas var iet joprojām vienkop. Un arvien tiek izgudrots tā, ka vēl viens — otrs var ņemt kādu likumu un palikt kopā dažus kvartālus. Vēl smieklī, vēl joki, vēl zobgalīga asprātība, vēl dažu dziesmu ieskaņas, kamēr pēdīgi pat līdz mana dzīvokļa durvīm atliekas pulciņš visai mīlu pavadītāju. Vēl atsveicināšanās, vēl cerības un izredzes uz nākotnes jautriem brīžiem, vēl mīļākie novēlējumi, vēl rūpīgs nogaidījums, kā atslēdzu nama durvis un vai tik iekļūstu droši iekšā, it kā kad jābīstas par pazušanu. Un pat tad, kad no iekšas veŗu durvis cieti un kad noskrapš bultas atslēgā, noskan vispēdējie labvēlības saucieni un „uz redzēšanos!“

Ja, taču ir sūrā dzīvībā brīži, kuŗu dēļ vien mīlētos dzīvot, ja pat citas pievilcības dzīvei nebūtu! Tā prātoju, kāpdams domīgi un lēnām augšup.

Jau pa izrādes laiku, kādā starpbrīdī, tiku ielūgts no Ķeniņa kunga, apciemot viņu un līdzā arī Dārziņa māti, kuŗa — dzīvodama turpat — vēloties vēl ar mani parunāties. Šo ielūgumu apņēmos labprāt pildīt, jo it īpaši sajutu kā pienākumu, neaizmirst vecās draudzības no tāliem laimīgiem laikiem, kad tiku viesojies pie Dārziņiem Jaun-Piebalgas Jāņa skolā un redzējis augam viņu abus dēlus, Emilu un Hermani, bet kur tagad māte palikusi viena vienīga no savējiem, jo nav vairs ne dēlu, ne laulāta drauga, ne brāļu. Bet saprotams, ka vislielās sēras viņa ir jutusi par dārgā Ēmiļa nāvi, un vēl tik piepeši šausmīgā gadījumā.

Tā kā 2. oktobrī man brīvākas bij vienīgi rīta stundas, tad apsolījos ierasties pie Ķeniņa kunga ap plkst. 9, kā tas arī notika. Dārziņa māti atradu samērā diezgan spīrgtu un pat jautru, jo jautrums ir bijis vienumēr viņas veselības uzturētājs un bēdu pārciešanas palīgs, — remdētājs.

Pārrunājot tālās jaunības atmiņas, nonācām pie

tā, ka no viņas tolaik pieaugušiem kāzu viesiem es esmu atlicies vairs vienvienīgais, neskaitot varbūt tik dažu, kas toreiz bijuši mazu bērnu gadus. Ja viņa nebūtu palikusi atraitne, tad šogad Jāņos bij svināmas viņai zelta kāzas (1873.—1923.). Lai arī tas tā nebij, tad tomēr varēju viņu sveicināt vismaz uz pussimts gadu nodzīvošanu pēc pārmaiņas no meitu kārtas uz laulības dzīvi. Kad vaicāju, kā viņa pavada savu laiku, tad stāstīja, ka darbojoties pa daļai saimniecībā, pa daļai spēlējot pie pianino dēla Emiļa komponētās melodijas. Labi gan, ka tik tālu ir izdevies iemācīties, lai var remdēties pie muzikas skaņām.

Labi arī gan, ka viņa no Ķeņiņa kunga un kundzes tiek tā kā mātes vietā turēta un tādā ziņā glābta no garlaicīgās, pat mocošās vientulības. Penzija jau gan laikam nāk no valsts.

Atsveicinājies apmierinātā prātā no Dārziņa mātes un Ķeņiņa kunga un kundzes, paturot atmiņā viņu laipno viesmīlību, pasteidzos līdz pēcpusdienai izpildīt kādus citus apsolītus mīlus apciemojumus un tad norunātā laikā uz Dzeņa kunga realģimnaziju, domādams, ka tur būs tik kāda parasta parunāšanās ar mīlo skolas jaunātni. Bet ko tur atrodu? Tavu brīnumu! Sarīkota par sevi plaša jubilejas svinība ar visiepriecīgākajiem pārsteigumiem un iepriecinājumiem.

Visa lielā skolas audzēkņu pulka priekšā iesākās sarīkotās svinības ar patriotisku koŗa dziesmu. Tad runā direktors Dzeņa kgs, atcerēdamies manas darbības Petrogradā pie šās teicamās audzināšanas iestādes. Skolotājs Akmeņa kgs runā, pieturēdamies pie maniem Nacionalā Teatrī izsacītiem vārdiem un tos plašāk izskaidrodams, ka esmu vēl kā skolnieks dzīves skolā un tagad iestājos pēdējā jeb augstākā klasē.

Nāk tālāk ļoti saprātīgi ievadītas deklamācijas. „Patiesības kronis“ tiek nests priekšā no augstākās klases sastāva, ar izdalītām lomām. Kāda pusaugu jaunava, laikam no vidus klasēm, saka garu jauku runu bez nekādas sastomības it kā pazīstamais lak-

stīgalas konkurents, mazais strazdiņš ziedonī kādā jaunu egļu pudurā pie zaļas plavas, kamēr brīžam pašiem vecākiem runu teicējiem mēle satinas vārdos kā dažreiz kāda cāļa kājas pakulās un nevar vis viegli tikt vaļā. — Kāds mazs puisēniņš — laikam no pašas zemākās klases — nodeklamē itin skaidri vienu no maniem dzejolišiem, kas parādījušies nesen žurnālā „Ritums“ ar virsrakstu „Kas sacīs?“

Nu šāk nākt dārgas dāvanas, ko sniedz klase pēc klases, kā mana brāļa krūštēls, skaista glezna, groziņš ar puķēm, tējas glāze sudraba apakšdaļā, rakstīklis. Par saņemtām dāvanām mīļiem dāvinātājiem pateikdamies, paskaidroju, ka tās stāvēs vietas manā dzīvoklī, atgādinādamas vienumēr dāvinātāju mīlestību uz mani un manu pateicību tiem un šai cienījamai mācību iestādei ikkatru brīdi un ikkatra lieta savā ziņā kā kaut kuŗa svarīga un derīga uzdevuma pildītāja. Brāļa tēls rādīs man viņu kā dzīvu atmiņā; zizli lietošu par stipru atbalstu stāigājot, jo esmu istā ziņā kājnietka cilvēks; tēju no iedāvinātās glāzes dzeršu ar vislielāko garšu; glezna, kas rāda zaļojošu dabas skatu, iepriecinās mani īpaši ziemas laikā un atjaunos cerību uz ziedoni un vasaru; rakstīkli sākšu lietot līdz ko būs viņš mājā. Šis pēc skaita man piektais dāvināts rakstīklis: — pirmo saņēmu arī no skolas audzēkņiem pēc gandrīz 10 gadu darbības; otro — no draugiem un bijušiem skolniekiem uz 25 gadu amata svētkiem; trešo, kuŗš sastāvēja no lieliem gliemēžu mājokļiem, — sūtīja agrākie audzēkņi no Krīmas; ceturto — dabūju atstājoties pēc 43 gadu darbības no skolas, un tagad nu šo piekto pēc pavadītiem 75 gadiem dzīves gaitā. Ik reizes pēc kārtas ikkatru saņemto jauno rakstīkli ņemu lietošanā, bet agrāko paglabāju kā piemiņu, un tagad nu pie kārtas jānāk šim piektam. Ceru, ka tas man būs par palīgu vēl kaut ko sarakstīt. Un kad turklāt priekšējā vakarā man dāvināts no šās pašas mīlās puses skaistā veidā rakstāmu papīru padoms, tad no vaļas nav ir ko domāt. Jāsteidz vismaz šo materialu pienācīgi izlietot. Bet puķu groziņu ļaujiet man dāvināt tālāk

augsti cienījamai direktrises kundzei, kā īstenai sirsnīgai šās tik cienījamās mācību iestādes mātei. (Piemināms, ka visi šie dāvinājumi, līdz ar puķu groziņu, sagāja rūpīgā Misiņa kunga sarīkotā izstādē.) Šai apsveikumu un apdāvinājumu daļai bij pabeigties ar manis daudzkārtīgu un jautrām gaviļēm pavadītu augšup celšanu appušķotā krēslā, kā rādījās, no direktora kunga un skolotāju kungu puses.

Starpbrīdi līdz rotaļām izpildīja jauki sarīkots tējas galds no ļoti cienījamās mājas kundzes. Rotaļu sākumā vispirms dabūja redzēt brīnumdailus vingru gājienu no koši vaiņagotām augstākās klases jaunavām. Pēc tam piepeši notika otrkārtīga manis augšup celšana ar laimes uzsaukumiem no viņām un apbārstišana vaiņagu ziediņiem. Bet man sametās viņu skaisto vaiņadziņu tik žēl, ka bij jālīdz to nepostīt. Izdevās vēl puslīdz aizsargāt cienījamās jaunavu vingru skolotājas vaiņadziņu līdzā un uzlikt to atpakaļ viņas gludā galviņā, lai paliek tāpat līdzīga un nešķirama no viņas audzēknēm arī vaiņagā, kā tas bij nacionalā apgērba ziņā. Iziedams no šā ziedu piebārstījuma, raudzīju izlaipoties tā, ka lai neuzminu pat vai nevienam ziediņam, kas biruši no augsti godināmiem jaunavu vaiņadziņiem.

Bet tad nu jāsākas vispārīgām rotaļām, un bez manis jau nē. Jātiek pēc rotaļu likumu vajadzībām tikt aiz rokām grozītam uz vienu un otru pusi un jāgriež tāpat savukārt rotaļnieces, īpaši no vismaziņākām, kuņām retāk notiek piedzīvojumi, tikt arī grozītām. Neko darīt, neko būt, visa „taisnība“ jāpiepilda.

Vēl jāpiemin viens iepriecinājums, kas nav vis uzskatāms par nejauši iegādījušos. Biju šad un tad Dzeņa kungam ar kundzi ieminējies par citām Petrogradas laika skolniecēm bez tām, kuņas bij mani iepriecinājušas ar apciemojumu, un minējis dažas pat pie vārdiem, kuņas, kā dzirdēju, Rīgā dzīvojot. Un par lielu prieku divas no tām šoreiz atradu arī priekšā. Jādōmā, ka tās bij tikušas arī uz šo brīdi ielūgtas. Viena no viņām kalpojot, ko jau zināju, kā

ierēdne Ārlietu Ministrijā; otrai, kuŗa jau tolaik Petrogradā, būdama vēl tik laikam sestās klases skolniece, bij ģimnazijā pazīstama par krietnu pianisti, vaicāju, ko viņa tagad dara. „Spēlēju.“ bij tāda kā pusvienaldzīga atbilde. „Un kādos gadījumos vai kādā nozīmē tad spēlējat?“ „Nu, koncertos...“ „Ā, koncertos! Tad Jūs neesat vis gluži tik maziņa, kā varbūt sev izskatāties. Nu, labi, labi! cenšaties vien tālāk. Mākslām nav nedz gala, nedz malas, tāpat kā debess izplatījumam. Labāk ir no sevis mazāk domāt, nekā otrādi.“

Kad taisījos šķirties jau diezgan vēlu vakarā, tad direktora kungs apmierināja mani, ka drīz būšot „zirgs paaudzots“ un aizvedišot mani ar visām dāvanu mantām un abas šās jaunās viešņas līdzā. Bij ari par brīdi „zirgs“ klāt, bet tāds, kas „auzojams“ ar bencinu. Vēl lielā jautrā barā sirsnīga atvadišanās; sanestas, saliktas tiek visas mantas, dažas no tām ņem pie sevis abas ceļa biedrenes, un tā braucam trijātā projām līdz manam dzīvoklim, kur tad viņas veikli palīdz man izkļavāties un iekļūt ar visu dzīvokli, braukdamas pēc tam abas tālāk. „Ardievu!“ „Ardievu, ardievu, mīļumīlie bērni!“

Ja, un nu, palikušam vienātnē, ceļas prātā atkal pazīstamie jautājumi, kā lai savedu samērā, šādu godinājumus, šādu mīlestību ar maniem maziem nopelniņiem, ja kādiem pavisam tur ir paliekama nozīme? Kā lai ievēroju un atlīdzinu ideālā ceļā šādu skolas jaunātnes materiēlos izdevumus, kas pati turklāt pelnītāja vēl nav? Nav ko šaubīties, ka ari šai lietā vecāki būs rādījuši viņai līdzā savu labprātību. Vai tur pietiek ar aprasto pateicību vien? Bet, lai jautāju, cik gribu, atbildes nekādas ir šoreiz nedabūju.

Nav laika ari daudz prātot, jo priekšā stāv tūlīn rīt' no rīta cits līdzīga jaukuma piedzīvojums, uz kuŗu domāt rinda klāt. Jau pa izrādes laiku Nacionālā Teatrī tiku caur Dr. Šanberģa kungu Skolo-tāju Instituta direktora kunga vārdā sveicināts un lūgts ierasties Institutā 3 okt. no rīta, ko ari apso-

liju. Bet otrā dienā saņēmu no direktora kunga vēl šai pašā lietā sekoša satura vēstuli:

„Docents Ludvigs Bērziņš,
Rīgas skolotāju instituta direktors.

Rīgā, 2.10.1923.

Talsu ielā 7.

Augsti godātu Kaudzītes kungu lūdzam neliegties apmeklēt Rīgas skolotāju institutu rīt 3.10, pulksten 9-ņos rītā. Būsim priecīgi — īpaši savu audzēkņu, nākamo skolotāju dēļ, ja mums izdosies gavilnieku personīgi apsveicināt. Cienīdams L. Bērziņš.“

Biju 3. okt. rītā izgājis kādās pāra steidzamās vajadzībās, kad jau tāds pats bencina „zirgs“ stāvēja pie durvīm, kā vakar. Man pakal atbraukuši bij Dr. Šanberga kungs un viens no Instituta skolotāju kungiem. Tiku jau meklēts no dzīvokļa iemītnieku puses un par laimi notverts arī, jo gluži uz tādu agrumu nebiju domājis, lai arī vēstulē stunda noteikta. Steidzos drīz sarīkoties, un nu dodamies projām, pāri Pumpura apdziedamai Daugavai. Nonākam Institutā apmēram ar stundas nokavējumos, kas mana vaina.

539/105
655

Īsi sasveicinots ar direktora kungu un skolotāju kungiem, tad topu vadīts ar ļoti cienījamo skolotāju pulku un Dr. Šanberga kungu, kas kā vēlāk dabūju dzirdēt, ir Instituta ārsts un sanītarais inspektors, plašajā Instituta zālē, kur — protams — viss audzēkņu pulks būs vienkop, jo koridori tukši, kas pirmā brīdī bij spīrgtas jaunātnes pilni. Ļoti pacilājošs skats tādā lielā telpā, kur skaistie daudz apsološie abu dzimumu jaunātnes seji cits pie cita, kā jauka rīta atspīdums. Turēju par pienākumu visam lielam nākamo amata biedru un biedreņu pulkam vispirms izsacīt maz vārdos savu apsveikumu, kur tad tūlīn direktora kungs stājās katedrī un uzsāka rīta lūgumu. Dziedams bij divu saskaņotu instrumentu — harmoniuma un klavieru — pavadībā grūts, garš korals, bet nodziedāts tika ar ļoti teicamu takts un balsu skaidrumu.

Pēc lūguma brīža direktora kgs griezās ar ap-sveikuma vārdiem pie manis atzinības un godinā-jumu pilnos izteikumos un kāda audzēkne pasniedza man Instituta vārdā puķu pušķi no paša Instituta dārzā augušām puķēm. Šo pušķi arī iesniedzu Mi-siņa kunga sarīkotā izstādē. Tad atskan brašā kori dziedāta patriotiska dziesma, un nu direktora kgs uzaicina ir mani, kaut ko runāt, ko tad arī daru, vispirms izsacīdams savu prieku par šo nākamo amata biedru un biedreņu žirgto izskatu, līdzīgu ziedu pumpuriem un izplaukušām ziedu galviņām, kas izdalīsies pa visu mūsu mīlēto tēviju, izkaisī-damas savas veselīgu mācību sēkliņas uz svētību pie savas tautas bērniem. Bet tā kā skolotāju kārta ir vislielākā atbildības un uzticības kārta, tad it īpaši viņai pašai vajaga būt dibinātai uz neapšau-bāmi stipriem, drošas pārliecības pamatiem, uz ko ikkatri un arī šai skolotāju paaudzei jāvēro ar pilnu pašāvību audzinātāju un skolotāju padomi nākamā darba un dzīves gaitas izpratnē. Pastāstīju arī, kā-das bij skolas agrākos laikos, īpaši uz laukiem, un kāda bij skolotāju un skolnieku dzīve grūta pret tagadējo.

Pēc tam jāfotografējas grupu grupām, jāmielojas pie laipnās mājas kundzes sarīkotām brokastīm, tā-lāk jāiepazīstas ar Instituta plašajām telpām un dažādām teicamām ierīcībām, kā guļamām istabām ar glīti un skaisti apgādātām gultām, it īpaši jau-navu istabās; tālāk ar galdniecības darbnīcu, pla-šajo ķēķi, kur patlaban gatavoja lielumā pusdienas ēdienu un dažām klasēm, kur jau turpinās kārtējas stundas pēc svinību brīža, jo līdz ar manis apsveik-šanu uz 75 nodzīvotiem mūža gadiem, Institutam bij piemināmi arī pastāvēšanas gada svētki, lai arī ne taisni šai dienā. Vēl tieku no direktora kunga uz-aicināts ierakstīties Instituta apmeklētāju grāmatā, kur iezīmēju virs sava vārda par piemiņu sekošās rindīņas:

„Audzināšanas svētnīca
Līdzīgi kā baznīca: —

220 102

Laicīgs, mūžīgs labums tai, —
Sekmes Jūsu darbībai!"

un tad pēdīgi sirsnīga šķiršanās, aizejot kopā ar Dr. Šancberga kgu līdz viņa netālam dzīvoklim, pavadītiem no direktora kunga līdz iestādes vārtiem un nesot man rokā dāvināto jauko puķu pušķi.

Abās šajās lielās mācību iestādēs: Dzeņa kga Realģimnazijā un še skolotāju Institutā nomanīju to jauko parādību, ka tur mācību pasniedzējiem un pasniedzējām izdevies iemantot savus audzēkņus par uzlāvīgiem draugiem, kas nomanāms un līdzā sajūtams arī svešniekiem; un nevien lielākos, bet arī pašos mazos, kā Institutā mēģinājumu klases un Realģimnazijā pirmās klases bērnus, kas ir viens no lielākiem pedagoģiskiem panākumiem. Jo kamēr bērniem nav uzlāvības uz skolotāju draudzību un mīlestību, tikmēr mācības sekmējas nedroši un kā ar bailēm; tikmēr īstais panākums paliek nesasniegts. Mums, laukskolotājiem, grūti šo panākumu sasniegt, īpaši tāpēc, ka bērni mājās tiek iebaidīti no skolām un skolotājiem, laikam ar to nolūku, lai uzcītīgāk mācītos uz iestāšanos skolā. Tad nu daži bērni jāsaņem pat vai tādi, kā kādā ēkaugšā uzauģuši kaķēni — nedroši un pat bailu pilni, it kā kāda soda vien gaidīdami, tā kā grūt' nākas dažu pavisam dabūt pie draudzīgas uzlāvības.

3. oktobra vakarā, īsi pirms plkst. 8 tieku no diviem ievērojamiem Rīgas Latviešu Biedrības priekšniecības locekļiem cēlā privataizjūgā aizvests šās biedrības namā uz apsveikšanas aktu.

Ikkatram no maniem jubilejas sarīkojumiem savāds raksturs, kā tas arī citādi nav domājams. Bet līdzšinīgiem taču vienā ziņā vienādības, jo viņi visi pieder vismaz galvenā kārtā tagādnei, kamēr šis saistās visvairāk ar pagātņi.

Tur atdzīvojas atmiņā vairāk nekā pussimts gadu gājums caur Biedrības mūža gaitu ar visvisādiem piedzīvojumiem un daždažādu darbību. Tur mostas pirmās teatra izrādes Adolfa Alunana vadībā, kurš turpina šo iesākumā tik grūto darbu no spīgtās jaunības līdz baltiem matiem; no turienes

tiek sarīkoti četrēji lieli dziesmu svētki; tur atmiņams 19. februars kā Biedrības goda diena ar goda mielastu un koncertiem vai teatra izrādēm, kas vieno tautas darbiniekus gadu desmitiem, uz ko vienumēr gaidīt gaidīja; tur notiek divas viskopīgās skolo-tāju sapulces Kronvalda, Bētiņa un Baumaņu Kārļa vadībā; tur iedibinās un tiek tautā plaši iecienītas Zinību Komisijas vasaras sapulces, tur sākas studentu stipendijas, tur plaši darbojas Derīgu Grāmatu Nodaļa un vairākas, kā Muzikas Komisija, Valodniecības, Vēstures, Etnografijas, Jūrniecības un citas Nodaļas; tur ceļas pirmie sākumi Latviešu Muzejam, no turienes sarīkota tiek Etnografiskā izstāde; tur saaicinātas pirmās Zemkopības sapulces, tur modināta pirmā sacensība uz pilsētas valdes vēlēšanām un daudz, daudz cits, kas derīgs darīts.

Tur vienīgā vieta, kur dzirdēti runājam vai vismaz redzēti piedalāmies Zin. Kom. vasaras sapulcēs vai izrikojumos it visi tie, kuŗu vārdiem augsta skaņa tautas vēsturē un kuŗi dzīvojuši šai laikmetā. Tur pieminami it īpaši tādi vīri, kā J. Cimze, Valdemars, Bilenšteins, Kronvalds, Treulands-Brīvzemnieks, Biezbārdis, Dinsberģis, Pumps, Ausēklis, Mālberģis, Jurjānu Andrejs, Stērstu Andrejs, Lapas Mārtiņš, Mīlenbachs, Juris Kalniņš - Prātkopis, Rud. Blaumanis, Emīls Dārziņš un daudzi citi līdz Olavam, J. Rozentalam un pat līdz krīvu-krīvam Barona tēvam.

Ne mazāk piemināmi arī daudzi no ļoti ievērojamiem dzīvajiem, kas šai Biedrībā vai kā biedri turas līdzā, vai ir piedalījušies viņas sarīkotās sapulcēs, starp citiem it īpaši Joz. Vītols, Lautenbachs-Jūsmiņš, Vigners-Ligošu Ernsts, Apsīšu Jēkabs, Ķeniņš, Zeltmatis, Rainis, Aspazija, Anna Brigader, Viktors Eglīts un citi līdz T. Zeifertam un J. Mišimam.

Atminos tur daudzkārt redzējis un dzirdējis runājam pirmā laika Biedrības priekšniekus un viņu vietniekus, kā apdomīgo B. Dirīki, dedzīgo R. Tomsonu, lēnprātīgo J. Baumanī, bezbailīgo Kristijānu Kalniņu un sparīgo Varaidošu Zanderi — Vēberi.

Šādās cildenīgās atmiņās steidzīgi vēl caur līdzā dzīvoto Biedrības pagātni ejot, kāpjam augšup, kurp tieku vadīts uz Priekšniecības zāli un tur sagaidīts, kur patlaban pabeigta sarīkot J. Misiņa kunga sagādātā izstāde „Kaudzīšu“ vārdā. Mērena lieluma zāle gandrīz sagaidītāju pilna, un tā kā tur sēdēkļu bez maz nekādu nebij, kā jau izstāžu zālēs mēdz būt, tad atradu pat vai visus sagaidītājus stāvam kājās. Starp viņiem ieraudzīju dažus no it veciem biedriem, bet it sevišķi Biedrības goda biedru Grossvalda kungu, kurš, kā šis Biedrības priekšnieks, vadījis biedrību, sākot no Kr. Kalniņa nāves līdz pašiem jaunākiem laikiem, kad iecelts tika Zviedrijā par sūtni. Dažādi viņi ir gājuši pār Biedrību varbūt trīsdesmit gadus ilgā Grossvalda vadības laikā, bet nekas viņa neatbaidīja no Biedrības sarga vietas. Viņa augums vēl joprojām slaiks un taisns, viņa gaite vingra, viņa vaigs pašapzinīgs.

Pēc tam, kad Biedrības priekšnieks Krastkalna kungs mani Biedrības vārdā apsveicinājis un, kā pavisam negaidītu, augstu pagodinājumu, pasniedza man goda biedra diplomu un līdzā pie krūtīm nēsājamu goda biedra nozīmi, nāk augsti cienījamais Biskapa Tēvs, kuŗa pirmā brīdī nebiju pamanījis, un godina mani ar saviem mīļā labprātībā runātiem vārdiem, apzīmēdams manu dabu tik īsteni, ka man bij jāsāk īpaši no šās runas pazīt sevi visgaišāk kā tādu cilvēku, kas pieticībā un, nejaukdamies pasaules nemieros, dzīvo kristīgā prātā kā pie skaidra strauta un kā īstens zemnieks. Biskapa Tēvs pieminēja arī to, ka viņš kādreiz bijis pie manis kā skolu pārlūks un tādā ziņā it kā darba biedrs, paturēdams turklāt no tā laika labas atmiņas. Saņēmis Biskapa Tēva svētību un izsacījis no manas puses pateicības vārdus līdz ar paskaidrojumu par maniem dzīves uzskatiem, sāku uzklaut citas godinājumu runas.

Augstu stādāms profesora Šmidta kga apsveikums no filologu biedrības, no Universitātes filoloģijas-filosofijas fakultātes un no Zinību Komisijas.

Cienības cienīgi klusā, cītīgā darbinieka J. Mi-

siņa kga vārdi par manas darbības nemītību un pasludinājums izstādi par atklātu.

Amata biedra un skolu vēsturnieka Viča kga brālīgais sveiciens no Skolotāju Savienības rāda, ka skolotāju aprindas arī neesmu aizmirsts, bet turklāt vēl iecelts par šās Savienības goda biedru.

J. Cīruļa kunga izsacītais apsveikums no Derīgu Grāmatu Nodaļas un naudas dāvinājums, liecina joprojām, ka ir vairākas grupas tautas darbiniekos, kas mīļi grib rūpēties arī par manu iztikšanu vecumā.

Mana citreizējā mīļā pirmmācības skolnieka, tagad filologa, Veispāla kga sveicinājums no Vidusskolu skolotājiem; V. Zališa kga apsveikums līdz ar nozīmīgu manas darbības apcerējumu un viņa sacerētas grāmatas „Staburaga bērni“ dāvinājumu, tāpat Brēmaņa kga sveiciens no Rīgas apriņķa skolotājiem un citreizējā skolotāja Aronu Matīsa izteiktais sveiciens un grāmatas dāvana dod joprojām liecību, ka stāvu mīļiem amata brāļiem vienumēr tuvu.

Apsveikumi, ko atnesa no divām Saeimas Frakcijām, viņu augsti cien. locekļi: Dr. med. G. Reinhardta kgs no Kristīgās Nacionālās Savienības un Arveds Berga kgs no Bezpartējiskā Centra, piešķir man ievērojamu godu, ka arī daļa no augstās Valsts Saeimas bijusī labprātīga novēlēt man savu apsveikuma pagodinājumu.

Pie mielasta, kas iesākās pēc apsveikumu akta, centros izsacīt manu sirsnīgāko pateicību un atzinību visiem augsti cienījamiem un mīļiem sveicinātajiem un apdāvinātajiem, ko atkārtāju vēl arī šē.

Visām pie mielasta sacītām runām bij taisni vai aplinku arī tikai mani godinošs saturs.

Tā nu augsti cienījamā Rīgas Latviešu Biedrība, kurai esmu piederējis visu viņas līdzšinīgo mūžu, ir saistījusi mani mīļi pie sevis uz nešķiramību līdz mana mūža beigām, par ko viņai izsaku arī šē vēl sirsnīgāko pateicību.

Nu ceturtdien, 4. okt. pēc dažiem apsolutiem un pa dienas laiku izsteigtiem mīļiem apciemojumiem.

nāk pēdējā jubilejas daļa jeb vakars, sarīkots no manu citreizējo, Rīgā dzīvojošo skolnieku un skolnieču pulka mazā Vērmaņa parkā restorācijas augšējā zālē. Tieku no saviem „audžu dēliem“, kā es lepodamies viņus dēvēju, arī braukšiem cēli aizvests turp, it kā lai manis izlutinājums braukšanas ziņā tiktu pilnīgi pabeigts. Priekšā atrodu visus tādus, par kuriem esmu varējis priecāties viņu bērnu gados un priecājos tagad jo vairāk, zinādams, ka ja tie piemin manu vārdu, tad tas man arvien dod kādu daļu goda no ikkatra.

Kopā viņi bij no dažādām dzīves kārtām: tur kādi vidusskolu priekšnieki, viena priekšniece, daža skolotāja, vairāk dažādu veikalnieku, kādi naudas iestāžu ierēdņi vai priekšnieki, grāmatu apgādātāji, kantoristi, dažs nama īpašnieks un citi. Pēc mūža gadiem viņi arī bij kā izlasijušies no visādiem laikmetiem no manas skolas darbības: gan no vecākiem, gan no vidējiem, gan no jaunākiem. Ikkatru no viņiem uzlūkojot nāk prātā mīlas atmiņas no tālākās vai tuvākās pagātnes, kur jau gandrīz ikvienam un ikvienai varēja tikt paredzēts viņu dzīves krietnums.

Kā visiem citiem tik mīlā labprātībā gādātiem manas jubilejas sarīkojumiem dažāds raksturs, tā arī šim pēdējam. Kad pirmie trīs godinājumi — Nac. Teatrī, Dzeņa kunga Realģimnazijā un Skolotāju Institutā — rādīja vairāk tagādnes vaigu, lai arī ikkurš citādā nozīmē, un R. L. Biedrības sarīkojums modināja turpretī tālās pagātnes atmiņas, tad, šo godinātāju pulkā būdams, jutu pagātni ar tagādni savienojamies. Uzskatot ikkatru no šiem sava laika slepeni sirdī turētiem mīluļiem, bet tagad ievērojamu stāvokļu darbiniekiem un darbiniecēm, savienojās prātā tagadējie viņu sasniegumi ar seno cerību izredzēm. Savāda, pa daļai lepna prieka jūtām noskatos viņos un noklausos viņu jautros smieklu stāstus no pirmskolas laika atmiņām tikpat savstarpēji par viņiem pašiem, kā arī kaut ko līdzā no manis. Un kad jutos pārliecināts, ka viņi no sava krietnuma panākumiem attiecina kaut ko arī uz

mani un ieskata mani pat vai par savu dzīves pamatu iedibinātāju, tad esmu augsti pacilāts savā sajūtībā par viņiem. Sajūtu pat vai tādu kā vēlējumus uz tiem vēl kaut ko runāt no agrākā viņu stāvokļa, lai gan saprotu, ka viņi visu zina daudz labāk par mani, būdami dažā ziņā mani pārauguši. Mazāk runādams, nekā domādams noskatos viņos, atcerēdamies pēc gadu skaitļiem tos laikus, kad viņi ikuŗš bij pie manis draudzīgu skolas bērnu nozīmē, bet neesmu no viņiem aizmirsts; turpretī drīzāk gan viņi ir aizmirsuši manus vājumus, nepielīdzinādami tos vairs man. Klusām viņiem novēlu visiem laimi un labklājību joprojām.

Noklausāmie skolas priekšnieka J. Stiprais kunga cildenīgi dedzīgo apsveikuma runu, saņemu no viņa kā laipnības dāvanu goda adresi, kur ierakstījušies visi vakara dalībnieki, un izsaku savu pateicību, kad atskan otrā istabā braši dziedāta vīru kora dziesma. Vēlāk, paplašinot galdus, dziedātājiem tiek izgādāta vieta turpat, kur tad dabūjām dzirdēt daudz jauku dziesmu. Šā krietnā dziesmu kora dalībnieki, kuŗi savu kori sauc par „Latviju“, vēlējās būt man arī līdzsveicinātāji, uz ko uzaicināju viņus ierakstīties arī adresē un solījos paturēt viņus piemiņā, kā citus. Runā vēl K. Skrīvera kgs, atcerēdamies savus pirmos iespaidus skolā, un daži citi, bet ikuŗš ar kādu labvēlības atsauksmi. Nāk arī man rinda pateikties un izsacīt savu prieku par viņiem visiem.

Stundas jautrās sarunās iet nemanot un aiziet krietni pāri pusnaktij, kad jāsāk domāt uz šķiršanos. Koris atvadās ar pazīstamu tēvijas dziesmu, it kā atgādinādams, kāda atzinība, kāda pateicība tai pienākas.

Sveicināmie un atvadāmie visi — uz redzēšanos; bet vai jēl kad redzēšu jūs visus visus vienkop? Laikam gan ne...

Pēdīgā rītā, 5. okt. vēl viens pienākums. Ap plkst. 10 esmu aicināts nofotografēties ar Dzeņa kga Realģimnazijas audzēkņiem un audzēknēm, gan vienkop visiem, gan ar kādām vecākām klasēm se-

višķi. Jauks izskats, kādā skaistā kārtībā tiek vadīti visi turp pa pārām sastādītās un sadalītās rindās, kur ikkatri savs skolotājs vai skolotāja līdzā. — Piepildās vai viss vingru laukums starp agrāko Aleksandra ģimnaziju un R. L. B. namu. Puslīdz nejauši gadās notvert arī draugu Misiņa kgu un iedabūt pulkai vidū, lai jaunā paaudze zina pazīt rūpīgo rakstniecības krājēju. Ļoti sīciņi jau nu gan būsīm tai lielā ainā, bet taču piemiņai viņa palīks mīla, īpaši pašai jaunātnēi visvairāk, kad visa skola vienkop.

Atpakaļ iet atkal visi tai pašā kārtībā, kā nākuši un ikkurš zina piedalīties savai rindai. Sveika, laimīgā, mīlā jaunatne! Goda prāts un uzcītība drošina tev sekmes. Sveiki, laimīgi, amata biedri un biedrenes! „Jūsu alga liela.“

Nu taču reiz pienācis brīdis, kur mīlai Rīgai jāsaka ardievas. Esmu jau ievietojies vagonā un domāju, ka būšu no visiem atvadījies, kas mīli un labvēlīgi. Bet, brīnums! Vēl viens liels iepriecinājums aiztaupījies. Drīz ierodas kupejā cienījamais Raiņa kungs, nākdams laikam kājām no savas at-tālās dzīves vietas ar virssvārkiem uz rokas. Ierodas arī direktors Dzeņa kungs ar kundzi un meitas jaunkundzi; tūlī arī skolas priekšnieks J. Stiprais kungs ar kundzi un abiem skolas gados būdamiem dēliem. Tie apdāvina mani katrs ar pusplaukušu sarkanu rozī, no kuŗām vienu dāvinu tāļāk Raiņa kungam un iepazīstinu abus jaunēklīšus ar Raiņa kungu; par kuŗu jau būs ko dzirdējuši. Dzeņa jaunkundze appušķo mani vēl divām rozēm un Stiprais kundze sūta aizvest divas rozes par dāvanu uz māju. Vēl pienāk Arturs Bērziņa kgs ar kundzi un Julijs Brača kgs ar kuplu krizantēmu pušķi, kas arī vedams uz māju par dāvanu.

Vēl sirsnīga atvadīšanās, vēl jautra vārdu izmaiņa, vēl pēdējā brīdī izeju līdz uz platformas, tad visbeidzot runāju ar mīliem pavadītājiem caur logu, jo vilciens rādās drusku pakavējoties. Un kad sāk iet, tad vispēdīgie ardievu saucieni un baltu lakatiņu vīcināšana. Es sveicinu pretī caur logu ar balto

puķu pušķi. Attālums paliek drīz lielāks. Vēl lakatiņi nemitīgi vīcinās, līdz vilciens sāk griesties iesāpus kādai ēkai ap stūri; — vēl divi lakatiņi, vēl viens, un tad vairs neviena! Tur paliek tās, tur tālāk simtiem citas mīlās un labvēlīgās sirdis! Vienam palikušam liekas gandrīz tā, ka pasaulē vairs nekā cita nav, kā miers, saderība, mīla laipnība un labvēlība ar visādiem iepriecinājumiem.

Rādījās pat, ka vilciena apkalpotāji, varbūt mani arī pazīdami, centās rādīt man sevišķu laipnības uzmanību, aizslēdzot, stacijām tuvojoties, kupejas durvis no ārpuses, kas no iekšas gan viegli attaisāmas. To darīja gan laikam gādādami, ka nepiedrūzmētos daudz sēdētāju, lai gan vilciens bij tik ārkārtīgi tukšs, ka iznāktu tā kā tā bez maz vai sava kupēja kuŗam. Tika arī turētas rūpes par manas stacijas vērošanu, ka nakts tumsā nepabrauktu gaŗām, vai neizkāpju agrāk, lai gan pats arī zināju to vērot. Tomēr neliku prast, ka tāda vēriba nav vajadzīga, bet saņēmu to tāpat ar atzinību.

Škiroties no Rīgas, turu par vajadzīgu sacīt paskaidrojuma vārdu arī par man dāvinātām naudām. Laužu prāts šādās lietās — lai arī bez tiesības — mēdz stāties par līdzspriedēju, vai tā vajadzēja, vai nevajadzēja darīt, un vairāk izskan, ka nevajadzēja. Un kā šie piedzīvotie lielas sirsnības pilnie godinājumi rādīja, ka tieku cienīts tautas plašākās aprindās arī, nevien no tuvākas draudzības, ko apliecināja tikpat kā visi apsveikumu izteicēji viņu runās, tad varu arī sacīt to, kas zīmējas uz manu iztikas lietu, lai nebūtu mīļiem dāvinātājiem vai man kā saņēmējam jādzird kādi pārsaukumi.

Līdz lielā kara laikam biju ietaupījis tik daudz, ka varēju cerēt bez palīdzības iztikt, bet zocialās pārgrozības, kas iznīcināja gandrīz visus uz papiru vērtības dibinātos kapitalus, aprija tikpat kā pavisam arī manu. Līdz ar to nostājās arī penzija, ko krievu valdība sāka izmaksāt par ilggadīgu kalpojumu skolas darbā. Taču par to es daudz neraižējos, kamēr vēl esmu spējīgs kaut ko strādāt. Ir gan arī lauku māja, bet no tās nemu tik trešo ienā-

kuma daļu, lai būtu samērs ar apstrādātāju ienākumiem, un pildu no savas trešās daļas visus nodokļu maksājumus, kā arī ēku labojumus, tāpēc patiesībā māja man daudz vairāk nedod no sevis, kā dzīvokli; un ja kaut kas ienāk, tad tas ceļas caur paša pieliktiem darbiem, īpaši dārzkopībā. Un tādā ziņā ir līdz šim iztikts, lai gan ne bez rūpēm un raizēm, kas šolaik jūtas bez maz visiem.

Neesmu nekam arī sūdzējies par savām vajadzībām vai grūtībām, bet mīļi draugi ir novērojuši no sevis, ka vajadzētu arī šai lietā ko darīt un ir arī darījuši. Būtu pārdroša augstprātība no manis, sacīt vai rādīt, ka man nekā nevajadzēs, jo tuvā pagātne, kā pieminēts, ir devusi pavisam citādu mācību. Tomēr esmu apņēmies šos saņemtos dāvinājumus taupīt līdz vispēdējām vajadzībām, ja tādas nāktu, kad pašam vairs līdzekļu nebūtu un pelnīt nespētu, no kā iztikēt. Bet ja kas atliks, kā lieks, tad pēc manas dzīves kaut kas no vispāribas to atradīs. Ar šo nodomu esmu pasteidzies visu, ko dāvinājumu ziņā saņēmis, noglabāt nezināmai nākotnei Valsts drošībā un neiznesu no tām naudām no Rīgas pat neviena santima. Domāju, ka ar šo paskaidrojumu būs iepriekš noberzts ikkatra dzelonīņa asums, ja kādi gribētu šai lietā rādīties.

Bet tad tai vietā atkal iznesu no mīlās Rīgas daudz, daudz citu dārgu mantu. Iznesu trīs goda biedra diplomus, kas kopā ar agrākiem — septiņi, trīs goda adreses, kopā ar agrākām tikpat, — samērā lielu skaitu apsveikumu, sākot no pašas Valsts augstības un no Rīgas pilsētas augstākās gādības līdz mīļiem draudzīņiem skolniecīņiem; — tālāk lielu daudzumu puķu un dārgus vainagus, daudz pieņemas dāvanu un no augsti apdāvinātiem runātājiem lielu skaitu pašu cildinošāko runu, kuŗas par žēlumu nav kā paliekamas varēts uztvert viņu pilnībā; iznesu jo lielu skaitu vārdos izsacītu pateicību, atziņību, godinājumu un sveicienu, bet vēl vairāk tādu pašu paliek klusās mīlās sirdīs, kuŗām nav bijis izdevības izteikties vārdos, un tad vēl bez gala daudz dārgu atmiņu.

Un kam lai pienesu šo cēlo bagātību? Priekš manis viņa pārāk liela. Priekš sevis es, līdz ar Bīskapa Tēva mīlo svētību, vēlētos paturēt tik pašu pēdējo no pieminētām mantām — mīlās, dārgās atmiņas, un vēl — nevis lepnumā, bet dziļā pazemībā — to augsto sajūtību, par kuŗu nevaru vairs šaubīties un ar kuŗu pat nabadzībā varētu būt bagāts, kā:

„Kad sauc vismīļos vārdus,
Ar' manu tad daudzina“;

bet visu, visu citu, it kā dāvinātāju un godinātāju pilnvarā, nolieku pazemīgi dārgai Tēvijai pie viņas kājām. Viņai, viņai vienai vienīgai viss, viss!

Kaudzītes Matīsa 75 gadi

(Pēc T. Zeiferta priekšcēluma K. M. 75 gadu piemiņas svētkos Nacionalā teatri 1. oktobrī 1923. g.).

Septiņdesmit pieci gadi dabiski sadalās trijos gadu simta ceturkšņos.

Pirmie 25 gadi ir Kaudzītes Matīsa bērnības un jaunības gadi. Viņš šais gados uzaug, attīstās, stājās dzīvē un darbā. Uz viņu dara iespaidu tā laika raksturīgie centieni ārzemēs, Latvijā, viņa apkārtnē.

Rietum-Eiropā 1848. gads, Kaudzītes Matīsa dzimšanas gads, novelk robežu starp veco un jauno Eiropu. Tautas sakustas un nogrupējas no jauna. Par redzamu spēku, kas darbojas Eiropas iedzīvotāju kustībās un tos šķiro atsevišķās organizācijās, parādās nacionalisms. Tautas prasa pēc savām tiesībām, atsvabinas no saviem apspiedējiem un tiecas nodibināt savas nacionalās valstis. Ungārija top patstāvīga 1848. g., Garibaldijs izcīna apvienotu Itāliju 1860. g., nodibinas apvienotā Vācija 1870. g. Slāvu tautas sanāk 1848. g. Pragā uz kongresu, kurā izsaka protestu pret saviem kalpinātājiem un meklē ceļus, kā no tiem atsvabināties. Krievijā top slavofiļu kustība par spēku, ar ko rēķinās ir sabiedrība, ir valdība.

Latvijā četrdesmitos gados notiek zemnieku nemieri. Tos izmanto latviešu zemnieku dzīves apgaismošanai slavofils Jurijs Samarins. Drīz parādījās latviešu intelīgence, kas savā cīņā par tautas tiesībām pret nomācošo vācu varu pabalstījās uz krievu nacionāliem centieniem, sevišķi uz slavofiliem. Tērbatā studējošie latvieši salasījās ap 1856. gadu atsevišķā pulciņā un sāka rūpēties par savas tautas saimnieciskās un garīgās dzīves pacelšanu un atsvabināšanu. Šī pulciņa priekšgalā stāvēja Valdemars, Juris Allunans, Barons. Valdības rīkojumi darīja latviešiem par iespējamu cik necik nostāties uz savām kājām. 1849. g. iznāca agrarlikums, kas

Vidzemes zemniekiem deva tiesību iegūt zemi par īpašumu; 1866. g. izdeva likumu par zemnieku pašvaldībām Baltijā, uz kuŗa pamata zemnieki ņēma savās rokās gādību par savām iestādēm: nespējnieku patversmēm, skolām u. c. Rūpēties par latviešu garīgo modināšanu, par latviešu tautiskās apziņas un kulturas izkopšanu ņēma par mērķi 1868. g. nodibinātā Rīgas latviešu biedrība un tai pašā laikā klajā laistais laikraksts „Baltijas Vēstnesis“.

Ari Vec-Piebalgu, Kaudzītes Matīsa dzimteni, aizņēma jaunu laiku vēsmas. Pie Vec-Piebalgas pirmajām pagastskolām, ko dibināja uz jauniem pamatiem iekārtotā pagasta sabiedrība, pieder Kaiķēnu skola, kas sāka darboties 1868. g. Kaudzītes Matīsa vadībā. Viņš bija mācījies Ratmīndera pārzinātā vietējā draudzes skolā, pie kuŗas darbojās sevišķa privatklase. To vadīja Pilsātnieks, dziesmas „Ozoli vēl Baltijā“ sacerētājs. Vēlāk (1873. g.) šo klasi pārvērtā par sagatavošanas klasi uz iestāšanos vidus skolās un aicināja Kronvalda Ati par tās vadītāju. Piebatgā darbojās par ārstu Dr. Jurjāns, kas Tērbatā studēdams piederēja pie latviešu studentu pulciņa. Kaudzītes Matīsam bija ar visiem šiem vīriem ļo tuvi sakari. Uzmanīgi viņš sekoja latviešu tautiskajiem centieniem jau no Pēterburgas Avižu laikiem. Šis laikraksts aizrāva sevišķi viņa 9 gadus vecāko brāļi Reini, kas visādi pabalstīja un iespaidoja savu jaunāko brāļi. Kaudzītes Matīss tad arī jau 19 gadu vecumā sāk rakstīt laikrakstos, vispirms Leitana „Mājas Viesī“ un Braunšveiga „Draugā un Biedri“. Tiklīdz iznāk „Balt. Vēstnesis“, viņš tam ir par pastāvīgu līdzstrādnieku. Še iespīež no viņa sevišķi dzejolu un kritikas. Viņš dod pārskatu par dzejas nodaļu latviešu laikrakstos 1873. g. No pašas dibināšanas viņš ņem dalību arī Rīgas latviešu biedrībā. Kad 1870. g. iesvētī Rīgas latviešu biedrības namu, viņš vēltī biedrībai jūsmīgu dzejoli. 1872. g. nāk klajā viņa pirmais dzejolu krājums „Dziesmiņas“. Kaudzītes Matīss ir savos pirmajos 25 gados nodibinājis savu stāvokli ir dzīvē, ir literaturā un ir ticis vispār pazīstams.

Ar pirmajiem vispārējiem latviešu dziesmu svētkiem (1873. g.) noslēdzās viņa mūža pirmais posms.

Otri 25 gadi ir Kaudzītes Matīsa mūža rosīgas darbības laikmets. Latviešu dzīve šai laikā vispirms strauji attīstās, tad nāk astoņdesmitajos gados nomācošais, drūmais pārkrievošanas laiks, līdz tad deviņdesmitos gados spraužas uz augšu jauni, demokrātiski centieni. Kaudzītes Matīss paliek, rosīgi darbodamies, savā vietā. Viņš mēģina savā skolas darbā ienest, cik iespējams, tautiska elementa. Viņa darbība latviešu skolai par labu neaprobežojas ar to iestādi, kurā viņš strādā. Viņš gādā par piemērotām mācības grāmatām latviešu skolām. Sevišķi viņa lasamā grāmata „Sēta un skola“ ienes latviešu skolā pa tautiskai sajūtai un izkopj latviešu valodas skaidrību. Kad septiņdesmitos gados un astoņdesmito gadu sākumā noturēja skolotāju sapulces, Kaudzītes Matīss bija vienumēr viņu rosīgs dalībnieks. Bez tam viņš arī citādi parādījās par cītīgu sabiedrisku darbinieku. Vec-Piebalgā nodibinājās 1874. g. Labdarības biedrība. Kaudzītes Matīss bija šē visiem rīkojumiem neiztrūkstošs veicinātājs, nereti vadītājs. No 1884. — 1891. g. viņš bija par Vec-Piebalgas labdarības biedrības priekšnieku. Viņa laikā cēla stalto biedrības namu. Nemitīgi viņš sekoja visiem darbiem. Viņš uzturēja joprojām sakarus arī ar Rīgas latviešu biedrību, šē pēc iespējas ierazdamies visos svinīgos gadījumos. Kad ziņību komisija sāka noturēt no astoņdesmito gadu vidus savas vasaras sapulces, tad gan ne reizu Kaudzītes Matīss tanīs netrūka. Viņš šē gadu no gada bija arī par jauniznākušo literārisko darbu apskatītāju.

Lai paplašinātu savas zināšanas, Kaudzītes Matīss uzsāka 1878. g. kopā ar savu brāli Reini ceļojumus. Vispirms viņi iepazinās ar Latviju, Baltiju, tad gadu pa gadam ar Vakar-Eiropu. Savus ceļojumu aprakstus viņi deva iespiest laikrakstos „Balsī“ un „Baltijas Vēstnesī“.

Sevišķu vērību pelna Kaudzītes Matīsa šī laika literāriskie darbi; tie ir viņa labākie un to ir daudz.

Iznāk 1877. g. viņa „Dzejoļi“, kas vērtībā sniedzas tālu pāri viņa „Dziesmiņām“. Bet tad nāk viņa galvenais darbs, ko viņš pastrādājis kopā ar savu brāli: „Mērnieku laiki“. Tie izaug organiski no Piebalgas zemes. Kaudziši, būdami arī māju turētāji, paši tos pārdzīvo. Par tiem vietējos laudīs izplatās visādi nostāsti. Tos Kaudziši noklausās, papildina ar saviem pieredzējumiem, pārspriež un uzraksta. Tas notiek pēc tam, kad viņi tikuši vientulīgāki, kad agrākais literariskais pulciņš, kas sastādījās ap septiņdesmito gadu, bija izjucis. „Mērnieku laiki“ iznāk 1879. g. un pamazām iemanto sava laika labākā latviešu literatūras darba slavu. Vērtīgāko, kas atrodams tautiskā laikmeta dzejā, Kaudzītes Matīss sakopo antoloģijā „Smaldi un asaras jeb Dzejnieku labdienas“, kas nāk klajā 1880. g. Vēl Kaudzītes Matīss spēj tani pašā laikā pārdzejojot klasiskus darbus no krievu literatūras: Ļermontova „Daimonu“ (1874.), „Kadži Abreku“ (1874.), Puškina „Gūstīto Kaukazā“ (1877.). Otram gadu simta ceturksnim mūžā noslēdzoties, Kaudzītes Matīss sava mūža galveno uzdevumu izpildījis.

Trešie 25 gadi paiet kopojot un izceļot, kas agrāk piedzīvots un strādāts. Ir sākuši (no 1893. g.) jau iznākt Kaudzišu kopotie raksti. Kad 1898. g. izdod „Jaunu Ražu“, Kaudzītes Matīss sniedz šim krājumam monografiju „Pompeji“, turpmākā krājumā parādās „Vezuvs“, vēlāk „Valhalla“. Tie ir noapaļoti, stilizēti ceļojumos redzēto vietu apraksti. Kad 1902. g. nomirst Pumpurs, Kaudzītes Matīss uzraksta par viņu vairākkārt savas atmiņas. Vēlāk viņš uzraksta savas atmiņas arī par citiem latviešu rakstniekiem un atklātības darbiniekiem, ar kuriem viņš ticis, aprobežodamies gan ar tiem, kas miruši. Nāk klajā atmiņas par Kronvalda Ati, Stērstu Andreju, brāli Reini. Bet viss daudzums šo atmiņu vēl neiespiests. Šīs „Atmiņas“ ir ievērojams literarisks darbs, kurā dzīvi notēlojās tautas atmodas laikmets viņa ievērojamākos darbiniekos. Tās nav no grāmatām salasītas ziņas vai zinātniski pētījumi, bet pārdzīvojumi, ko savā īpatnīgajā uztvēru-

mā dod viens no minētā laikmeta krietnākajiem dēliem.

Pa tam „Mērnieku laiki“ gājuši arvienu dziļāk tautā un ierosinājuši latviešu māksliniekus uz attēlojumiem un pārtēlojumiem. Šis darbs piedzīvojis četrus izdevumus; ceturtajam izdevumam mākslinieks Brencens pagatavojis zīmējumus. „Mērnieku laikiem“ divi dramatisējumi, Gruznas un Zeltmata. Tie vairākkārt, skatītājus aizraudami, gājuši pār latviešu skatuvi.

Laikos, kad dažādas strāvas strauji mainījušās, kad pār latviešu zemi gājuši kari un revolūcijas, tauta un viņas inteliģence piegriezusies viņiem agrāku gadu tēliem. Kā tas izskaidrojams? Laikā, kad viss jūk un irst, labākie tautas locekļi un ideālā jaunātne meklē pēc kaut ka pastāvīga, neiznīcīga. Un to tad nu atrod viņos mākslas darbos, kas nav ar savu laiku pazuduši.

Jajautā: Kādu mantojumu Kaudzītes Matīss pametis savai tautai, 75 gadus viņas vidū dzīvodams un darbodamies?

Vispirms mināmi viņa literāriskie darbi. No tiem paliks latviešiem par neiznīkstamu mantojumu sevišķi „Mērnieku laiki“. Vēsturniekiem, kas gribēs ieskatīties kādā no latviešu dzīves visinteresantākām nodaļām, mazgruntniecības nokārtošanā 19. gadu simteņa otrā pusē, šis darbs darīs to par iespējamu daudz lielākā mērā nekā kroniku uzzīmējumi un kādi citi dokumenti. Latviešu dzīve šē visā pilnībā noklāta priekšā. Tā nevien pareizi un smalki novērota un aprakstīta, bet skatīta ar mākslinieka aci, notēlota ar mākslinieka roku. Tas ir paliekams mākslas darbs, gar ko interese ne tikai tiem, kas grib latviešu dzīvi pazīt, bet īpaši tiem, kas grozīgās dzīves parādībās meklē neiznīcīgu saturu, cilvēka ārējā veidā viņa dziļāko būtību. Vēl tālāk: „Mērnieku laikos“ nevien mākslinieciski celta priekš acīm latviešu dzīve, bet arī kritizēta uz tautā nostiprinātu ideālu pamata. Tikumiskās nopietnības priekšā šē sabrūk nevien blēži un āksti, bet arī tie, kas labu grib, tomēr maldās un klūp. Tā ir

mācības elpa, kas dveš pa šo grāmatu. — Par neiznikstamu mantojumu tautai paliks arī daži Kaudzītes Matīsa dzejoļi. To starpā sevišķi izceļas „Patiesības kronis“. Slava, Mīlestība, Šķīstība rotājas ar saviem lauru, rožu, liliju kroņiem, bet Patiesībai pieder ērkšķu kronis; tikai Patiesība to var panest. Latvieši šo atziņu neaizmirsīs; ja viņi to aizmirstu, tad viņi kā tauta, kas par sevi noteic, vairs nevarētu pastāvēt.

Aiz rakstnieka darbiem meklējams pats rakstnieks. Tikai ievērojams cilvēks var radīt ievērojamus darbus. Ne mazāks mantojums kā viņa darbi ir latviešiem Kaudzītes Matīss pats. Ne viņa ārējais veids šē no svara, bet tas iekšējais saturs, kas šo veidu izraudzījies par trauku. Neiznīcīgais pats par sevi nav mūsu nīcīgajiem, nepilnīgajiem jūteklīem notverams; tikai nīcīgajā veidā to saņemam. Ar tiem vaibstiem, kas atzīmējas Kaudzītes Matīsa sejā, ar tām kustībām, ko pie viņa nomanam, ar to balss skaņu, ko no viņa dzirdam, saņemam kaut ko īpatnēju, kas pieder vienīgi šim cilvēkam, un līdz ar to kaut ko neizskaidrojami dziļu, kas skatāms šai īpatnībā. Kur Kaudzītes Matīss dzīvojis un darbojies, tur viņš iespaidies ļauzu prātā. arī tie, kas viņa rakstus nav lasījuši, viņu pazīdami tura viņu augstu. Un tie, kas viņa rakstus pazīst, steidzas šurp, lai dabūtu iespaidu no viņa personas. Šīs personas īpašības gaiši apzīmēt ir grūti, pat neiespējami. Bet pats viņš devis norādījumus, ko viņš tura par cilvēka ideālu, par to ideālu, pēc kā viņš savu personu veidojis. Kad Ilze uz nāves gultas izsaka rūpes par sava dēla Kaspara nostāšanos pret baznīcu un ticību, viņš tās priekšā raksturo cilvēkus, tos pielīdzinādams stādiem. Sevi viņš pielīdzina stādam, kam nav nekādu krāšņu ziedu, bet kam teicami augļi; ar ticību viņš negrib lielīties, bet cenšas darīt labu. Cilvēka vērtība nepastāv iekš tam, kāds viņš parādās, ko viņš runā, bet iekš tam, ko viņš dara, kas viņš ir. Kādā citā vietā Kaudzītes Matīss stāsta par trim ceļiniekiem, kas nonāk pie skaidra avota, kam blakam klīnš ar uzrakstu:

Esi līdzīgs šim avotam! Pirmais, laikam tirgotājs, iztulko šos vārdus, ka cilvēkam, līdzīgi avotam, kas nerimdams tek, jābūt darbīgam, tad viņš sasniegs savus mērķus. Otrs, pēc izskata mācītājs, ņem no avota, kas dzesē katram slāpes, to mācību, ka jādara labu un nav jāgaida par to atmaksa. Trešais, jauneklis atrod, ka avots nekāda labuma nevarētu nest, ja viņa ūdens būtu netīrs; tāpēc viņš atrod uzrakstā skubinājumu, lai cilvēks savā dvēselē ir tīrs, ka viņā, tāpat kā šai avotā, atspoguļojas debess zvaigznes un zemes puķes. Pie sevis strādāt, sevi pacelt līdz pilnībai, tas ir pirmais uzdevums tiem, kas kaut ko labu grib sasniegt. Šādus uzskatus par cilvēka darbiem un centieniem Kaudzītes Matīss nevien izsaka, bet ar visu savu dzīvi mēģina apliecināt.

Bet cilvēki nāk un iet; viņi liek savas balvas uz tautas altāra. Kaudzītes Matīss piederēja tautai un deva tai Latviju par mantojumu. Kā zēns viņš iespieda prātā Ruģena jautājumu: Kad atnāks latviešiem tie laiki, ko citas tautas tagad redz? Īpaši gleznainos vārdus:

Kad pūtīs vējš, kas spirdzina,
Un tautas kroni mirdzina?

Kad nodibina Rīgas latviešu biedrību, Kaudzītēm uzaust cerība, ka cerētais laiks tuvojas. Šo biedrību apsveicinādams, viņš uzrunā tautu:

Celies, tauta, glīto prātu,
Ziedu laiks tev drīz būs klātu.

Viņš nesaka, ka ziedu laiks jau atnācis. Bet kad Latviešu biedrība sāk plaši rīkoties, kad notiek kuplās sapulces (skolotāju, zemkopju u. c.) un lielās, greznās svinības (pirmie visp. dziesmu svētki u. c.), tad latviešu patriotam patiesi šķiet, ka tautas kronis zied un mirdz. Un viņš dzejo par tautas mīlestību:

Kur tautas vainags zeļ un zied
Un daudz kas tautai tuvu iet,
Tur ej gan līdz, bet atstatu,
Un slēp, kas tautai esi tu.
Kur kauns un bēdas tautu spiež
Un maz kas tautai līdz ca cieš,

Tur nāc, lai glābējs mazs vai vēls,
Bet teic, ka esi viņas dēls.

Patiesi, lielajās svinībās, kur tautieši parādās lepnā spožumā, neatrodam atzīmētu Kaudzītes Matīsa vārdu. Kur viņš ir? Ko viņš dara? Viņš ir tur, „kur kauns un bēdas tautu spiež“, kur Prātnieks rok kapu saviem kaimiņiem, kur Ķencis skaita savas liekulīgās lūgšanas, kur Pietuku Krustiņš un Švauksts plātās ar savu tukšību. Viņam jātīra tautas gods no šī kauna, velkot to nežēlīgi klajā un apgaismojot. Kaudzītes Matīss strādā nepieciešamo darbu tautai par labu, strādā klusi, savrūp, daudzkārt neievērots. Bet vai tam nerunā pretī, ka Kaudzītes Matīss nu tomēr parādās Rīgā spožās svinībās? Gan ari šoreiz viņš paliek uzticīgs savam principam, iet tur, kur kauns un bēdas tautu spiež. Vai viņam gan palikušas noslēptas tās lūgšanas un tiesās iztiesātās blēdības latviešu tagadējā saimniekošanā, tās savstarpīgi iznīcinošās kildas latviešu pašu starpā, kas nepazīst nekādas cienības ne pret savu pretinieku, ne pret sevi, ne pret kādu morālisku likumu, tās tukšās plātīšanās ar nacionalismu, par kuŗu darbos nav ne vēsts. Kaudzītes Matīss patiesi ierodas, „kur kauns un bēdas tautu spiež“, un ienes latviešu inteliģencē, kaut ari uz brīdi, vienprātīgu saskaņu, patiesu sajūsmu par dārgo Latviju. Aiz visa tā viņš tomēr redz un jūt to drošo pamatu, ko latvieši paši savai dzīvei likuši, Latvijas valsti, kas stāvēs droši, ja viņas darbinieki Latviju tā mīlēs, kā Kaudzītes Matīss to mīlējis. Juzdamies, ka tuvinas savas dzīves robežām, viņš saka:

Lai būtu šā, lai būtu tā,
Lai mūža sliegšnis klāt,
Bet viena liela apziņa
Spēj mani mierināt.
Tad nāve mani nebaida,
Kad ir šī apziņa,
Ka dzīvos mūžam Latvija
Un viņas valoda.

Kaudzišu darbu izstāde Rīgas latviešu biedrības namā.

Doma par brāļu Kaudzišu darbu izstādes sarīkošanu radās manī sakarā ar tiem dziļajiem iespaidiem, kādus es mantoju no viņu darbiem. Jau agrā jaunībā, mani ārkārtīgi sajūsmināja īpaši Kaudzītes Matīsa Dziesmiņas, kuŗas lasot mani modās nojauta par „satura” jeb domu bagātu dzeju, kādu pirms tam neviena cita dzejnieka darbos tādā mērā nebiju novērojis. Jaunības iespaids dzīvi palicis atmiņā visu mūžu, jo viņu vēlāk papildināja citu darbu iespaidi. Dziesmiņām pievienojās Lermontova un Puškina tulkojumi, Dzejoļi (2. daļa), Mērnieku laiki, Brāļu draudze Vidzemē, avižu apcerējumi u. c., kas mani allaž ļoti sajūsmināja. Un nu, kad pēc ilgiem gadiem bija pienākusi Kaudzītes Matīsa gaviļu diena, man gribējās parūpēties, lai arī plašākas aprindas redzētu savā priekšā šos divus cēlos darbiniekus un viņu darbus, ko cerēju vislabāk panākt, sarīkojot viņu darbu izstādi.

Rīgas latviešu biedrības priekšniecības sēdē, apspriežoties par Kaudzītes Matīsa jubilejas sarīkošanu, mans nodoms par Kaudzišu darbu izstādi tika uzņemts ar siltu piekrišanu, atvēlot telpas biedrības namā: tā tad varēja sākt izstādi sarīkot. Protams, man vienam pašam nebija ne tik daudz līdzekļu, ne arī spēka, lai šī izstāde iznāktu tik kupla un pilnīga, kādu viņu iedomājos un vēlējos. Manā bibliotēkā bija diezgan bagāts Kaudzišu drukāto darbu materiāls, tāpat arī citi priekšmeti, tomēr trūka vēl ļoti daudz, īpaši kas zīmējās uz K. rokrakstiem, ģimētņēm, vēstulēm u. c. personīga rakstura dokumentiem. Tālab nolēmu doties uz Vecpiebalgu pie sirmā gaviļnieka cerībā, ka viņš neliegsies man nākt pretī. Savās cerībās nebiju vilies. Sadabūjis no Kaudzītes Matīsa vajadzīgos priekšmetus un dažus

norādījumus, kur būtu vēl kautkas atrodams, varēju stāties pie izstādes sarīkošanas Rīgas L. Biedrības atbrīvotajā sēžu zālē. Tur tad nedēļas laikā vajadzēja saplūst visam tam materialam, kas man bija pieejams. Neuzskaitot sīkāk katru priekšmetu, te varu aizrādīt tikai uz nodalām, kādas varēja iekārtot.

Vispirms te man jāmin vitrīnas, kurās apvienoju brāļu Kaudzišu dzīves un darbības gaitu sākumu raksturojošos lieciniekus. Tur bija Kaudzītes Matīsa un Reiņa pirmās skolas liecības, Matīsa apsveikumī skolas tēvam Rathminderam dzejā (rokrakstos, jo tie vēl līdz šim nav nekur drukāti), apsveikuma dzejols uz Rīgas latv. biedrības nama iesvētīšanu; paši pirmie un arī drusku vēlāk drukātie darbi un pirmās grāmatas. Šiem pirmajiem darbiem un gaitu sākuma lieciniekiem pievienojās arī citi personīga rakstura dokumenti, kā: Matīsam dažādu iestāžu vai organizāciju pasniegtie goda biedra diplomu un adreses, kā arī skolu valdes uzteikšanas raksti par sekmīgu darbību; Reiņa kā delegata priekšā stādīšanas atļaujas karte ķeizaram Pēterpilī Ziemas pilī, abiem brāļiem valdības dotās medaļas un Rīgas un Vecpiebalgas biedrību goda biedra zīmes u. c. Tālāk chronoloģiskā kārtībā bija sagrupēti periodiskie izdevumi, kuŗos abi brāļi darbojušies līdz, tad skolu grāmatas, kā arī dažādie daļliteratūras izdevumi. Mērnīku laiku materials bija tik plašs, ka to nācās nogrupēt atsevišķi, sākot ar diviem rokrakstiem un dažādiem pirmizdevumiem un beidzot ar ilustrācijām pēdējam izdevumam, tāpat literatūru par viņiem. Tam blakus atradās Ogrēnu skolas krōnika (rokrakstā) un daudz un dažādi uzņēmumi sakarā ar skolotāju darbību. Abu brāļu ģimētnes no dažādiem laikmetiem, kā arī Matīsa kundzes ģimētnes (vairākas), sagrupētas atsevišķā ierāmējumā. Visbeidzot jāpiemin galds, kas aizņēma vienu zāles sienu, ar jubilejas balvām: vaiņagiem, autoru veltītām grāmatām, Dzeņa realģimnazijas pasniegtām balvām, rakstīkliem, spieķi,

gleznu, Reiņa krūšu tēlu, puķēm u. c., kā arī brāļu Kaudziņu tēva un Reiņa pēdējo ģimetni Vēlāk vēl nāca klāt no kāda IV. vidus skolas audzēkņa gleznota K. Matīsa ģimetine krāsainā zīmējumā. Kad izstādi sāka apmeklēt skolu jaunātnie, izrādījās, ka telpas šādai izstādei par šaurām, jo apmeklētājiem nācās dot paskaidrojumus, kas aizņēma kopā ar apskatīšanu savu tiesu laiku, bet zālē jaunātnie varēja sanākt tikai pulciņiem: pārējiem bija jāgaida ārpusē. Izstādes apmeklētājos novēroju visdziīvāko interesi. Ar kādu prieku un dedzīgu sajūsmu katru priekšmetu apskatīja skolu jaunātnie, to var tikai īsos vārdos pateikt, bet ne īstenībā attēlot. Ne tikai vidus, bet arī pamatskolu skolnieki dzīvoja visam tam līdz, ko bija dzirdējuši par Kaudzītēm vai viņu darbiem. Redzēdams to, turēju par vajadzīgu arvien katram pulciņam nolasīt pa gabaliņam, sevišķi no Matīsa darbiem. Kā izcilus moments pieminams izstādes trešā dienā tas brīdis, kad bija ieradies arī pats gaviļnieks, kuŗu redzēt un dzirdēt bija vēlējusies ikviena skolu jaunātnes grupa. Tas skolēnu pulciņš, kas tanī acumirkli apskatīja izstādi, noklausījās ar lielu prieku līdzību un pamācošu norādījumu bagātu rakstnieka uzrunu, no kuŗas jō sevišķi pieminams uzmudinājums censties iegūt daudzpusīgu izglītību. Viss tas liecina, ka izstādes sarīkošana, kas cēlusies caur Kaudziņu darbu iespaidu ierosināto domu, nav bijusi veltīga.

Sirsniņa pateicība pienākas visiem tiem, kas bija palīdzīgi pie izstādes sarīkošanas: Rīgas latviešu biedrībai par laipni atvēlētām telpām; māksliniekam A. Cīruļa kgam un K. Egles kgam ar kundzi par laipnu līdzdarbību pa izstādes laiku un it sevišķi skolas priekšniekam Dzeņa kgam un viņa mīļiem audzēkņiem un audzēknēm, kas nepiekusuši apmeklētājiem deva vajadzīgos paskaidrojumus un arī uzstājās deklamējot pa starpbrīžiem parauga gabalus no Kaudzītes Matīsa dzejām. Mīļš paldies! visiem.

J. Misiņš.

Atsauksmes par izstādi.

„Sakarā ar jubilejas svinībām, rūpīgais bibliofils J. Mišņiņš bija ķēries pie gluži jauna un mums vēl neparasta pasākuma, sarīkodams Rīgas Latviešu biedrības namā brāļu Kaudzīšu darbu izstādi. Izstādē bija savākts un zīstematiski sakārtots ļoti interesants un bagāts materialu vairums. Tur varēja iepazīties ar Kaudzītes Matīsa un Reiņa pirmiem drukātiem un nedrukātiem darbiem, laikrakstiem, kuŗos abi brāļi piedalījušies kā līdzstrādnieki, daiļliteratūras un skolu grāmatām dažādos izdevumos chronoloģiskā nogrupējumā, ģimētnēm, sākot no jaunības līdz pat tagadējam laikam, rok rakstiem, goda zīmēm, diplomiem, kādu Kaudzītes Matīsa drastisku dzejojumu Nekur tā neiet kā pasaulē, kuŗu cenzors 1877. gadā Balt. Vēstneša 39. n-rā strīpojis, tā kā minēto numuru nācies pārdrūkat otrreiz bez šā dzejojuma u. t. t. Izstādes centrā — Mērnīeku laiki, ar sastrīpoto rok rakstu, pēc kuŗa romans drukāts, kā arī visiem četriem izdevumiem: H. Allunāna (1879.), J. Ozola (1891. un 1903.) un Derīgu Grāmatu Nodaļas (1913.). Šajā pat vitrinā novietota arī rūpīgi un glīti, ar paša K. M. roku uzrakstīta, vēl nekur nedrukāta Kaibēnu, vēlāk Ogrēnu skolas kronika, kas iesākta 1868. gadā un tiek joprom turpināta. Interesanti arī daudzie uzņēmumi, kur K. M. redzam savu skolnieku vai sava laika kulturdarbinieku vidū. No pirmajiem darbiem vērš uz sevi uzmanību dzejolis Dzīvība (Draugā un Biedrī 1868.), vairāki apcerējumi Mājas Viesī un Baltijas Vēstnesī. Izstāde bija atvērta vienu nedēļu un to ikdienas apmeklēja daudz rakstniecības draugu, bet it sevišķi skolu jaunātne, savu audzinātāju pavadiībā no dažādām Rīgas skolām, kuŗai paskaidrojumus sniedza pats izstādes sarīkotājs, pa vidiem nolasīdams raksturīgākos K. M. dzejoļus, piem. Patiesības Kronis u. c.

Jaunātne izstādē varēja nevien smelties jūsmu, bet daudz arī mācīties, vērojot savā priekšā dzīvu

darbības piemēru. Tas pastiprina vajadzību un prasību pēc rakstniecības muzejiem, kuri noorganizējami visdrīzākā laikā, lai neietu zudībā piemiņas, kuŗām nav tikai uzskatāmu priekšmetu nozīme vien. Barona, Poruka, Ausekļa, Blaumaņa u. c. muzeji noderētu kā stiprākie stūrakmeņi.“

(Izgl. Min. Mēnešraksts, 1923.,
1282. l. p.)

Tādā pat garā un gandrīz tiem pašiem vārdiem izstāde tuvāk apcerēta arī žurnālā *Latvju Gramata*, 1923. gada 9./10. un avīzes *Latvis* 614. n-rā.

Aculieciniece — radniece Elza Usenko-Kaudzīt raksta par izstādes slēgšanu vēstulē sekoši:

„ . . . pirmdien apmeklējām Tavu darbu izstādi Latv. Biedrībā, otrdien „Mērnieku laiku“ izrādi Nac. Teatrī un priekš tam plkst. 5-cos dienā Tavu darbu izstādes slēgšanas aktu. Tavi draugi, Misiņa kungs un citi, kā arī mīlie Dzeņa skolas audzēkņi šo beidzamo cēlienu bij pratuši sagatavot, ja ar' ne tik spožu, kāds bij pirmais 1./X. Nac. Teatrī, tad tomēr jo mīlu savā neliekuļotā sirsnībā. — Misiņa kungs uzaicināja klātesošos Tavu un krusttēva Reiņa publisko godināšanas darbu beigt tāpat, kā to sākuši: ar kādiem mīļiem vārdiem un dziesmām, „kuŗi no sirds nākuši, pie sirds lai ietu“. Dzeņa skolas koris Valles kunga vadībā nodziedāja: „Dievs, dod tautas darbiniekiem“; tad sekoja deklamācijas („Patiesības kronis“, fragmenti no „Demona“ u. t. t.), kuŗus arī izpildīja skolnieki. Talsu apriņķa skolotāju vārdā runāja skolotājs Medņa kungs. Viņš sevišķi uzsvēra to neliekuļoto sirsnību un sajūtu, kādu viscaur ir parādījusi skolas jaunātnie, bez tam to lielo audzināšanas nozīmi, kāda piekrit šādas izstādes rīkošanai. Viņš tālāk nosauca izstādi par „Sirds izglītības muzeju“ un izsacīja vēlēšanos (kādu mēs arī ikkatrs sajūtām), lai šis pasākums nepaliktu pirmais un pēdējais, bet lai

viņš dotu ierosinājumu joprojām šādu rakstnieku darbu apskates rīkošanai un — varbūt pat pastāvīgas „Sirds-izglītības muzejas“ ierīkošanai pie jau pastāvoša skolas muzeja. Vēl Misina kunga runa, kopēja lūgšana „Dievs, svētī Latviju“, tad šķiramies no Taviem mīļiem darbiem, ainām un puķēm, lai dotos atkal dzīves nemierā un ikdienas darbā, ikkatrs sirdī līdz aiznesdams dzirkstelīti no tā Dieva atspīduma, ko nes dzīvē dzeja un māksla savā visumā.“

2. Svinības vietējībā

2. Synthes veltelbe

Kaudzītes Matīsa 75 g. jubilejas piemiņas vakars 2. dec. 1923. gadā Vecpiebalgas Labdarības biedrības namā.

I.

Apsveikums no biedr. priekšnieka V. Eglītes.

Ļoti god. Kaudzītes kgs un goda biedri! Pagodinot šodien Labd. biedr. vārdā Jūs apsveikt Jūsu $\frac{3}{4}$ gadu simteņa jubilejas gadījumā. Jums, goda biedri, nav svešas šīs biedrības telpas un tās tekas, kas šurpu ved. Gadu desmitiem šīs tekas mītas; gadu desmitiem šai namā esat upurējuši savus vaļas brīžus. Še Jūs ziedojāt savus spēkus, savas spējas gaismas altārim; še upurēti ir Jūsu jaunības gadi tautas gaišākām, baltākām dienām, saulainākām tālēm. Un šodien, kad balta sarma pārklāj Jūsu galvu, Jūs labprāt atcerāties savus jaunības laikus, savus darba brīžus šai telpā un savus līdzdarbiniekus šai biedrībā, kā senos sappus, senās ilgas un jaunības ziedoni. Kad Jūsu līdzcensoņi pa lielāku daļu jau atdus no savām darbošanām dzimtenes smiltainē; kad mūža gadi ar varu grib Jūs pie zemes piespiest, — tur Jūsu možais gars, par spīti visam, ir vēl nenomācams, pilns darba un spēka enerģijas.

Kad Jūsu goda diena, attiecībā uz 18. aug., tika mūsu galvas pilsētā (1.—4. okt.) sumināta gaišās zālēs, smalkos ļaudīs, vai mūsu lauku gaismas pils spēj maz šodien Jums parādīt to pateicību, to cieņību, ko Jūs no viņas esat pelnījuši? Un tomēr mēs augsti cienām to darbu un darba ražību, ko Jūs esat darijuši šai biedrībai, šai apkārtnēi un visas tautas labā. Šai darbā Jūs ielikāt savu dvēseli un sirdi, un nekāds darbs nekam neder, nav vērts, kurā cilvēks neieliek savu sirdi, savu visu. Su-

draba vainags Jums aplāj galvu, tas ir varoņa vainags, kuŗu dod dzīve, kad cilvēks ir strādājis un izcīnījis cīņu ar dzīvi. Vērot vien, kritizēt un domāt, tā nav dzīve. Dzīve ir darbība, rošība. Kur nav darbības gājiena uz priekšu, tur iestājas nāve. Vissvētākā apņemšanās, visskaistākie sapņi, visdzidrākās domas vēl nav nekas, ja tie nepāriet dzīvā darbā, nepārvēršas par dzīvi, nerada dzīvi. Dzīvei jātiek radošai, aktīvai. Tādas, goda biedri, ir bijušas Jūsu dzīves tekas, tāds radošs Jūsu darbs ir bijis līdz šim. Jūs savu tiesu esat devuši tautai un cilvēcei. Kamēr latvju tauta pastāvēs, Jūsu nopelni nezudīs tur. Tie neizdzēšami paliks tautu vēsturē, kamēr latvju mēle skanēs. Nāks daudz spilgtu personu pēc Jums, kas ieņems izcilus vietu un godu, bet Jūsu personas piemiņu tas neaptumšos, kamēr Latvija pastāvēs. Bet Latvijai un viņas tautai, par kuŗas brīvību Jūs savā jaunībā nevarējāt ne sapņot, ir tomēr piederējusi Jūsu sirds, ko Jūs izsakāt savā dzejolī:

. . . „Lai būtu šā, lai būtu tā,
Lai mūža sliegnsis klāt,
Bet viena liela apziņa
Spēj mani mierināt.

Tad nāve manis nebaida,
Kad ir šī apziņa,
Ka dzīvos mūžam Latvija
Un viņas valoda.“

Jūsu sirds visu mūžu piederēja šai biedrībai, — V.-P. Labdarības biedrībai. Tā pukstējusi ir viņai līdz gan priekos, gan bēdās. Es ceru, ka viņa arī uz priekšu priekš tās pukstēt neaprimis un es ceru, ka Piebalgas jaunātne, jaunākā paaudze kauna dēļ nelaidīs aptumšoties tai gaismai, nelaidīs norietēt tai Piebalgas slavai, ko Jūs esat līdz izcīnījuši. Es ticu, ka šī jaunātne nelaidīs aizaugt Jūsu iemītām tekām uz šo gaismas pili, kuŗai piederēja Jūsu sirds, bet sekos Jūsu piemēram. Lai jaunātne nāk, lai mācās vēl no Jums strādāt, nepagurt, kamēr Jūs vēl esat mūsu vidū. Mēs, Labd. biedr. biedri, šo-

dien izsakām Jums sirsnīgākās pateicības un atzi-
nības par Jūsu mūža pūlēm šai biedrībā un novēlam
Jums vēl ilgi, ilgi darboties mūsu vidū, mums un
mūsu dzimtenei par labu!

„Dievs, dod tautas darbiniekiem“ u. t. t. (No-
dzied koris.)

II.

Referats par M. Kaudziša mūža darblem.

No Vecpiebalgas Labd. bdr. priekšn. V. Eglītes
sastādīts un nolasīts.

Iesācis ar: „Ozoli vēl Latvijā zaļo kalnos,
ielejās. Tā ar' vīri atrodas, ozoliem kas līdzinās“,
pielīdzina K. M. šiem ozoliem un garākā runā aiz-
rāda, ka K. M. ir bijis līdzīgs šiem ozoliem, cauru
mūžu nelokams un uzticīgs sev pašam. Viņš pie-
redzējis aizšalcam sev garām daudzus attīstības
posmus, dažādas strāvas, visādus valdības laik-
metus, sadūries ar visādiem jauniem uzskatiem, un
tomēr arvien palicis tas pats. Tālāk referents jo
sīki pieved visus K. M. literariskos darbus, līdz ar
gadu skaitļiem, un aizrāda, ka no visiem K. M. dar-
biem pretī mirdz reliģiski tikumiskais elements. Tā
kā K. M. literariskie darbi droši vien ir jau daudzos
rakstudarbos uzskaitīti — piem., „Ritumā“ —, tad
to še atmetu un turpinu apskatīt K. M. sabiedrisko
darbību.

K. M. ir stingra griba, stingrs rakters un ne-
pārspējama apņemšanās, neļaut savam garīgā spēka
krājumam brīvā stāvēt un sarūsēt. Šim spēka krā-
jumam viņš cauru mūžu liek strādāt, neizsikt, —
liek kā bākas ugunīm spīdēt un starot uz visām pu-
sēm. Un tā viņš arī kā garīgs spīdēklis pie debesīm
ir bijis savai dzimtenei Piebalgai un tās apkārtnē.
K. M. nav pielīdzināms krītošai zvaigznei, kuŗa uz-
liesmo pie tumšās debess apvāršņa un tad nozūd
skatītāja acīm piepēši; viņš nav līdzīgs daudziem
tiem tagadējiem mūslaika darbiniekiem, sevišķi da-
žiem saviem jauniem koleģiem skolotājiem uz lau-
kiem, kuŗi viskarstākā savas tautas atmodas, brī-

vības nostiprināšanas, kulturas veicināšanas cīņās laikā paliek neitrāli pret savu pašu tautu ar nolāstām rokām, sāpus noskatoties. Gan jau citi strādās, ko mēs! Bet kam ir, no tā prasa mūsu mazākie tautas brāļi, no tā sagaida un tam ir jādod, citādi tas nav savas tautas cienīgs! Lai nāk tie un mācās no mūsu šās dienas jubilara! K. M., darbodamies ilgus gadus (no 1868.—1911.) Vecpiebalgas pagastā kā tautas skolotājs, nēmdams dzīvu dalību garīgās un kulturelās dzīves ierosinājumos. Visgarfāko mūža sprīdi, nepārtrauktu darbību, tas ir ziedojis Vecpiebalgas Labdarības biedrībai. Šī biedrība ir bijusi un vēl ir K. M. sirds lieta. Neskatoties uz visām grūtībām, šī biedrība, tā sakot, no sinepu graudiņa ir izaugusi par vienu no vecākām un pazīstamākām kulturas biedrībām uz laukiem. Viņas sākums skaitās no 1869. g. ar mitēkli draudzes skolā. Visādi no likteņa vajāta, tā beidzot bij tikusi pie sava biedrības nama. Sākot ar biedrības šūpuļa kāršanu, līdz pat šai dienai K. M. ir palicis uzticīgs šim gaišmas templim. Še līdz viņš gan jutis priekus un bēdas, dienas baltas, nebaltas. No paša biedrības sākuma viņš līdzdarbojies gan kā biedrības priekšnieks, kā dziedātājs, aktiers, dažādu komiteju un priekšniecības loceklis. Viņa padoms ir arvienu klāt bijis. Sevišķi nopelni K. M. pie biedrības nama celšanas. Salīdzinot to uzņēmības garu, enerģiju, tā laika sajūsmu vispārējiem darbiem ar mūsu savtīgiem iedzīvošanās, ieraušanas laikiem, gan jābrīnās un jāsažūsmīnās par tā laika darbiniekiem, uzceļot tādu ēku par nieka naudu. Ko uzcēla mūsu tēviverģi, to brīvā tauta tagad vairs nespēj, kamēr nāks atkal jaunā, mūsu tēvu garu apgarotā paaudze, tikai tad mums dzīvē atkal ausīs gaišs saules rīts, tikai tad mēs būsim brīva, laimīga tauta, kad visi strādās un priekš visiem, kad netikai sevi vien, bet visus redzēs un, kam grūti un smagi, kad nemeklēs to labāko tik sev, bet lai visiem labi kļūtu. Tādēļ iesim šodien ikviens pie mūsu jubilara un mācīsimies no viņa strādāt, nepagurt. Ejat jūs, jubilara

bijušie skolnieki un audzēkņi, vēl reiz pie sava bijušā skolotāja un vēl reiz mācāties no viņa, kamēr nav par vēlu, kamēr viņš vēl jūsu vidū, ka „nevis slinkojot un pūstot, tauta zied un zel!“ Ja mēs sekosim K. M. piemēram, tad mums būs tiesība prasīt un sagaidīt saulainu rītu, laimīgu tautu un gaišu, skaistu Latvijas valsti.

K. M. darba piemiņai uzaicinu visus nodziedāt „Nevis slinkojot un pūstot“ u. t. t.

III.

Apsveikums no Vecpiebalgas patērētāju biedrības „Pārtika“ un krāj-alzdevu sabiedrības puses.

Apsveicu jubilaru Kaudzītes Matīsu pēc viņa nodzīvotiem, nopelnu pilniem, 75 mūža gadiem, Vecpiebalgas patērētāju biedrības „Pārtikas“ vārdā, kā šīs biedrības dibinātāju, ilggadīgo priekšnieku un tagadējo goda biedri. Piebalga ir pazīstama visā Latvijā, arī zem viņas pseidonimā vārda „Slātava“. Kaimiņu novadi noraugās uz Piebalgu kā uz ko priekšzīmīgu, kā uz ko cēlāku. Kādēļ Piebalga ir palikusi tik populāra visā tautā, izskaidrojams ar to, ka Piebalga ir viens no tiem Latvijas vidienes novadiem, kur kultūra visagrāk un dziļāk saknes laidusi, tādēļ, ka šie ir dzīvojuši vīri ar gaišu skatu un ir strādājuši īsti nacionālā garā ar dedzību, ar sirdsmīlestību, gan kā skolotāji-audzinātāji, gan kā sabiedriski darbinieki un rakstnieki. Starp šiem kultūras nesējiem izcilus vietu ieņem brāļi Kaudzīši. Kad mēnesi atpakaļ sarīkoja Rīgā Kaudzītes Matīsa jubileju, kur kultūrelas iestādes un sabiedriski darbinieki cildināja Kaudzītes Matīsu par viņa lieliem darbiem tautas rakstniecībā, tad mums šie Piebalgā, kur esam saņēmuši no Kaudzītes Matīsa daudz vairāk, esam saņēmuši personīgi, reālā dzīvē, mums pienākas daudz lielākā mērā parādīt viņam atzinību un pateicību. Kaudzītes Matīss ir nodzīvojis visu savu mūžu šie Piebalgā un ir dzīvi piedalījies visā sabiedriskā dzīvē. Var sacīt, viņš ir ienesis dzīvē

jaimu virzienu, kuŗa motīvi ir — izglītība un paš-apziņa. Viņš ir organizējis biedrības un tājās kā vadītājs strādājis ar lielu darba mīlestību, ar labi nosvērtu darba kārtību, caur ko tad šīs biedrības ir stāvējušas alaž savu uzdevumu augstumos. K. M. ir nokalpojis 50 g. kā priekšzīmīgs skolotājs un audzinātājs savā Kaibēnu-Ogrēnu skolā; tā tad divu paaudžu skolas jaunātnēi ir licis pamatu viņu turpmākai dzīvei. Vēlēdamies, lai tautā pieaug Dieva atzišana, tikumība, morale, viņš ir apmeklējis lūgšanas namus un tajos sludinājis evaņģeliju, kā drošāko pamatu tautas un visas cilvēces labklājībai. Tai pašā nolūkā viņš labprāt paklausa un kristī jaun- nos pasaules pilsoņus un izvada mūža miegā duso- šos uz miera vietu, sēdams cerības sēklu ilgu dvē- selēs uz mūžīgo pilnību. Pie Kaudzītes ir griezušies simtiem pēc padoma, pēc pabalsta, kuŗiem visiem viņš ar laipnību un mīlestību pretīm nācis. Ari savā mājas dzīvē viņš noder citiem par jauku paraugu, tur kārtība, spodrība; ne trūkums, ne pārpilnība, pašu ražojumi, pašu darinājumi pirmā vietā, viss pēc labākās gaumes. Protams, šē nopelns arī viņa laulātai draudzenei. Ne man uzskaitīt visus tos darbu veidus, ar kuŗiem Kaudzīts sekmējis progresu mūsu dzīvē. Kā strautiņš, nemitīgi tecēdams un meklēdams ceļu uz jūru, nes skaidru, veselīgu ūdeni no kuŗa var dzert droši visi, kam slāpst, tā Kau- dzīts, nemitīgi strādādams un meklēdams pēc pa- liekamām vērtībām, ir ari tādas atradis un cēlis gaismā, viņš ir licis sveci virs pūra, lai tā spīd visiem, kas ir namā.

Mana šī vakara vēlēšanās ir, lai Kaudzītes gars nāk divkārtīgi pār Piebalgu, pār visu Latvijas tautu. Lai dzīvo Kaudzīts, ilgi lai dzīvo!

P. Pelecs,

grāmatvedis Vecpiebalgas patērētāju
biedrībā „Pārtika“ un Krāj-aizdevu
sabiedrībā.

2. dec. 1923. g.

IV.

**Apsveikums no Vecpiebalgas draudzes baznīcas
Padomes puses.**

Augsti godāts jubilar!

Visā plašā pasaulē mīt dažādas cilvēku sabiedrības, kurām ir dažādi etiski uzskati par augstāko labumu jeb dzīves mērķi; šie etiskie virzieni ir: hedonisms, enerģisms un moralisms. Kaudzītes Matīss nepieder pie pirmo divu etisko virzienu piekritējiem, bet gan pie moralistiem; Kaudzīts, tāpat kā Poruks, tēlo savos rakstos to, ka labdarība priekš citiem ir cilvēka augstākais dzīves mērķis. Strādādams pedagoģiskā rakstniecības laukā, Kaudzīts patur šo pašu moralisma etisko virzienu.

Topot republikaniskai Latvijas valstij uz demokrātiskiem pamatiem, Kaudzīts top ievēlēts par Vecpiebalgas draudzes baznīcas priekšnieku un vada priekšnieka pienākumus ar lielu apdomu, uzņemdamies uz sevi tādus pienākumus pret draudzi, kā neviens cits draudzes padomes loceklis.

Labdarības Biedrība šodien Jūsu un Jūsu kdzes sēdēkļus ir ievijusi tanīs puķēs, kurās Jūs pats apdziedat savās dzejās; Jūsu bijušie audzēkņi Jums pasniedza krāšņas dzīvas puķes; es atnesu Jums garīgu vainagu, kurš darināts tagadējā Vecpiebalgas Draudzes Baznīcas Padomē no mīlestības lapām, sašiets ar pateicības saiti un vīts ar godāšanas lokumu.

Sveicinu Jūs, Jūsu goda dienā, kā Jūsu pēcnācējs, un novēlu daudz spēka un enerģijas pēcpusdienas darba cēlienā Vecpiebalgas Draudzes Baznīcas Padomes vārdā! —

R. Herbsts,
skolotājs.

V.

Sveiciens no vietējo skolu puses.

Kā spožam zibenim tumšā vasaras naktī pie debessvelves parādoties acumirkli viss top gaišs, bet pirms novēlojies gājējs paspētu apskatīties, kur kāju likt, pār zemi ir jau nolaidies tumsas auts, —

tāpat aizsteidzas laiks un līdz ar viņu arī cilvēks. 75 gadi garais gaviļnieka mūžs ir acumirkļis neizmērojamā laikā. Paliekamā darbā pagājis šis mūžs. Gaviļnieka darbi tika jau minēti. Man neizdzēšamā atmiņā sevišķi tie tīpi, kas raksturo veco paaudzi un kuŗu ikdienas paliek mazāk. Šiem veciem cilvēkiem nozūdot izliekas, it kā ar katru no viņiem tiktu apglabāts vērtīgs dārgums, kuŗam līdzīga vairs nepaliek. Pie tiem pieder Ilze un Anuža ar savu skaidro bērna ticību, kā arī Kaspars ar moderna cilvēka ticību. Gaviļnieka garīgo pasauli atspoguļo arī cits viņa darbs — „Patiesības kronis“. Tiek izsūtītas dzīvē jaunavas: Mīlestība, Šķīstība, Patiesība. Ja cilvēcei šās lietas ir bijušas vajadzīgas visos laikos, tad viņas mums nepieciešamas dzīvi atjaunojot un valstij pamatus liekot. Bez mīlestības un šķīstības nav domājama ģimenes dzīve, bez tām nevar veikt skolā grūto audzināšanas darbu. Valsts darbinieki, kas stāv atbildīgās vietās, veiks savu uzdevumu sekmīgi tikai tad, ja viņiem būs mīlestība uz savu tautu, uz savu valsti. Pie visa tā nepieciešama patiesība. Mūsu domas, mūsu pārliecība atradīs tautā tikai tad atbalsi, ja būsīm paši iekšķīgi patiesīgi. Pirms citus tiesājam, lai pārmeklējam pa priekšu savu dvēseli. Tad izbeigsies partiju strīdi, mitēsies cilvēku starpā naidš, un tauta ies pretī laimīgai nākotnei. Novēlot vispāri no skolu puses gaviļniekam patīkamu mūža vakaru, vēlēsimies, lai pieminētās jaunavas mājotu mūsu vidū, mūsu sirdīs.

T. Zvaigzne.

VI.

Vecpiebalgas draudzes trūcīgo skolnieku Palīdzības biedrības priekšnieka, Vecpiebalgas mācītāja A. Trutca, turētā runa Vecpleb. Labdar. biedr. namā, 2. decembrī 1923. g.

Rakstnieks Matīss Kaudzītes kgs šodien mūsu vidū vainagots ar slavu un darbu nopelniem. Šodien mēs nāksim un izteiksim viņam savu pateicību par

padarīto darbu vispirms kā rakstniekam, tad otrkārt kā skolotājam, treškārt kā sabiedriskam darbiniekam, ceturtkārt kā bijušam baznīcas priekšniekam un tikumiskam audzinātājam.

Augsti godātais jubilar un godātie klātesošie! Kaut gan šis dienas gaviļnieka 75 gadu jubilejas diena krita taisni uz 18. augustu, bet tajā dienā mums nebij iespējams visiem še Vecpiebalgas Labd. Biedr. namā ierasties, lai varētu apsveikt sirmo literātu. Kad parādījās apkārtraksts, ka 2. decembrī Labdar. Biedr. namā tiks sarīkots vakars sirmā rakstnieka M. Kaudzīt kga 75 gadu dzimšanas dienas jubilejai par piemiņu, tad tas atrada lasītājos it siltu piekrišanu un sajūsmu. Laimīga ir tā tauta un tādi ļaudis, kam šādi krietni tautas dēli, uz kuriem var noskatīties ar pašapziņu un pateicību. Lai man būtu atļauts ilgāk pakavēties pie godājamā jubilara līdzšinējās dzīves gaitas norisināšanās atreferējuma.

Tiek teikts, ka pravietis savā tēvzemē netiekot cienīts, bet še pie cienītā jubilara šo teicienu mēs nevaram piemērot, bet gan teikt, ka viņš tiek visur cienīts, tāpat savā dzimtenē, Vecpiebalgā, kā visur citur tautā. Cienīts jubilārs nepieder pie tiem, kas ilgi uz skolas sola sēdējuši, bet caur centību un pašmācīšanos ir sev dzīvē ceļu lauzis. Caur brāļa Reiņa gādību viņš iestājās Vecpiebalgas draudzes skolā, kur tajā tikko tika atvērta kāda tā sauktā «Krievu valodas klase». Vēlāk privatā ceļā caur pašmācīšanos sagatavojās uz skolotāja eksamenu, kurū tad 1868. g. arī nolika. Tā paša gada rudenī viņu pieņēma par skolotāju jaunatvērtā Vecpiebalgas «Kaibēnu» skolā, viņa brāļa Reiņa «Kaibēnu» mājās. Tikai daudz daudz vēlāk tika uzcelta tagadējā «Ogrēnu» skola, kurā viņš darbojās kā skolotājs līdz 1912. g. Blakus savam skolas darbam Matīss Kaudzīts sāk nodarboties ar rakstniecību. Kas gan nepazīst «Mērnieku laikus», šo jaunlaiku dzīves epu, ar lieliskiem tīpiem un patiesiem dzīves tēlojumiem, pirmo latvju mākslas romanu, kas pirmais no latvju literatūras tulkots svešās valodās? No

viņa uz mums runā laikmets, kas vēsturiski aizgājis, bet tomēr ir vēl dzīvs, jo dzīvas arvien paliek visas cilvēku vērtības un kaislības. Te mainās sāpes un smieklī, dzīves patmīlība un dzīves idealisms, kā arī vieglprātība un augstsirdība, bet pār visu skan jautrais humors un vieglā zātira. Nesavaldami smieklī pārsedz visu, jūs smeļaties nodabā, gan teatrī, noskatoties Ķeņča nelaimē vai lasot aprakstu par slaveno Slātavu, vai iepazīstoties ar jēru kupču neganto izkaušanas kroga stadulā. Un, tiesām, Kaudziņu humors vēl nav pārspēts latvju literatūrā.

Tālāk, Kaudziņš Matiss ir dzejnieks, aforismu autors, cilvēku aprakstu sacerētājs, kritiķis u. t. t. Rakstniecībā Kaudziņš Matiss sāka darboties ap 1867. g., kad iznāca daži isāki raksti «Mājas Viesī»; vēlāk no 1869. g. līdz 1880. g. strādā pie «Baltijas Vēstneša», bet tajā pašā laikā rakstīja arī «Baltijas Zemkopī». Citi rakstniecības darbi ir stāsti un dzejoļi. «Brāļu draudze Vidzemē», daži krievu rakstnieku tulkojumi, kā: Puškina «Gūstītais Kaukazā», Ļermontova «Daimons», no tulkotiem stāstiem «Temzes dēls». Daudz viņš nodarbojies ar skolas grāmatu sarakstīšanu: «Sēta un Skola», «Ortografijas kurss», «Vēsture tautas skolām», «Krievu valsts attīstības gājiens».

Viņa darbība norisinājās arī tālāk tautā. Nepagāja nevieni dziesmu svētki, nevienas «Zinību Komisijas» vasaras sapulces, kurās ar referātu un runu nebūtu uzstājies Matiss Kaudziņš.

Še, savā dzimtenē viņš bija viens no Vecpiebalgas Labdarības B-bas dibinātājiem, organizēja teatru. Nav nevienas biedrības nozares, kur nebūtu Matiss Kaudziņš līdzdarbojies. Bija par Vecpiebalgas Labd. B-bas priekšnieku no 1884. g. līdz 1891. g., kurā laikā tika uzcelts biedrības nams.

1878. g. viņš ceļo pa Kurzemi, vēlāk kopā ar brāli Reini pa Igauniju, Ingermanlandi. 1884. g. ceļo pa Vāciju un Šveici, tad 1885. g. pa Somiju, 1889. g. ceļo pa Vāciju, Holandi, Beļģiju un Franciju, kur ap-

meklēja sevišķi ievērojamo pasaules lielāko izstādi Parīzē.

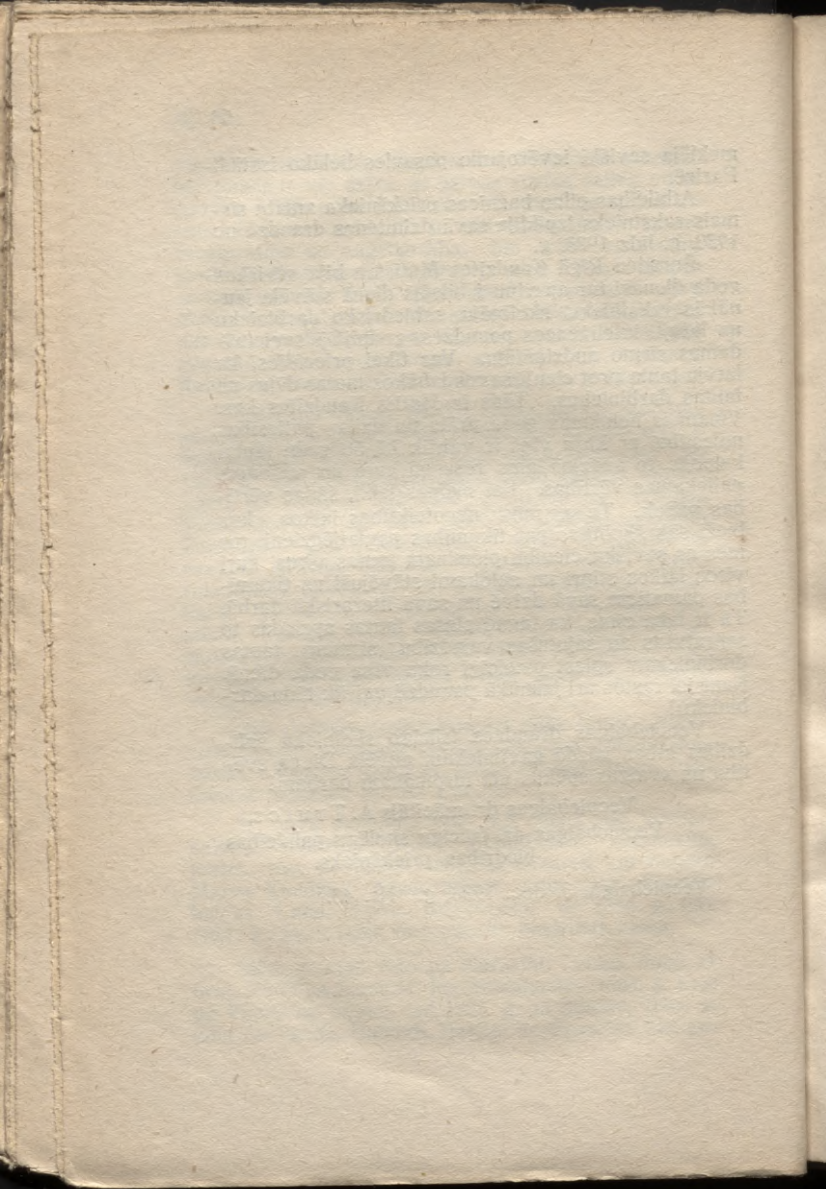
Atbildības pilno baznīcas priekšnieka amatu sirmais rakstnieks izpildīja savā dzimtenes draudzē no 1920. g. līdz 1923. g.

Šoruden Rīgā Kaudzītes Matisam bija sevišķas goda dienas, tur ap viņu jubilejas dienā stāvēja jaunākās rakstnieku, skolotāju, sabiedrisko darbinieku un latvju inteliģences paaudzes, godbijībā sveicinādamas sirmo audzinātāju. Var tikai priecāties, ka latvju tauta prot cienīt savus labākos tautas dēlus un tautas darbiniekus. Tāds ir Matiss Kaudzītes kgs. Viņam ir nelokams goda prāts un dziļa patiesības mīlestība, ar kuŗu viņš ir vairāk kā 50 gadu tautai kalpojis, to audzinādamas veselīgā garā un radīdams paliekamas vērtības. Lai mainās laiki, šādas vērtības paliek. Taisni mūsu nenoteiktības laikos, kur bieži sāk šķobīties pat tikumības pamatjēdzieni, tur mēs ar sevišķu cienību pieminam tautas vīrus, kuŗi visos laikos stipri un nelokami stāvējuši uz tikumības pamatiem savā dzīvē un savā literariskā darbā. Tā ir laba zīme, ka tagad plašas tautas aprindas to sapratušas un sajutušas vajadzību sirmam tautas darbiniekam spiest pateicīgi roku viņa goda dienā. Kaut jel rastos arī jaunākā paaudzē vairāk tādu darbinieku!

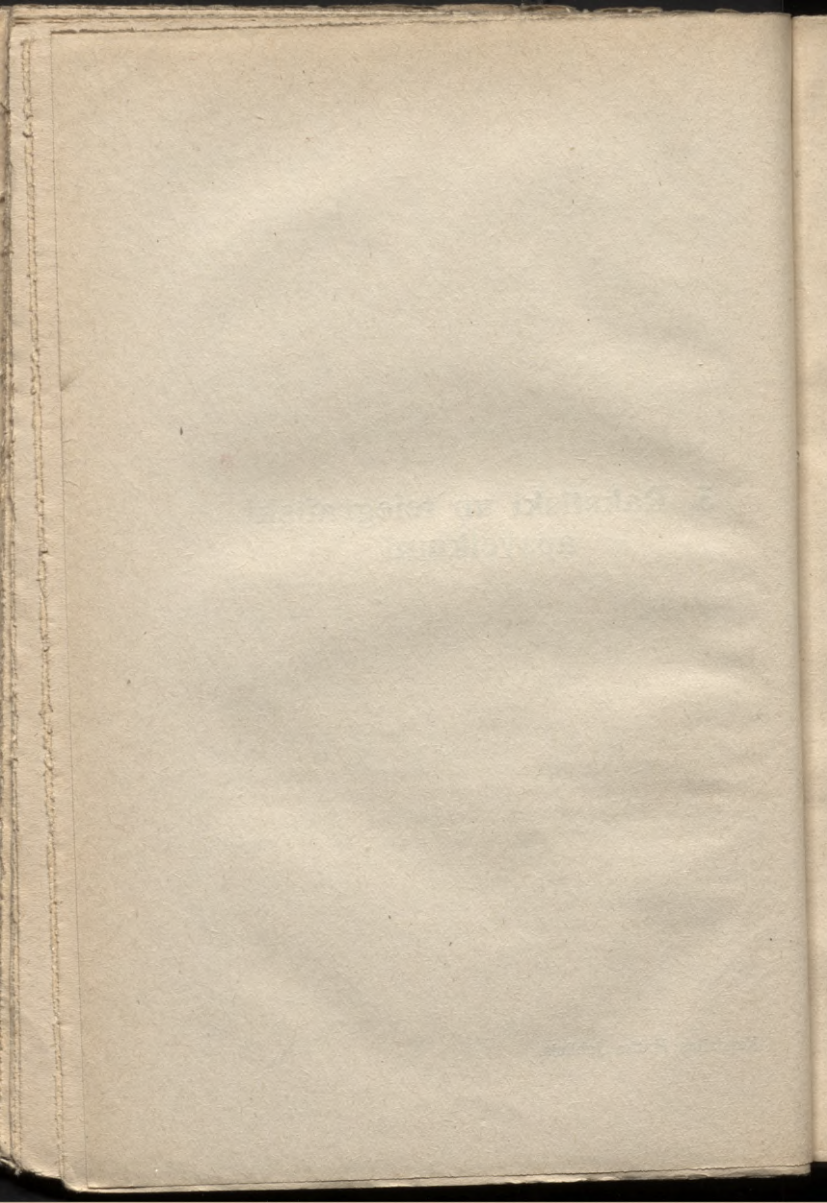
Vecpiebalgas draudzes trūcīgo skolnieku palīdzības b-bas vārdā gavilniekam novēlu Dieva svētību un svaigus spēkus vēl turpmākam darbam!

Vecpiebalgas dr. mācītājs A. T r u t c s,
Vecpiebalgas dr. trūcīgu skolēnu palīdzības
biedrības priekšnieks.

Vecpiebalgā, 3. dec. 1923. g. Nr. 43.

3. Rakstiski un telegrafiski apsveikumi

Valsts Prezidents.

Rīgā, 1923. g. 16. oktobrī.

Augsti godāts Kaudzītes kungs,

Loti nožēloju, ka valsts amata pienākumi man neatļāva Jūsu 75-tā dzimšanas dienā būt Rīgā un personīgi piedalīties jubilejas svinībās, kādas reti gadās mūsu sabiedriskā dzīvē. Maz mums līdz šim bijis tautas darbinieku, kuŗi, kā Jūs, savā 75-tā dzīves gada dienā var atskatīties uz tik bagātu, darba un panākumu pildītu pagātņi; kuŗiem, kā Jums, bijis lemts pieredzēt piepildījušos mūsu tautas gadu simteņiem ilgi loloto sapņi — brīvu, neatkarīgu Latvijas valsti un kuŗiem, kā Jums, pieder lieli nopelni, ka šis sapnis reiz varēja kļūt par īstenību. Jūsu bērnības gados latvju tauta vēl bij kalta vērdzības važās, Jūsu jaunekļa gadi sakrīt ar viņas atmodas laikmetu uz jaunu dzīvi un uz jaunām cīņām par labāku nākotni, un šinīs cīņās Jūs vienmēr stāvējuši pirmās cīnītāju rindās. Kā rakstnieks, Jūs, kopā ar Jūsu nelaiķa brāļi, attēlojuši mūsu tautas dzīvi un radījuši tautas tīpus, kuŗiem paliekama vērtība mūsu rakstniecībā un ar kuŗiem tā pirmo reizi mūsu literatūras vēsturē, vērsa uz sevi sveštautiešu uzmanību; kā audzinātājs, Jūs daudzām paaudzēm pratuši iepotēt īsti tautiski-latvisku garu, tos sagatavojot nopietnam darbam tautas druvā — un, neatlaidīgām cīņām ar tautas naidniekiem; kā sabiedriska darbinieks, Jūs vienmēr augsti turējuši tautas karogu un bijuši citiem par paraugu, vienmēr paturot acīs gala mērķi — tautas labklājību un viņas kulturēlo attīstību. Šī Jūsu daudzpusīgā darbība Latvijas labā Jums radījusi izcilus stāvokli mūsu sabiedriskā dzīvē un nodrošinājusi Jums tautas pateicību uz visiem laikiem.

Jūsu goda dienā es domās kavējos to Jūsu cīnītāju starpā, kuŗiem bij iespēja mutes vārdiem Jūs

apsveikt un izteikt jūtas, kuŗas minētā dienā savilņoja mūsu sabiedrības apzinīgo daļu. Lai man būtu atļauts, lai gan ar novēlojumu, Jums šinī ceļā nodot manus vissirsnīgākos sveicienus un novēlēt Jums vēl ilgus gadus darboties tautas druvā ar Jums vēl vienmēr piemītošo jauneklā sparū un sajūsmu.

Palieku Jūs sirsnīgi sveicinādams,

Jūsu

J. Čakste.

Ministru Prezidents.

Rīgā, 1923. g. 20. augustā.

Nr. 2577.

Augsti godāts kungs.

Lūdzu saņemiet manus sirsnīgākos laimes vēlėjumus Jūsu septiņdesmitpiecu gadu dzimumdienas gadījumā! Ar dziļu prieku apsveicu Jūs, mūsu tautas lielo dzejnieku un garīgo darbinieku, kuŗa „Mērnīeku laiki“ ir ieņēmuši latvju rakstniecībā paliekamu goda vietu uz visiem laikiem. — Ne vienu reizi vien esmu šo darbu lasījis; un jo vairāk viņu lasīju, jo skaistāks un dziļu domu bagātāks viņš man rādījās, kā tas mēdz būt tikai ar īstu, lielu mākslas darbu.

Reizē ar to es sveicinu Jūs arī kā mūsu zemniecības nenogurstošu darbinieku, kuŗš ne tikai kā viņas dzīves un darba nepārspējams tēlotājs, bet arī kā sabiedrisks darbinieks ir veltījis visu savu sirdi zemniecībai, kuŗa ir un paliek mūsu tautas galvenais, neizsīkstošais garīga un saimnieciska spēka avots.

Man līdz ar visiem Jūsu darbu cienītājiem dara sirsnīgu prieku apziņa, ka Jūs, viens no ievērojamākiem tautiskās atmodas laikmeta darbiniekiem, vēl esat mūsu vidū, un ka pēc visiem grūtiem pārbaudījumiem, kuŗus latvju tautai ir nācies pārciest

cīņā par viņas brīvību, liktenis ir lēmis piedzīvot Jums mūsu tautas sapņu un ilgu skaistāko piepildījumu — patstāvīgu Latviju!

Tagad, kad visas latvju tautas acis ir ar dziļu godbijību un apbrīnošanu vērstas uz viņas garīgās attīstības celmlauzi, sirmo gaviļnieku Vec-Piebalgā, lūdzu Jūs saņemt arī manus vissirsnīgākos novēlējumus! Lai veselība Jūs pavada arī Jūsu turpmākajā dzīves gaitā. Lai Jums vēl ilgi būtu lemts ar prieku un gandarījumu strādāt mūsu tautas labā, garīgi spēcīnot viņu mūsu jaunās valsts dzīvē veicamiem daudzajiem uzdevumiem!

Ar dziļu cienīšanu

Z. A. Meijerovics.

(17. VIII. 1923.)

Vecpiebalga, Kaibeni.
Kaudzītes Matīsam.

Izglītības ministrija apsveicina Jūs kā vienu no latviešu rakstniecības pirmajiem un nopelniem visbagātākajiem celmu laužiem Jūsu 75 gadu dzimšanas dienā.

Izglītības ministra vietā:

J a u d z e m s.

Kaudzītes Matīsam.

Ne tautas skolotājs vien, Tu skolotājs v i s a i tautai;
Pēc paaudzēm tālām, kā šodien, daudzinās Tavu
vārdu

Kā skolu jaunātnē možā, tā tautas visplašākie slāņi.

3. oktobrī, 1923.

Fr. Adamovičs.

Rīga - Leta. Kaudzītes Matīsam.

Sveicinu Jūs Jūsu pašu vārdiem: „Lai mūžam dzīvo Latvija un viņas valoda“. Šī parole apvieno visus.

Fr. Ansabergs.

Augsti cienjamais gaviļniek!

Vakar svētījām pļaujas svētkus. Šodien, kad nostaiģāto 75 mūžagadu piemiņā Tu atskaties uz savu mūža gaitu un darbu, atminos, ka tie ir Tavi pļaujas svētki. Pateikdamies par visu to labu un svētīgo, ko Tu savā mūža darbā sniedzis mūsu tautai, novēlu Tev īstu pļaujas svētku prieku un sajūtu, ar apmierinātu prātu pamest acis uz to, kas ievākts, un galā gaidīt tos lielos pļaujas svētkus viņā saulē.

Savā un savas sievas vārdā

Tavs

Apsīšu Jēkabs.

Rīgā, 1. oktobrī, 1923.

(I. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam,
Nacionalajā Teatrī, Rīgā.

Paldies par Mērnieku laikiem, kā sacīt jāsaka, tā bij liela izdarišana.

Bijušais Ķeņča tēlotājs, Cēsīs.

Ļoti cienītais, mīļotais

Kaudzīšu tētiņ!

Jūsu gaviļdienā atļaujiet man garā Jums mīļi roku spiest un no sajūsmas pilnas sirds Jūs tencināt par tiem pūliņiem un darbiem, ko Jūs pāri par pus-simteni gadu esiet strādājuši mūsu kopīgās, karsti mīļotās dzimtenes Latvijas un latvju tautas izdailēšanas, izstaltošanas un tikumiskās pacelšanas labā.

Visspēcīgais Dievs lai svētī Jūs arī turpmāk, lai uztura Jūs un Jūsu cienīto mūža biedreni pie žirgtiem spēkiem un ģipras veselības, piešķirot Jums miera pilnu un siltu dzīves vakaru, kā vēl ilgi Jūs varētu darboties pie mūsu gara izkopšanas.

To no visas sirds vēlē Jums

Jēkabs Birģers-Pilsonis.

Rīgā, augustā, 1923. g.

Kaudzīšu Matīsam

viņa 75 g. dzimšanas dienā.

Nav Tavās rokās zobens nekad bijis, —
 Tavs ierocis bij sirdīs plūstošs vārds,
 Bet tomēr Tu daudz krietna padarījis,
 Kad tautai ausa pagātnē rīts sārts.
 Tu dzīvē nedzinies pēc tukšas slavas rēgiem;
 Bet klusi, pacietīgi vienmēr strādāji
 Un, cik vien varēdams, ar braša vīra spēkiem
 Sēt tautas druvā zelta graudus izgāji.
 Gan salnas vēlinās, gan stipras lietus gāzes
 Un niknas vētras lāgiem trakoja,
 Bet taču grūtā darbā sviedru lāses
 Un sūros rūpēstus Dievs mīli svētīja.
 Starp brīvās Latvijas cīnītājiem dēliem
 Pēc gadu simteņiem no paaudz'paaudzēm
 Tavs vārds taps daudzīnāts par darbiem dižen-
 cēliem,
 Kad godās censoņus ar prieka gaviļēm.
 Tu — viens no veco tautas darbinieku saimes,
 Ar sirdi kas pie Dieva turējās
 Un pasaul's troksnī nemeklēja laimes,
 Bet pieticīgi bij iekš trūcības.
 Sveiks, sirmais censon! Tavā gaviļdienā
 Tev spiežam roku cieši, sirsnīgi.
 No pateicīgās tautas mīlestība, cieņa
 Lai top Tev sniegta kā Tu pelnīji.

6. VIII. 1923.

J. Pilsonis.

(Rūpnieka J. Brauna vēstule.)

Mīlo Matīsi!

No Nauheimas veselošanās mājās pārbraukuši, dabūjām no laikrakstiem zināt, ka Tu svini šogad Tavu 75. dzimšanas dienu. Atļauj, ka mana sieva un es izsakam Tev mūsu sirsnīgākos laimes vēlējumus un novēlam Tev vēl ilgi strādāt Tautas labā — jo ar nožēlošanu ir jānoskatās, ka mūsu vecie

cienījamie rakstnieki viens pēc otra aiziet un mūsu tagadējo literatūru pārplūdina ielu rakstnieki, tautas garu vairāk samaitādami, nekā izkopdami. Vakarējā Rīgas Latviešu Biedrības priekšniecības un runas vīru sēdē vienbalsīgi nolēma šī mēneša beigās cik drīz iespējams Tevi godināt un ielūgt Rīgā. Ar tādu sajūsmu manā laikā neviens lēmums nav taisīts, kā par Tavu godināšanu. Aizērābjoši bija redzēt, ka R. L. Biedrības vadošās personas ir savu nēsāto pārlicību un mīlestību ar cieņu arī šos juku laikos paturējušas un ar godbijību skatās uz veselīgā tautas darba darītājiem. Tā kā mūsu dzīvoklis pilsētas centrā atrodas, Tu darītu mums lielu prieku, ja Tu ar savu kundzi pa šām dienām pie mums mājotu — visādā ziņā mēs Jūs gaidīsim.

Cerībā, ka Tu un Tava kundze drīzumā būsat arī mūsu viesi — atstāju citas lietas personīgām pārrunām. Daudz daudz sirsnīgas labas dienas Tev un Tavai kundzei no

manas sievas un Tava vecā Jāņa.

Rīgā, 19. 9. 1923. g.

1. X. 1923.

Vecpiebalgas Kaibenos.
Kaudzītes Matisam

Sirsnīgi sveicinam savu pirmo skolotāju 75 g. jubilejas dienā. Vēlam jums daudz gadus vēl dzīvot tautas vidū spirtam un veselam.

P. Breikšs ar ģimeni.

Kaudzītes Matisam
Nacionālā Teatrī, Rīgā.

Mērnīeku laiki Jūs godam cildinās uz paaudžu paaudzēm.

Latv. Izglīt. Biedrības vārdā
Butuls.

Liepupē, 5. okt. 1923.

Miļo Matīš!

Vietējā inteligentu pulciņa, sava brāļa un savā vārdā sūtu Tevīm vissirsnīgākos sveicienus uz Tavu 75 gadu dzimšanas dienu, kuŗas oficiālā svinēšana notika — pēc laikrakstu ziņām — pirmdien, 1. oktobrī Nacionalā Teatrī Rīgā.

Pirmdienas vakarā es ar augšā minēto pulciņu biju kopā un tukšojām glāzes uz Tavu veselību. Lai Dievs Tevi uztur veselu un garā spirtu līdz mūža vakaram . . .

Ar mīlām labdienām
Tavs P. Cimdiņš.

Kaudzītes Matīšam
Nacionalā Teatrī, Rīgā.

Sirsnīgi sveicina Jūs 75 gadu jubilejas dienā
Dailes Teatra Direkcija.

Augsti godātam jubilarām

Kaudzītes Matīšam!

Novēlam sirmajam tautas darbiniekam un neaizmirstamam audzinātājam uz viņa 75 gadu jubilejas svētkiem — „Saules mūžu nodzīvot tautas druvā strādājot!“

Jaunjelgavas pilsētas I. pamatskolas
skolotāju un skolēnu vārdā

E d u a r d s D a l m a n s.

Jaunjelgavā, 29. IX. 23.

Augsti cienījamais jubilar!

Novēlam dzīvot vēl daudz gadus un darboties, tā vietējā sabiedrībā, kā vispār valstī, ar to tīro pārliecību un patiesību, kas Jūsu raksturīgā iezīme.

Tautā Jūs dzīvosiet arī tad, kad vairs šeit kopā nebūsim — par to, kas mums bijis Kaudzītes Matīss, teiks meža malā „Vientuļš brūklenājs“.

Roņos, 19. augustā, 1923.

Jūs dziļi cienīdami un mīlēdami
J. Dārznieks
Meta Dārzniek.

Mīļais Kaudzītes kungs,

Visu jauku, daiļu un labu, ko vien no sirds Jums novēlēt varu, to vēlu Jums Jūsu 75. dzimšanas dienas rītā. Bet par visām lietām ilgu ilgu mūžu, spirtu garu un veselību, darba prieku kā līdz šim. Jūsu lielo pūliņu un nopelnu piemiņa dzīvo un dzīvos latvju tautā. Mēs varam būt lepnī, ka varam saukt tādu rakstnieku kā Jūs par savu. Kā visi, kuŗi nevar Jūsu goda dienā personīgi ierasties pie Jums, arī es esmu šajos skaistajos mirkļos vismaz garā pie Jums, cerēdams, ka pie izdevības atkal redzēsimies un pavadīsim sirsnībā dažus brīžus kā arvien. — Sumīnu reizā ar Jums arī Jūsu dzīves biedreni, kuŗa dalījiesies ar Jums līdz šim visā Jūsu dzīvē un darbā.

Rīgā, 14. 8. 23.

Jūsu
K. Egle.

Daudz daudz sirsnīgu sveicienu sūta Jums no tālienes uz Jūsu 75. dzimšanas dienu un novēl visu labu arī turpmākā dzīves ceļā.

Lubānā, 19. 8. 23.

agrākā audzekne
Anna Eglīt.
Augusts Eglīt.
Marija Eglīt.
Vilis Lapiņš.

1. X. 1923.

Kaudzītes Matīsam
Nacionalā Teatrī, Rīgā.

„Kurzemes Vārds“ apsveic dziļā pateicībā un mīlestībā mūsu nacionalās literatūras lepnumu un gaišredzīgo tautas dvēseles tulku un novēl šim krāšņus ziedus un ogātus augļus nesušam kokam saulainu mūža vakaru.

Redaktors Haralds Eldgasts.

Vecpiebalgā,

Kaudzītes Matīsam

Sveicinu mīlo skolotāju 75 gadu jubilejā, novēlēdams vēl ilgus gadus tikpat svētīgas darbības mūsu mīlās Latvijas labā.

Erteļu Jānis,
Skolas pārzinis Rīgā,
Ozoliņš.

Ļoti godājams Kaudzīt kgs!

Nosūtot līdz šim rītam pienākušos apsveikumus, arī mēs, Vecpiebalgas pasta-telegrafa kantora darbinieki pievienojamies kopējam sajūsmas un atziņības uzplūdumam un novēlam mīlotam rakstniekam un līdzpilsonim to labāko viņa goda dienā.

„Mērnieku laiku“ autors lai dzīvo augsti!

Savā un visu pārējo vārdā

K. Ezergails.

Vecpiebalgā, 18. 8. 23.

18. VIII. 23.

Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgas Kaibenos.

No sirds spiežu roku sirmam neaizmirstamam
tautas darbiniekam

P. Gailīts.

Mīlais Jubilar!

Šorīt, ieraugot žurnālā Jūsu laipno smaidošo vaigu ar 75 gadu jubilejas atzīmējumu, sajutu sirsniņu iekšēju skubinājumu pievienot arī savas niecīgās rindiņas tai laimes vēlējumam kaudzei, kurā Jūs apbēra kā jubilaru!

Novēlu: Lai mīlais Dieviņš pār Jums bagātīgi izlej savu svētību un „uztur ar žēlīgu prāt“ Jūs, kas tik daudzējādā ziņā Viņam kalpojat, — lai piešķir mīlu veselību, laimi un prieku turpmākā dzīves ceļā, līdz kamēr Viņš grib pie sevis aicināt! Lai Tas Visuvarenais tad mīli aicina pie Sevis ar vārdiem, kurus lasam Svētā Evāņģelijumā: (Mat. 25.) „Nāciet šurp, jūs mana Tēva svētitie, iemantojiet to valstību, kas jums ir sataisīta no pasaules iesākuma! Jo es biju izsalcis, un jūs mani esat ēdinājuši; es biju izslāpis, un jūs mani esat dzirdinājuši; es biju viesis, un jūs mani esat uzņēmuši.” — „Patiesi, es jums saku, ko jūs darījuši vienam no šiem maniēm vismazākiem brāļiem, to jūs Man esat darījuši!” (Mat. ev. 25. no 34—40. p.)

Mīlais jubilar, es kā tāds vismazākais no brāļiem pērn rudenī, kā negaidīts un nelūgts ieradus pie Jums, — Jūs mani uzņēmt kā mīlu viesi, no ceļa nogurušu paēdinājāt un padzirdinājāt un — nespēju vārdos izteikt to laipnību, kādu man parādījāt! —

Jaukas atmiņas pilda manu sirdi, kad atceros, cik maigus brītiņus kopā pavadījām! Ilgojos drīzumā Jūs personīgi apsveikt un pateikties par mīlo uzņemšanu, kādu pie Jums baudīju. Baidos tik, ka neesmu par apgrūtināšanu tik bieži Jūs apciemodams. Nākošās dienās, ja Dieviņš neliegtu vien, (ar apustuļa Pāvila vārdiem runājot — Rom. 15. 32, 1. Kor. 16. 7.), gribu uz Jūsu pusi aizbraukt pie mīliem draugiem viņus apraudzīt, — tad uz kādu brītiņu (ja vien zinātu, ka neesmu par apniku), vēlētos pie Jums iegriesties, paspiest mīlo, veco rociņu, kas tik jaukus vārdiņus uzrakstījusi kā „Mērnīeku laikus“, — it sevišķi, kur Lienas bēres aprakstītas — vēlētos raudzīties Jūsu mīli smaidošajā vaidziņā,

klausīties laipno balsi, kas tik pamācošus vārdus runā pārmaiņus ar laipniem jokiem . . . Prātā nāk tas nostāsts par neglīto un neskaidro rokkrakstu: „Не пишите, какъ курицы!“ . . . Baidos, ka neesmu arī es tāds. Bet atvainosiet, kad teikšu: šīs rindīņas rakstu Valmieras stacijā, sēdu uz benča un pastpapīrs uz klēpja.

Vai uz redzīti? . . .

Visā augstcienībā

Gaisu Pēteris.

Valmieras stacijā, 28. 8. 23.

1. X. 1923.

Kaudzītes Matīsam
Nacionālā Teatrī, Rīgā.

Sirmajam „Mērnieku laiku“ tēvam tagadējos
mērnieku laikus aprakstīt novēl

Izbijis mērnieks, tagad skolotājs.

Kaudzītes Matīsam

75 gadu jubilejā.

Ja visvāro stīgu gribi
Kādreiz sveša sirdī skārt, —
Meistars teicis: gaišāk zībi,
Ko tad palīdz kliegt vai bārt!

Nezdams padevību maigo,
Ja tu nāc kā puķēm draugs,
Skat, kā acis pretīm zaigo,
Atvērties ik zieds kad plauks.

Nespēj naids, bet spēj tik mīla
Arī pašu skarbo glaust, —
Un vai mīlas spēks nav ķīla,
Gara dvesmas spārnus jaust?

Tavus tēlus skatot skārstu,
 Meistarslava neapklust, —
 Un šā brīža, jubilars Tu,
 Liec mums dzīvu mākslu just.

Kārlis Jakobsons.

1. oktobrī 1923. g.

Cilvēka lielākā bagātība: vesela miesa un vesels gars. Jūs šo savu lielo bagātību esat pareizi izmantojuši, meklēdami savus dzīves mērķus darbā un tagad, savā 75 gadus pavadītā mūžā, varat priecīgi raudzīties savu lielo darbu rezultatos, kuŗi, kā spoža zvaigzne, mirdz un mirdzēs vēl ilgi pie brīvās Latvijas debesīm.

Novēlam vēl ilgi dzīvot
 savu darbu paspārnē.

Kārlis Jannaus.
 K. Tullij.
 Konstance.

Līgatē, 16. 8. 23.

(18. VIII. 23.)

Kaudzītes Matīsam
 Vecpiebalgas Kaibenos.

Sirmam tautas daiņotājam sirsnīgs sveiciens un paldies par darbu. Lai Jums būtu vēl daudz saules un prieka Kalna Kaibenos.

„Jaunāko Ziņu“ redakcija.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
 Nacionalā Teatrī Rīgā.

„Mērnieku laiku“ autoru no sirds sveicina
 Jānis Jaunsudrabiņš.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgas Kaibenos.

...Bet ozoli tur izcieš sirmu mūžu un nelokās...

Sirsnīgi sveicinam „Mērnieku laiku“ autoru
viņa 75 gadu jubilejas dienā!

O. Jēpe.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgā.Sirsnīgi apsveicam sirmo jubilaru viņa goda
dienā.

Jursonu un Kaudzītes dzimtas.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgas Kaibenos.Dzelzsceļu Virsvaldes vārdā sveicinu septiņ-
desmit piecu gadu jubilejas dienā

Galvenā direktora palīgs

Kalcenaus.

Augstcienītam

Kaudzītes Matīsa kġm

Ķeņča un Pāvula audžu tēvam
novēlu uz viņa 75 gadu jubileju jauku un laimīgu
mūža vakaru!

Ar cienību

Kalnēnu Jānis.

Vec-Gulbenes Vēcenos,
27. augustā, 1923.

Pūš rudens vēji
 Un lapiņas tā lēni čukst:
 Viss projām, viss projām,
 Sirds krūtīs tā pamazām pukst.

Un sirma galva un bālas lūpas
 Un pagātnē nogrimis mūžs —
 Un kā pa sappiem, pa dzimtenes ežām
 Vējš senātnes atmiņas pūš . . .

Kaut rudens laukus
 Jau sarma sedz,
 Bet daudzreiz dienas
 Vēl jaukas redz.

Tas pats.

NB. Kaut gan esmu saslimis ar roku, tā kā grūti rakstīt, bet atminot „Mērnieku laikus“, kur dažu jaunu brīdi piedzīvoju lasot, ņēmu spalvu rokā. Ceru, ka atvainosiet par šo visu.

K. J.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
 Vecpiebalgas Kaibenos.

Sveicinam 75 gadu jubilejā

Kaudzīts, Donners.

(1. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
 Nacionālā Teatrī, Rīgā.

Sirmajam tautas ozolam Kaudzītes Matīsam
 novēl vissaulainākos brīvās Latvijas rudenus
 Latviešu Mākslas Veicināšanas Biedrības vārdā

Attis Ķēniņš.

Savam mīļajam sirmam gavilniekam 75. šūpla
 svētkos izsacīt savus vissirsnīgākos laimes vēlēju-

mus — atbraucām personīgi. Vēl to gribētos uzsvērt, ka jauneklīgo sparību un idealismu, pacelties līdz assniegtiem tautas darbinieku ērgļa augstumiem, ir iedvesusi Tev Tava ticība, Tavs Dievs.

Mīļi pateikdamies Tev un tantiņai par pavadītām gaišām stundām Jūsu mājā

Tava Lucija.
ar vīru — mācītāju Klēmani.

1923. gada 25. augustā.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgas Kaibenos.

Sirsnīgi sveicinam 75. dzimūdienā un novēlam spīgtu veselību un vēl jo daudzus svētīga darba gadus.

„Kopdarbības“ Redakcija.

(1. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Nacionālā Teatrī, Rīgā.

No Jelgavas ģimnazijas zemgāliešu sveiciens nacionālo čangāliešu dzejniekam. Novēlam āpru dēlu jaunās Čangales attēlošanai.

L a p i ņ š.

Ņem, Dieviņ, ko ņemdams,
Neņem tēvu gādātāju,
Neņem tēvu gādātāju,
Labu darbu rādītāju.

Rīgā, 1. okt. 1923. g.

Latviešu Jaunātnes Savienība.

Kaudzītes Matīsa Jubileja.

(1. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Virsnieku klubā Rīgā.Mīļi sveicinam sirmo Kaudzītes tēvu, lielo cil-
vēku mērnieku.

Latv. Jaunātnes Sav. Vidusskolas.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgas Kaibenos.Sirsnīgi sveicinam tautas rakstnieku un mūsu
vispirmākājo līdzstrādnieku viņa goda dienā

Latvijas Vēstneša redakcija.

(1. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Nacionalā Teatrī Rīgā.Tautas sirmam darbiniekam saules mūžu no-
dzīvot.

Latvju Sieviešu Nacionalā Līga.

(18. VIII. 1923.)

Rakstniekam Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgas Kaibenos.Latviešu domas kluso liriku, latviešu tautas ne-
mirstīgo tipu līdzradītāju, tautas tikumu un gara
audzinātāju mīļi sveicinu septiņdesmit piektā dzim-
šanas dienā! Dzīve ir skaista, ja darbs bija skaists!

L ī g o t ņ u J ē k a b s.

Kaudzītes Matīsam.

Kā īstai, labai precei arvien blakus rodas vil-
tojumi, tā blakus īstam nacionalismam, īstam patrio-

tismam rodas neīstie. Godbijībā pieminot Tavu brāli Reini, ar kuŗu kopā Tu mūs mācīji izšķirt īsto tautas mīlestību no neīstās, īsto izglītību no neīstās, sirsnīgus sveicinājumus Tev Tavā goda dienā sūta

skolotājs E d u a r d s M e d n i s.

Talsos, 1. X. 23.

Kaudzītes Matīsam

uz 75. dzimšanas dienu —

Labklājību, mieru, veselību

novēl J. Missiņš.

Rīgā, 18. augustā 1923.

(1. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Nacionālā Teatrī Rīgā.

Sirsnīgus sveicienus sirmajam jubilarām

Zvērināts advokats O z o l s.

Rīgā, Valdemara ielā 1,

II. vidusskolā.

15. 12. 23.

Ļoti god. M. Kaudzītes kgm.

Atļaujiet Jūs apmeklēt Jūsu klusās, skaistās lauku mājās ar šīm pāra rindiņām. Atļaujiet man Jums izteikt to, ko tanī vakarā, kad Jūs savu audzēkņu vidū bijāt, Jums neizteicu. Turpu iedama domāju, apsveikt savu mīļo skolotāju un audzinātāju, bet kad biju turp nogājusi, tad man bija tā, lai runā tie cienīgākie, vairāk piedzīvojušie un man tik gribējās klusi līdzī priecāties par tiem mīļiem vārdiem un pateicības pilnām sirdīm, kas ar Jums ru-

nāja. Bet tagad visu laiku jūtos kā parādniece, neizteikdama Jums to, ko mana klusākā balss liek Jums teikt.

Nerunāšu par Jums kā par dzejnieku un sabiedrisku darbinieku, par to jau ir runājušas daudz kompetentākas personas, bet man gribās par Jums runāt kā par audzinātāju-skolotāju.

Kas gan ir tas, kāpēc ar tik lielu mīlestību runā par Jums Jūsu bijušie audzēkņi, kas ir tee dziļie iespaidi, kas saņemti no Jums tik bagātīgā mērā, kas ir tas, kas liek mums saprast, kā bagātāki mēs kļuvuši, lai atkal citiem tājāk dotu to visu, ko Jūs mums devāt?

Ir daudz starp pedagogiem ar plašām zinībām, bet neinteresantas, kā personības; tik iemāca audzēkņiem daudz ko, bet bērnu dvēseles tie nespēj veidot. Turpretim, ja plašas zināšanas nes sevi spilgta personība, kuŗas tā sniedz jaunai paaudzei, tad iespaids un panākumi ir neizdzēšami. Jūs reprezentējat šādu personību. Bez tam man liekas, ka katram skolotājam-audzina-tājam vajadzētu būt kā māksliniekam sevī (ja tā var izteikties), jo tikai tāds audzinātājs var izprast bērna dvēseli un tikai tāds audzinātājs varētu sevi par piln-tiesīgu audzinātāju saukt. Jūs esiet ne tikai māksli-nieks sevī, bet esiet mākslinieks-radītājs, tāpēc Jūsu lielie nopelni un panākumi pedagoģijā. — Daudz paldies Jums par visu, ko mēs, Jūsu au-dzēkņi no Jums esam saņēmuši. Daudz paldies arī Jūsu cienītai dzīves biedrenei, kuŗa Jums ir Jūsu tuvākais draugs, pabalstīdama Jūs Jūsu lielajā darbā.

Daudz mīļu sveicienu Jums un cien. kundzei no mana vīra, manis un mazās meitiņas.

Jūsu bijusē audzēkne

Elma Pilsētniek-Grāvis.

(18. VIII. 1923.)

Rakstniekam Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgā.

Simtiem vārdu aizmirsti klūs,
Tavs vārds mūžam nemirstīgs būs!

Plū d o n s.

1848—1923.

Sirsnīgi sveicina ilggadējo darba un cīņas
biedri latvju tautas druvā

Puriņu Klāvs.

Rīgā, 1. X. 23.

(1. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Nacionalā Teatrī, Rīgā.

Apsveicu tautas nenogurstošo darbinieku viņa
goda dienā.

Mākslas Akadēmijas Padomes vārdā
rektors Purvīts.

(1. X. 1923.)

Nacionalā Teatrī, Rīgā.
Kaudzītes Matīsam

Latvijas celmlauzim sirsnīgu paldies par tautas
modināšanu, turpmākā darbā nepagurt.

Aprīņa Valdes priekšsēdētājs

Putnaērglis.

Augtsi cienīts Kaudzītes kgs!

Atvainojat, ka esmu nokavējies uz Jūsu 75 gadu
goda dienu Jums savu sveicinājumu piesūtīt. Lai

Dievs dod Jums vēl ilgi tautas druvā strādāt un
priecīgu mūža vakaru piedzīvot! To vēlu no sirds!

Rietekļis.

Valmierā, 21. 9. 1923.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgā.

Sirsniņš sveiciens manam mīlam skolotājam un
sirmajam tautas rakstniekam 75 gadu šūpla svētkos.

Jānis Roze,
grāmatu izdevējs.

(1. X. 1923.)

Nacionalā Teatrī, Rīgā.
Kaudzītes Matīsam

Sirsniņi sveicinu savu skolotāju un sirmo tau-
tas dzīves tēlotāju.

J. Roze,
Grāmatu izdevējs.

Dzili cienītais Kaudziša kgs!

Zinu, cik ļoti Jūs apgrūtina dažādas vēstules un
sveicieni, tomēr nevaru atturēties Jums nerakstī-
jusi.

Starp daudzajām cienīšanas zīmēm esat saņē-
muši kā sveicienu arī kādu necīgu Rīgas pilsētas
pamatskolas uzņēmumu. Biju aculieciniece šīn no-
tikumam.

Esam tikko pārnākuši no Jūsu darbu izstādes.
Daudz kas redzēts, dzirdēts. Ienāk priekšlikums no-
sūtīt uz Vecpiebalgu mūsu „gaismas pili”.

Isā brīdī kartiņa un viss vajadzīgais apgādāts.
Klasē mēms klusums: tikai visu acis mirdz un rokas
dreboši kaut ko zīmē uz papīra, tiek domāts, kā ap-
sveikt mūsu mīlākā dzejoļa „Tautas mīlestība” au-
toru. Beidzot darbs galā, visa klase kopīgi izlasa.

izmeklē tos labākos izteikumus un vienam no skolēniem uztic pašu svarīgāko, pēc viņu domām, darbu — uzrakstīt.

Sēžu uz katedra un domāju, — kaut Kaudziša tēvs to justu, viņš bez šaubām noglaudītu šīs mazās galviņas un sirsnīgi nopriecātos par tām. Man prātā ienāk arī pārgalvīga vēlēšanās, kuŗu baidos pat izdomāt līdz galam — kaut Kaudziša tēvs ko atbildētu.

Mana vēlēšanās ir piepildījusies — man rokā kartiņa ar uzrunu: Mani jaunie draugi! Kā lai Jums aprakstu audzekņu prieku; acumirkli ziņa izplatās pa visu skolu, sajūsmas bez gala, kartiņa iet no rokas rokā, tiek deklamēti Jūsu dzejoļi, nodziedāts „Nevis slinkojot un pūstot“, — tā mūsu pastāvīgā sumināšanas dziesma, jo „Dievs, dod tautas darbiniekiem“ mums lāgā neiet.

Kartiņa tiek atstāta par klases īpašumu un pievienota Jūsu ģimetei.

Ir brīži, kuŗi iespiežas atmiņā uz ilgiem, ilgiem laikiem un kā gaišs saules stars apgaismo mūsu dzīves ceļu. Man liekas, nav cēlāka skolotāja udevuma, kā vairot un krāt tādus spožus mirklus, lai no viņiem taptu spožs viss mūsu audzekņu dzīves pavediens. Jūs esat tādu devuši, par to dziļi izjūsts „paldies“.

Skolotāja P. R u m b a c h.

(Pasta zīmogā datš 1. 11. 23.)

Latviešu stāstu rakstniecības pamatlicējam
un pastāvīgākā pieminēkla cēlējam,
Cienījamam un mīlam draugam

Kaudzītes Mafisam

Jūsu raksti ir kā vecs vīns: jo tie vecāki, jo tie garšīgāki, spēcīgāki, vērtīgāki; jo vecāki Jūsu „Mērnīeku laiki“, jo vairāk tie aizrauj, spirdzina.

Jūs paši esat kā vecs vīns: jo Jūs vecāki, jo

Jūsu vārdi gaišāki, zīmīgāki, svarīgāki. Jūs ejat preti mūžībai un nesat to sevī.

Lai cēlā mūžības sajūta apskaidro Jūsu laicīgās dienas!

T. Zeiferts.

Rīgā, 18. aug. 1923. g.

(17. VIII. 1923.)

Vecpiebalgas Kaibenos.
Kaudzītes Matīsam

Daudz gadus vēl vākt apsētā druvā zelta vārpas.

Zeltmatis.

(18. XI. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Vecpiebalgas Kaibenos
Vecpiebalgā.

Jūs šodien dziļā cienībā un pateicībā pieminot, Cesvaines valsts vidusskolas skolnieki un skolotāji nosūta Jums padevīgu sveicienu un labākos vēlējumus.

Skolas vārdā Sa u j i ņ š.

(1. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam
Nacionalā Teatrī, Rīgā.

Sveicinam sirmo jubilaru, kurš mums visiem jau no bērnības līdz ar viņa „Mērnieku laiku“ tēliem mīlā atmiņā, vēl ilgus gadus nodzīvot.

Selonijas Konvents.

18. augustā, 1923. g.

Augsti godāts Kaudzītes Matīsa kungs!!!

No sirds sirsnīgs sveiciens Jums Jūsu 75. dzīves gadā! Lai visi siltie vēji glāsta Jūsu balto galvu, to galvu, no kuņas radās „Patiesības kronis“,

mūžīgas saules un gaišuma apdvēsts, no šās galvas radās arī klusi-rudeņainais dzejolītis „Rindā, dzēves!“, kurš spēji liek mums iedomāties par dzīves iznīcību un skumjām. Bet vislielāko iespaidu atstāj „Mērnīeku laiki“, kurī kā zibens pie apmākušām debesīm spēji pārrauj tumsības autu un apgaismo pasauli.

Novēlu no visas sirds sirmajam rakstniekam vēl ilgu mūžu un spēku, vadīt tautu pie labākas gaismas un saules istā, neliekuļotā tēvijas mīlestībā.

Ventspilī, T. Sietņš,
Ventspils Vidusskolas skolēns.

Mīlais skolotāj! Šodien Jūsu goda dienā nāku Jūs apsveicināt no Jūsu bijušiem audzēkņiem un pateikties par to, ko Jūs mums devāt līdz pirmos soļus dzīvē spērot.

Jūs bijāt tas, kas savus audzēkņus nostādījāt uz pareizā dzīves ceļa, Jūs mācījāt meklēt un atrast.

Atskatoties atpakaļ uz pirmām nostaigātām tekām dzīves ceļā, kurās bija Ogrēnu skolā, ir palikušas daudzas mīlas atmiņas. Dzīvā atmiņā man ir palicis ziemassvētkiem tuvojoties, ceļojums uz Betlemi.

Pēdējā dienā priekš svētku brīvlaika Jūs aicinājāt visus audzēkņus pastaigāties. Jūs vedāt mūs pāri laukiem, kalniem un lejām, cauri meža biežumiem, kur ceļā bij dažādi šķēršļi jāpārvar.

Atgriežoties skolā mūsu ceļojums nobeidzās pie skaistas un bagātas ziemassvētku eglītes, kurā no Jums un Jūsu kundzes mums skolniekiem nezinot bij sarīkota, kas sagādāja mums neizsakamu prieku. Kā šīnī svētku ceļojumā, tā arī visā skolas gaitā Jūs bijāt mūsu vadošā zvaigzne un kā tāda Jūs pastāvat arī visā mūža gaitā.

Ieskatoties mūsu dzīvē mēs redzam, ka viņa ir līdzīga tādām ziemssvētku ceļojumiem, tikai šai, dzīves ceļojumā, mums visiem nav lemts sasniegt augstāko, dzīvē sprasto mērķi. Daudzi, kurī nespēj

pārvarēt dzīves grūtus šķēršļus, paliek ceļa sākumā, pusceļā un maz ir to, kas sasniedz savus dzīves ideālus.

Vecpiebalgas pagastvaldes priekšnieks

A. Skrivers.

Rīgā, 16. 8. 23.

Dziļā godbijībā un pateicībā noliecu galvu sirmā audzinātāja priekšā, kuŗš man atvēra acis skatīt gaišo tāli, radīja manī slāpes pēc šīs tāles un iedvesa drosmi paša spēkiem par viņu cīņā doties.

Lai gaišs un silts Jums Jūsu mūža vakars!

Reinholds Sotaks.

(1. X. 1923.)

Kaudzīšam,

Rakstnieku Biedrība, šeit.

Sirsnīgs sveiciens mīlam audzinātājam goda dienā!

Sotaks.

A. god. M. Kaudzīt kgam!

Loti nožēloju, ka ne man, ne manai kundzei nav iespējams Jūs personīgi uz Jūsu goda vakaru apsveicināt. — Lūdzu mūsu sirsnīgās vēlēšanās šādā ceļā pieņemt!

Ar visu cienību

Dr. P. Strauss ar kundzi.

Vecpiebalgā, 2. decembrī,

1923.

A. godāts Mērnieku laiku autora kgs! Esmu dzirdējis, ka 75 g. dzimš. dienu esat pavadījuši un piedalos pie tiem, kas Jūs sirsnīgi apsveicina! Ilgi atpakaļ Jūs kādreiz kā brāli mani apmeklējāt, kad es vēl biju Umurgā. Pēc esmu bijis Rīgā pie Latv. Gertrudes draudzes un tad ilgu laiku Trikatē; ta-

gad kā emerītas daunos tik apkārt šur tur — nupat Jaun-Aucē — vēl izpalīdzēdams, kur gadās. 52 gadi aizgājuši, kamēr sāku! Esmu Rīgā ar Breikša kgu saticies. — Labprāt vēl būtu Vec-Piebalgu apmeklājis vecā onkuļa Ferdinanda dzīves un dusas vietu, bet laikam manas acis to neredzēs. Kādi laiki nu ir! Nu ir atkal mērnieku laiki — vai aprakstīsiet? Būtu priecājies — tad dzirdētu kā ir. Jūs no sirds sveicina Vec-Piebalgas atvases zariņš.

Kārlis Šillings.

Jaun-Aucē, 29. aug. 1923.

Tirzmalietes

Kaudzīšu Matīsam

veltīts.

Daudz tekas ved no tēvu dūmu rijas,
Daudz vārdos svēto patiesību sauc...
Tā citam zinātnē un dailē vijas
Un cits par dzīves cīņu viņu sauc...

Bet patiesību tikai mīlestībā
Un labos darbos skaidru atradīs...
Un visas tekas tikai vienprātībā
Pie tēvu zemes laimes aizvedīs.

Kas mūžu strādājis priekš savas tautas,
Tai sniedzis savas sirds visjaukāko,
Tas cienīgs vakar' saules skaidras, svētas,
Lai mīlestība viņu vaiņago.

Vissirsnīgākos laimes vēlējumus sūtam Jums Jūsu 75. dzimšanas dienā, 19. augustā 1923. g. Novēlam Jums vēl ilgu, ilgu mūžu nodzīvot un dot vēl papildnām sauļām tautai no savām bagātīgām un veselīgām garīgām mantām.

Djevs. dod tautas darbiniekam sirmu mūžu nodzīvot, Tautas druvā strādājot.

Jūs un tanti dziļi cienīdami un mīļodami

Tirzīši.

Vec-Piebalgā, 19. aug. 1923.

Kaudzītes Matīsam,
viņa goda dienā, Nacionalā teatrī 1. oktobrī 1923. g.

. . . Kā dzīvos mūžam Latvija

Un viņas valoda,

tā dzīvos mūžam šo vārdu autors latvju kulturas un literatūras vēsturēs!

Suminu sirmo tautas gara līdumnieku viņa goda dienā, Nacionalā teatrī.

Jānis Tīsners.

Jelgavā, 28. 9. 23.

Par dāvanu saņemtai jaunai sprediķu grāmatai vāka iekšpusē ir šis ierakstījums:

Augsti godātam Vec-Piebalgas
baznīcas priekšniekam

M. Kaudzīts kungam

viņa 75 gadu šūpla svētkos,

18. augustā 1923. g.

no

Vec-Piebalgas mācītāja A. Trutca.

(1. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam,
Nacionalā Teatrī, Rīgā.

Sirsnīgus sveicienus latviešu nacionalās atmodas laikmeta veteranam un rakstniecības druvas celmlauzim sūta viņa igauņu draugi

Tuglass un Pukitss.

„Mērnieku laiku“ tēvam

Kaudzītes Matīsam

viņa 75-gadu jubilejā:

yēl ilgu mūžu piedzīvot!

Vēlē Vaidelaitis.

19 1./X. 23.

(1. X. 1923.)

Rakstniekam Kaudzītes kgam,
Latviešu Biedrībā, Rīgā.Diženajam piebaldzēnam saulainu pievakari pēc
grūta, bet ražena darba cēliena vēlē

Valters un Rapa.

(1. X. 1923.)

Rīga, Nacionalais Teatrs.
Kaudzīte.Nenogurstošam latvju sirds un latvju tikuma
veidotājam vēl mūžu dzīvot mūsu pateicībā

profesors Vītols.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam,
Vecpiebalgā.

Sirmam dzejniekam sirsnīgus sveicienus!

Vecozols.

(17. VIII. 1923.)

Rakstniekam Kaudzītes Matīsam,
Vecpiebalgas Kaibēnos.Rakstnieku un žurnalistu biedrība sirsnīgi svei-
cina Jūs septiņdesmit piecu gadu dzimumdienā un
pagodinās ziņot, ka ievēlējusi Jūs par savu goda
biedri. Jubilejas svinības biedrība sarīkos zeptembrā
otrā pusē Rīgā, uz kurām laipni Jūs ielūdzam.

Valdes priekšēdētājs

Pāvils Rozīts.

Sekretars Adolfs Erss.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam,
Vecpiebalgas Kaibēnos.

Pirmais Latvijas bibliotekaru kongress sumina
Jūs, latviešu rakstniecības celmlauzi, 75. dzimšanas
gadā.

Prezidijs.

(18. VIII. 1923.)

Vecpiebalga.
Kaudzītem.

Sirsnīgi sveicinam mūsu prozas vecmeistaru
nopelniem bagātā mūža vakarā.

Arturs Bērziņš,
Arveds Švābe,
Antons Austrīņš,
Jānis Sudrabkalns.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes Matīsam,
Vecpiebalga, Vecp. Kaibēnos.

Cēsu apriņķa 1. iecirkņa skolotāju konference
un skolotāju biedrība nosūta Jums, sirmajam tautas
skolotājam, audzinātājam, tautas darbiniekam, Mēr-
nieku laiku autoram sirsnīgus laimes vēlējumus Jūsu
75-tā dzimundienā, novēlot Jums vēl ilgus gadus
strādāt mīlotai tautai par godu.

Konferences vadītājs un biedrības priekšnieks

Zoste.

Skūpsta Jums roku

J. Ozols.

(18. VIII. 1923.)

Vecpiebalga.
Kaudzītes Matīsam.

Sveicinam Tevi kā latviešu tautas atmodas
laika darbinieku 75 gadu jubilejā. Retas paliek šo
darbinieku rindas. Lai būtu lemts Tev vēl ilgi dzī-
vot mūsu starpā, vēl ilgu piedzīvojumu novērojumus

jaunā paaudzē, rādot tai, no cik maziem pasākumiem, tos apvienojot, ir izaudzis Latvijas sabiedrības dzīves koks, būt par dzīvu piemēru uz priekšu tiecošās paaudzei.

Karlīna Līns,
Jānis Gulbs,
Jānis Jēriņš.

(17. VIII. 23.)

Kaudzītes Matīsam,
Vecpiebalgā.

Latviešu valodas kursu skolotāji Rīgā svinīgi apsveic sirmo literātu viņa 75 gadu jubilejas dienā.

(18. VIII. 1923.)

Kaudzītes kungam,
Kaibēnos, Vecpiebalgā.

Tikai nupat saņēmu vēsti par Jūsu jubileju.

Tautas mēro ar viņu darbiniekiem. Modināt un mācīt tautu diži domāt, bij Jūsu mūža darbs. Lai ilgi, ilgi tas vēl turpinās.

Vecpiebalgas Labdarības
biedrība un Eglīts.

Augsti godātam

Matīsam Kaudzīt kgam

viņa 75. dzimšanas dienā.

Radošais darbs, ko Jūs, kā dibinātājs, priekšnieks un goda biedris, ar savu nenogurstošo darbību pie Vec-Piebalgas Patērētāju biedrības un Krāj-Aizdevu sabiedrības un viņu biedriem veikuši, liek mums ar pateicību un zemību stāties šodien Jūsu labvēļu rindā.

„Vec-Piebalgas Patērētāju biedrības un Krāj-Aizdevu sabiedrības valdes un padomes locēkli, šo biedrību biedru vārdā šodien, Jūsu

75. dzimšanas dienā Jūs no sirds sveicina un novēl piedzīvot joprojam daudz svētīgas mūžadienas.“

Vec-Piebalgas Patērētāju biedr.
„Pārtika“ namā, aug. 1923. g.

P. Jēriņš,
E. Ozol,
J. Kornets,
J. Kamars,
A. Stusce,
J. Rozenbergs,
J. Danovskij,
P. Pelecs,
P. Zvaigzne.

Augsti godātam

M. Kaudzīt kgam,

75 gadu dzimšanas dienā, 19. aug. 1923. g.
Savam mīlam mājnīkam, nāburgam un skolo-
tājam vēl ilgus gadus kopā ar dārgo dzīves biedreni
nodzīvot mūsu vidū.

J. Olte ar piederīgiem.
Fr. Rezgals, ar ģimeni.
L. J. Pamauri.
E. Ozols ar piederīgiem.

Valsts vidusskola.

30. sept., 1923. g.

Nr. 365.

Bērzainē, pie Cēsīm.

Ļoti cienītais jubilar!

Savā goda dienā Jūs varat atskatīties uz 75
gadī gaŗo un nopelniem bagāto mūžu, kas saistās ar
latvju tautas attīstību. Savā jaunībā Jūs pārdzīvo-
jāt gaišo tautas atmodas laiku, pēdējos dzīves gados

Jūs sasniedzāt laimīgu vaiņagojumu — tautas brīvību un valsts patstāvību.

Visu mūžu pavadīdami vienā no dzīvākiem un darbīgākiem apgabaliem, Jūs esat allaž stāvējuši visu pasākumu priekšgalā kā ierosinātājs un nekad neesat atteikušies no pienākumiem sabiedrības labā. 43 gadi Jūs darbojušies savā dzimtenes pagastā kā skolotājs un izdevuši vairākas skolas grāmatas. Avizēs un žurnalos parādījušies Jūsu neskaitāmie raksti, recenzijas, apcerējumi par visdažādākiem jautājumiem. Jūs sakopojāt un izdevāt pirmo lielāko un bagātāko dzejas antoloģiju — Smaidi un asaras jeb Dzejnieku labdienas. Savā dzejā Jūs uzmodinājāt tautiešus stāties tautai tuvu un atzīties par viņas dēliem sevišķi tad, kad viņu spiež posts un bēdas. Jūsu monumentālais mākslas darbs, kopīgi ar brāli Reini sarakstītais romans „Mērnieku laiki“, palicis nepārspēts un neapēnots vēl līdz mūsu dienām. Šis lielais pieminēklis Jums sagādājis nemirstību uz visiem laikiem. Jūs piederējāt pie tiem retajiem, kas nav pušķojušies krāšņiem ziediem, bet nesuši savai tautai krāšņus augļus.

Valsts Bērzaines Vidusskolas Pedagogu padome, vērā ņemdama Jūsu lielos nopelnus mūsu kulturattīstībā, sevišķi literatūrā, dziļi pateicībā noliec galvu mūsu rakstniecības celmlauža priekšā un novēl Jums vēl ilgas gadus darboties tautas druvā.

Direktors: A. Smilga.

Sekretars: P. Skaidrais.

Darbvedis: J. Pelēks.

Mūsu tautas rakstniekam, sirmajam „Mērnieku laiku“ tēvam

Kaudzītes Matīsam,

75 gadu šūpla svētkos dziļā cienībā un padevībā
Kaudzītes Matīsa Jubileja.

čangaliešu un slātaviešu draudze, līdz ar visiem rīcības vīriem.

Latvijas Nacionālā Teatrī,

Rīgā, I. X. 1923.

(Sākot ar direktoru Raini, parakstījuši 29 Nac. teatra skatuves mākslinieki.)

Kaudzītes Matīsam,

75 g. dzimš. dienas jubilejā I. X. 23.

„Pie šiem trešiem, kas augļus nes no nekrāšņiem un niecīgiem ziediem, cišos es piederēt...“
„Mērn. laiki“.

(Parakstījuši Latvju dram. kursu audzinātāji un audzēkņi, skaitā pavisam 25.)

(I. X. 1923.)

Rīgā, Nacionālā Teatrī,
Kaudzītes Matīsam.

Sirmajam tautas darbiniekam novēlam nepagurt turpmākā darbā savas tuvākās un tālakās dzimtenes labā.

Valsts Liepājas tehnikuma
pedagogi un audzēkņi.

(I. X. 1923.)

Vietējā Nacionālā Teatrī,
Matīsam Kaudzītem.

Sveicinam sirmo tautas skolotāju un rakstnieku 75 gadu jubilejā.

Rīgas pils. I. vidusskolas
skolotāji.

(I. X. 1923.)

Kaudzītes Matīsam,
Nacionalā Teatrī, Rīgā.

Mīļi sveicinām pirmo tautas dzīves tēlotāju viņa lielā jubilejas dienā!

Rīgas Latviešu Biedrība jubilarām pasniegto goda biedra diplomu pavada goda adreses veidā sekošiem vārdiem otrā lapā:

Augsti godājamais Kaudzītes kungs!

Atzīmējot Jūsu 75. dzimunddienu, Rīgas Latviešu Biedrība nolēma:

Par Jūsu ilggadīgo, svētīgo darbību mūsu tautas rakstniecībā un par Jūsu vīrišķīgo izturību un negrozamo uzticību tiem ideāliem, kuŗi baltās un nebaltās dienās bijuši arī Rīgas Latviešu Biedrībai par vadītāju zvaigzni viņas darbībai mūsu tautas labā, iecelt Jūs, augsti godājamais kungs, par Rīgas Latviešu Biedrības goda biedri, pasniedzot Jums attiecīgo Biedrības goda biedra zīmi.

Biedrības priekšnieks:

A. Krastkalns.

Biedrības sekretārs: K. Eglīts.

Rīgā,
1923. gada 3. oktobrī.

Tālāk seko trīs apsveikumi, izgatavoti un pasniegti arī goda adresu nozīmē.

1848.—1923.

„Bet viena liela apziņa
Spēj mani mierināt...
Ka dzīvos mūžam Latvija
Un viņas valoda.“

Savu neaizmirstamo darba biedri, sirmo latvju tautas skolotāju un mūsu rakstniecības Krīvu-Krīvu Kaudzītes Matīsu, kas saviem dailes darbiem tautu apziņā lielu un sirdī skaidru audzinājis un nodro-

šinājis viņas spēku un nākotni, 75 gadu jubilejā dziļā godbijībā sveic

P. Dzeņa realģimnazijas
pedagoģiskā padome.
(Paraksti, skaitā 31.)

Sveicinām mūsu mīlo latviešu valodas skolotāju, Kaudzītes Matīsu, viņa 75 gadu jubilejas gadījumā un novēlam spēkus vēl ilgi, ilgi strādāt latvju tautas druvā.

(Paraksti, skaitā 22, no citreizējām mīlām Dzeņa ģimnazijas audzēknēm Petrogradā, 1916./17. g.)

Savam mīlam skolotājam un audzinātājam Kaudzītes Matīsam 75 g. dzimumdienas atmiņai.

Pateicīgie audzēkņi.

Rīgā, 1923. g. 4./X.

(Paraksti, skaitā 27.)

Latvijas Kara Invalidu Savienības Centralā Komiteja.

3. oktobrī, 1923. g.

Nr. 2220.

Rīgā, Aleksandra ielā Nr. 2.

Tālrunis Nr. 10-67.

Pastkastīte Nr. 479.

A. god.

M. Kaudzītes kgam,
Rīgas Latviešu Biedrībā.

Latvijas Kara Invalidu Savienība sirsnīgi apsveic sirmo tautas darbinieku un novēl arī uz priekšu nenogurstoši strādāt mūsu tautas līdumā.

Priekšsēdētājs:

Fr. Hofferts.

Par sekretaru: P-ja biedris

J. Eiza.

Ļoti god. Kaudziša kgs!

Apmeklējām Latviešu Biedrību un apskatījām Jūsu lielos darbus. Lai gan mēs nespējam tos vēl pilnīgi novērtēt, tomēr jūtamies laimīgi, būdami par dalībniekiem Jūsu goda dienā.

Nosūtām Jums dziļā pateicībā savu skolas uzņēmumu, kurā mēs tik daudz par Jums mācījušies.

IV. klases Rīgas pilsētas
pamatskolas skolēni.

Baltāsmuižas ielā, 8-b,
Rīgā, 10. oktobrī 1923. g.

1848

THE

PROCEEDINGS

OF THE

GENERAL ASSEMBLY

OF THE

STATE OF

MISSISSIPPI

FOR THE

SESSION OF 1848

AT THE CITY OF JACKSON

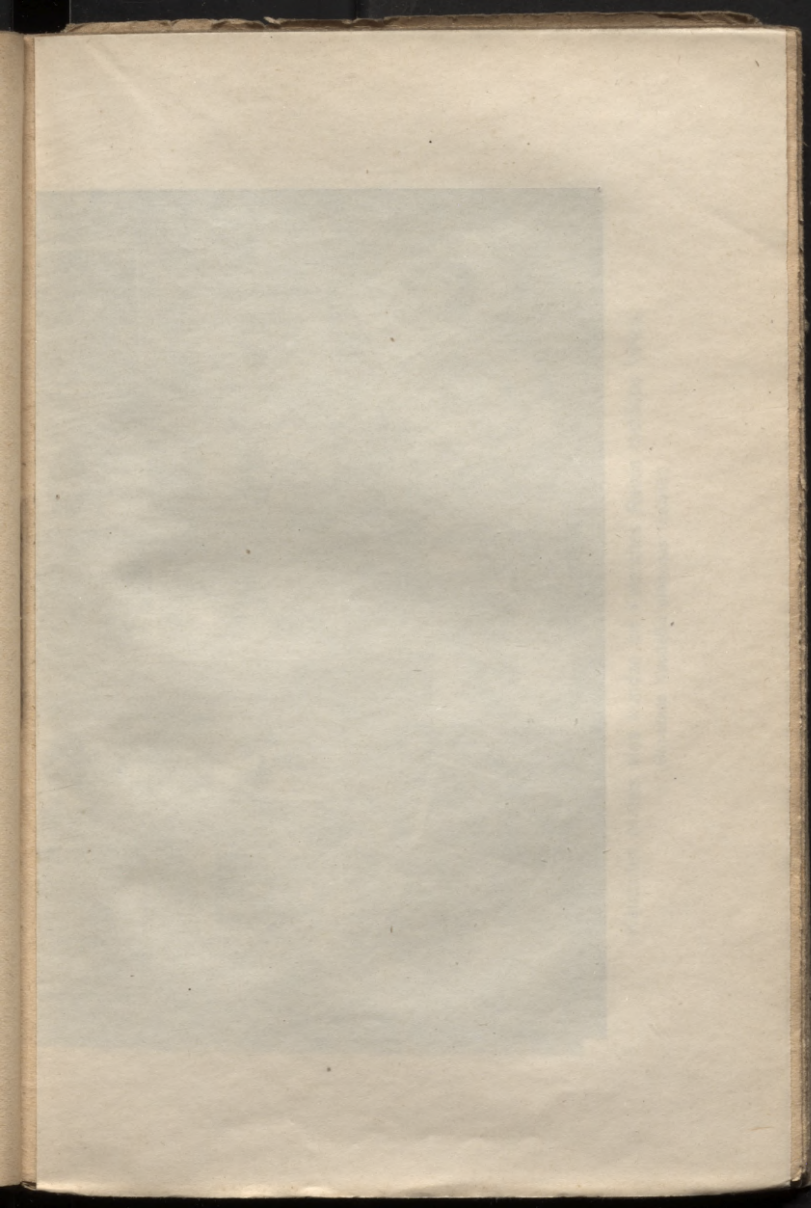
PRINTED BY

W. H. WALKER

1848

**4. Izvilkumi no laikrakstu
atsauksmēm**

4. Iylykuun 10 päivästä
alakaikista

Kaudzītes Matīss, viņa kundze un Kaudzītes Reinis dažādos laikos.
(Ģimenes Kaudziņu piemiņas izstādē.)

Kaudzītes Matīss, viņa kundze un Kaudzītes Reinis dažādos laikos.
(Ģimēnes Kaudziņu piemiņas izstādē.)

ГЛАВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ВНЕШНЕГО ТОВАРИЩЕСТВА
И ПРОМЫШЛЕННЫХ ДЕЛ

Atmiņas par Kaudzītes Matīsu.

Domājot par Kaudzītes Matīsa 75 mūža gadiem, man nāk prātā arī daži momenti no personīgiem piedzīvojumiem un novērojumiem, kas var izcelt vienu, otru sirmā rakstnieka rakstura īpašību.

1905. gada vasarā, kad atsvabināšanās kustība iesākās Latvijā malu malās, Kaudzītes Matīss dzīvoja diezgan mierīgi, aktīvi nekur neiejaukdamies. Tomēr dažreiz stipri zimpatizēja jaunekļu sajūsmai par tautas brīvību. Materialā ziņā diezgan taupīgs būdams, viņš tomēr dažas reizes neliedza savus naudas līdzekļus cīņas turpināšanai. Tikai Dieva dēļ lai esot uzmanīgi un, par visām lietām, lai nepārsteidzoties savā karstgalvībā, — lai raugot, ka visa tā lieta neiznākot tautai tikai par sliktu, tā Kaudzītes Matīss ne vienu vien reizi jauniešus pamācīja.

Vācu okupācijas laikā novēroju Kaudzītes Matīsu, kad tas arī bij ieradies uz vācu komandanta aicinājumu Vecpiebalgas pagasta namā, kur bija jānoklausas dažādi vācu varas vīru rīkojumi un paskaidrojumi. Sasēdamies solos un gaidījām komandantu. Kad tas nāca, visi sacēlās kājās. Ari Kaudzītes Matīss, kā negribēdams, stīvi un gausi piecēlās. Tad runāja stingrais un bargais vācu karavīrs par vācu un krievu naudu, vācu spožajām izredzēm, tukšu baumu izplatītājiem par vācu nespēku, iedzīvotāju pienākumiem pret vācu varu un t. t. Klusībā sarunājoties, Kaudzītes Matīss nebaidījās savu paziņu starpā izteikties, ka nu gan latvieši esot ieģrūsti tādā beztiesību stāvoklī, kur tautai par sevi vairs ne mazākās noteikšanas. Visi pienākumi tikai nodevu došanā. „Dot un dot, kamēr pašiem nekā nepaliek.“ Kāds ieminējās: Nu, bet par to latvieši Krievijā tagad lieli vīri — pašā „špi-

kad tie rakstījuši „Mērnīeku laikus“, vai licies, ka ievērojamu darbu strādā. Te Matīss pastāstīja, ka viņš ar Reini strādādami to nekad neesot iedomājušies, ka padarīšot tādu darbu, par ko tik daudz runāšot un rakstīšot. Bet to ar' gan jutuši, ka gluži nieks vis gan tas nebūšot.

A. A v e n s,

Latvijas Vēstnesis 1923., 217. nrā.

Kaudzītes Matīss.

75. dzimšanas dienā.

1.

Šodien mūsu rakstniecības vecmeistars Kaudzītes Matīss var svētīt savu 75. dzimšanas dienu. Tādu sirmu vecumu sasniedz nedaudz rakstnieki, jo lielāko tiesu latvju rakstnieki mirst spēka gados. Kaudzītes Matīss dzīvojis līdz latvju tautas attīstībai. Viņa jaunās dienas saistās ar mūsu tautas gaišo atmiņu — tautas atmodas laiku, kas agri vai vēl pēc grūtām ciešanām nāk katrai tautai. Viņa vīra gadi sakrīt ar latvju saimniecisko nostiprināšanos, turības un pašapziņas pieaugšanu, kas izpaudās dažnedažādu biedrību darbībā, kulturas iestāžu dibināšanā, ierosinošu svētku un sapulču sarīkošanā un t. t. Un pēdējie dzīves gadi sasniedz laimīgo vaiņagojumu — tautas brīvību un valstisku patstāvību — kā atalgojumu tiem jauneklības sapņiem, ko izsapņojās latvju nelielā inteliģence pirmā atmodas rītā. Pje šiem tautas nākamības veidotājiem pieder brāļi Kaudzīši, allaž saprātīgie dzīves apstākļu novērtētāji, kas nenogrīma tukšā salkanībā, bet, acis vaļā paturēdami, vēroja tautas nākamības ceļus. Pirmiem jaunlatviešiem gan nevarēja būt pārdrošu domu par valstisku patstāvību, bet mūsu patstāvības idejas pirmais sākums tomēr ir meklējams taisni šo nedaudzo, pašai dziedīgo cilvēku darbos un centienos.

Atmodas laikmeta idejas, kā visu dzīvinātājas un atbrīvinātājas strāvas plūda pa visu tautas nogu-

Katrs dara savu darbu. Tagad sirmais Skrīvera tēvs brauca Kronvaldam pakal uz Tērbatu. Neviens nezina, kur ņems atalgojumu jaunam skolotājam — augstākās klases vadītājam, bet visi sajūt, ka Kronvalds Piebalgai jādabū. Kronvalds Piebalgā darbojas un atrada dusu viņas zemē.

Tautiskās atmodas savilņojums bija liels. Kaudzītes nāca sakarā ar visiem redzamākiem šā laikmeta latvju darbiniekiem, stāvēja ideju un ierosinājumu centrā, kuram tuvu pieskārs dzīvā dzīve. Viens no svarīgākiem notikumiem saimnieciskā dzīvē bija — zemes iegūšana par dzimtu. Tas sacēla kaislību vētras, atraisīja vai visas cilvēku negatīvās īpašības, tā kā Kaudzītes nevarēja palikt vienaldzīgi. Iespaidi bija sakrāti un pieredzētā dzīves aina bija pārāk spilgta, lai to neietvertu mākslas darbā — „Mērnīku laikos“, kas ir nobeigta kultūrvēsturiska aina par veselu laikmetu latviešu dzīvē. Lasītāju rakstnieki ievēd rajbā notikumu gaitā, kur nenovīdība, skaudība, lišķība, nopirkšana un naudkāre auž smalkos audus pašas dzīves velkos. Kaudzītes nīst visu neīsto, graiza dzīves nebūšanas, smejas par dzīves plānprātīgiem, bet arī meklē gaišo un pozitīvo latvju dzīvē. Gan šis pozitīvais vēl nedabū diezgan apjaušami izteikties pašā mākslas darbā, jo latvju sabiedrībai tad vēl nebija noskaidroti nākotnes mērķi, attīstības gaita bija par daudz strauja, vēl nebija vienības starp laukiem un pilsētām, tomēr Kaudzītes savu uzdevumu skaidri apzinājas. Viņi kļuva zemniecības sirsniņģākie aizstāvji, jo no laukiem bij jānāk tautas atdzimšanas spēcīgākam apliecinājumam un pastiprinājumam. Zemniekiem vajadzēja nostiprināties uz savas zemes, kļūt patstāvīgiem, darbā apziņģiem pienākuma cilvēkiem, kam jāredz tālāk par savas baznīcas gaili un pagastmājas izkārtņi. Tikai tai tautai nākamība, kurai stipras saknes lauku sētā. Pilsēta gan garīgo spēku kopotāja, bet arī nevērtīga izšķērdētāja; lauki turpretim sakrājēji un mūžģie devģi. Kaudzģte nav pārspģlģts romantģks

sapņotājs, viņš nav vienpusīgs, bet gan gaišredzīgs realists, kas vienmēr apvieno nodomu ar izvešanas iespēju, nenoslēdzas no dzīves kādā iedomātā, īstenībai tālā sammu pasaulē, bet sver un novērtē visas parādības. Nebūšanas viņš graiza un nonievā, tām pretī nostādīdams godīgu cenšanos, krietnu darbu un īstu dzīves idealismu. No salkanās neīstenības ar ironiju novēršas, jo nespēcība un garīga seklība nedrīkst iespaidot zemniecības dzīvi. Tautiskā laikmeta balamutība rakstniekam allažīn bijusi riebiņa, un tā ir ieguvusi sev nepārspējamu izteiksmi bēdīgi slavenā Pietuku Krustiņā. Nacionalisms, pēc Kaudzītes domām, jāmeklē tautas īpatnējās gara vērtībās, arī viņas ikdienišķā dzīvē, stingri noteiktos raksturos, bet nevis sajūsmīgā kļaidāšanā, iedomās un mākslīgā, neauglīgā runāšanā, kas jau bija palikusi par vispārīgu uzbāzību. Kaudzīte, dzīvodams tautas vidū, pilnīgi saprata zemniecības vajadzības. Viņš saprata tās daudz labāk, nekā akadēmiskie pilsētnieki, ar kuŗiem viņam iznākušas daudzreiz domu starpības. Arī estētiskos jautājumos Kaudzīte bijis vienmēr patstāvīgs un savus ieskatus nav slēpis, vai lūkojis tos pielaiķot „studētiem rakstniekiem“.

„Mērnīeku laiki“ ir tas lielais pieminēklis, ko latvjiem atstājis Kaudzītes Matīss kopā ar savu brāli Reīni. Šis plašais darbs, kuŗš dažreiz bijis pavisam aizmirsts, vēl līdz šim ir nepārspēts zemniecības tipu veidošanā, laucīnieku raksturošanā: bet stāsta humors un spēcīgā zatīra ir labākais un pilnīgākais, kaš šai virzienā rakstīts latvju valodā. Tik plašas tipu galerijas nav nevienam latvju rakstniekam. Un tas viss vienā pašā darbā! Tur ir Pietuku Krustiņš, kuŗa radnieki sastopami visās šķīrās un grupās, jovialais Ķencis ar savu naivo bezkaunību, gudrais intrigants un varas vīrs Prātnieks, puskoka lēcējs un nožēlojamais āksts Švauķsts, mēlīgā ticētāja un citu nīdētāja Oļīniete, vientiesīgais labsirdis Tenis, tad Liene, Kaspars, Pāvuls u. c. Kaudzīšu „Mērnīeku laiki“ mums ir tas pats, kas

krieviem nemirstīgā Gogoļa komedija „Revidents“ ar lielisko provinces tēlojumu, vai Ostrovska zatiņas par tā saucamo „melno kupču valstību“. Tā ir pati realā dzīve, kas tik brīnišķīgā kārtā atkārtojās dažus gadus atpakaļ, kad izveda jauno Latvijas agrarreformu. Šie jaunie notikumi, pārestības, vilšanās un piekukuļošanas Kaudzītes Matīsu, kā viņš pats manā apciemojumā atzinās, pamudinot uz jauna romana rakstīšanu, bet to veikt vairs nespējot.

„Mērnieku laiki“ jāuzskata par pirmo latvju mākslas romanu. Viena un otra vieta kompozīcijā un stilā varbūt vairs mūs neapmierinās. Bet mums nav jāaizmirst, kad romans rakstīts („M. I.“ rakstīti no 1876.—1879.), tad mēs sapratīsim, cik lielas estētiskas un etiskas vērtības ienesa Kaudzītes ar saviem „Mērnieku laikiem“ toreizējā bālasinīgā un ideju šaurā latvju literatūrā, kurai vēl nebija ne Blaumaņa, ne Poruka, ne Raiņa. „Mērnieku laiki“ ir latvju zemniecības iekšējā spēka gatavības apliecināšana un līdz ar to latvju romanu literatūras pirmais stūris akmens. Kaudzīšu grāmata paliks nemirstīga un jauna, jo viņai atziņas čukstējusi pati dzīve. Likteņi, pārdzīvojumi un nosvērtais episkais miers „Mērnieku laiku“ cilvēkus ir veduši pretīm jauniem laikiem. Šie cilvēki neizbālēs, neizzudīs no atmiņas, jo viņi miesa no mūsu miesas un kauls no mūsu kaula. Viņi ir tēvi, mēs bērni. Bet ģenerācijas apvienojas pamatīpašībās un raksturos, jo cilvēks nespēj aiziet pats no sevis.

2.

Otrs lielākais Kaudzītes Matīsa darbs ir tautas audzinātāja uzdevums. Audzinātāja pienākumu viņš sapratis daudz plašāk. Skolotāja darbs neaprobežojas tikai ar klasi. Kādreiz Vecpiebalgas biedrībā priekšlasījumu vakarā viņš šo ideju jo plaši attīstīja. Skolotājam un audzinātājam jāiet sabiedrībā, jāpalīdz veidot idejiskā dzīve, jāieaudzina idealisms, jānostiprina raksturs un sadzīves godprātība. Kaudzītes Matīss visu laiku ir bijis tautas

audzinātājs šā vārda tiešā un idejiskā nozīmē. Kā skolotājs klasē un pedagoģiskā laukā, kā sabiedriska darbinieks biedrībās un laikrakstos, kā rakstnieks visā tautā. Visur viņš pielicis roku. Nabadzīgai, bārenītes lomā atstātai latvju tautas skolai, kuŗu tclaik mocīja divi sveši iespaidi (sākumā vācu, tad krievu), vajadzēja skolas grāmatu. Kaudzīte raksta skolas grāmatas. Mēs pazīstam viņa vēsturi tautskolām, lasāmgrāmatu „Sētu un skolu“, kas bija ļoti plaši izplatīta grāmata, tad ortografijas kursu, Krievijas vēsturi un citas grāmatas, pie kuŗām vairāk strādājis viņa brālis Reinis (Ģeografija, Skolas draugs). Viņu interesē pedagoģiski jautājumi un Kaudzītes Matīss allaž ir skolotāju konferenču dalībnieks.

Kā audzinātājs biedrībās viņš sastopams nevien Piebalgas darādās biedrībās, kur viņš ir bijis pats galvenais darbinieks. Viņam rūp biedrošanās vāpār, jo tikai kopīgi veicami lieli sabiedriski darbi. Sevišķu vēribu viņš piegriez Rīgas latviešu biedrībai — visu latvju biedribu māmuļai. Kaudzītes Matīss vēl tagad aizrāda uz to lielo nozīmi, kāda nacionālo ideju izveidošanā savā laikā bija šai biedrībai, bet sevišķi zinību komisijai: „Tā bija vienīgā vieta, kur netraucēti varējām pārrunāt savas vajadzības“. Šīs biedrības gadskārtīgos svētkus ir Kaudzītes Matīss, ir Auseklis atminas ar dzejiskiem apsveikumiem. Zinību komisijā Kaudzīte visu laiku bija literatūras referents. Viņa kritiskās atsauksmes iespīežas gan zinību komisijas krājumos, gan laikrakstos. Sabiedriskās vajadzības viņš daudzkārt apgaismojis publicistiskos rakstos, parakstīdamies kā Kalninieks. Plašāk viņš ir rakstījis par dzimtbūšanu un brāļu draudzēm Vidzemē.

Kā rakstnieks K. ne mazāk daudzpusīgs. Viņš iesāk vispirms ar avižrakstiem. Bet drīz vien pāriet uz dzejoļiem. Vēlāk dzejoļus sakārto un izdod atsevišķos krājumos. Pirmais krājums iznāk 1872. gadā, nākošais 1877. g. Kaudzītes Matīsa dzejā domīnējošās jūtu un domu dzejas. Viņš neiet ne Au-

sekļa, ne Pumpura ceļus un nemēģina atdzīvināt kaut kādu izdomātu Latvijas senatni. Kaudzīte paliek realās īstenības robežās, ļaujās vadīties tikai no dzīvās dzīves ierosinājošiem impulsiem. Dzeja, kas atrauta no dzīves un cilvēka paša, var drīz vien pārvērsties par tukšu skaņu, kas pazūd bez atbalss. Kaudzīte turklāt ir mākslas dzejas formas piekritējs, bet maz viņš dzejoja tautasdziesmu formā. Viņa sajūsma nav tik viesuļaina, kā Auseklim, bet par to K. dzeja formas ziņā un valodas vijīgumā daudzkārt ir pārāka par A. dzeju. Daudzus Kaudzītes dzejoļus tautā vēl tagad dzied kā tautasdziesmas („Brūklenājs“). Agrāk, kad dzejoļu grāmata bija visai reta lieta, Kaudzīte, Kronvalda ierosināts (Teodors Zeiferts, Latv. rakstn. vēsture, II. d.), sakārto un izdod pirmo dzejas antoloģiju „Smaidi un asaras“, kas iznākusi vairākos papildinātos izdevumos un gadu desmitiem bija vienojoša saite starp dziesminiekiem un tautu.

Kaudzītes Matīss, lai papildinātu izglītību, redzētu pasauli un pamudinātu arī citus ceļot, gan kopā ar savu brāli, gan citiem sabiedriskiem darbiniekiem, ir apceļojis vispirms Latviju, tad Vāciju, Šveici, Somiju, Holandi, Franciju, Itāliju, Austriju un Krieviju. Savus novērojumus, piedzīvojumus, papildinātus vēl ar literatūru, Kaudzīte galīgā veidā ievietojis kopizdevumā „Vija“, kurā atrodami arī citi brāļu Kaudziņu raksti. Rakstnieka darbības apmetā vēl ietilpst viņa kritikas par dzeju un literatūru, kas savā laikā izsaukušas diezgan asus pretraktus un polemikas.

Daži jautā, kālab Kaudzītes Matīss daiļliteratūrā pēc „Mērnieku laikiem“ nekā lielāka vairs nav rakstījis. Šo jautājumu izskaidrot nav mans nolūks, jo tur var būt daudz un dažādi iemesli. Bet galvenais ir un paliek tas, ka cilvēks ir viens, bet darbu ir daudz. K. ir daudzu darbu darītājs. Ja skatāmies, ko Kaudzīte savā mūžā padarījis — un viņš ir strādājis dažnedažādās nozarēs un visās tajās viņš atstājis daudz paliekama, — tad jāatzīst, ka šis

mūžs ir īsta darba vīra mūžs. Bez kādām augstām skolām pats saviem spēkiem sasniedz izglītību, iemārās vairākas valodas, pastāvīgi mācās klāt, 43 gadus izpilda skolotāja amatu, 55 gadus stāv sabiedriskā darbā, neprasīdams atzinību, ceļo, dzejo, raksta skolas grāmatas, sacer „Mērnieku laikus“ un izrotā savus Kalnakaibēnus, kur vien jau ielikts vesels cilvēka mūža darbs, — jā, kur gan vēl lai rastos laiks citiem darbiem. Ir tikai divas rokas. Bez tam rakstniecību viņš neuzskata par savu profesiju, kam visu laiku varētu atlicināt. Vēl svarā krīt tas, ka vairāk kā pusmūžu Kaudzītes Matīss rakstījis par brīvu. Nevar būt ne mazāko šaubu, ka Kaudzītes Matīss, ja tolaik būtu bijuši cik necik labvēlīgāki literāriskie apstākļi, nebūtu apstājies pie sava vienīgā romāna. Māksliniekam arī vajaga atbalss, sabiedriskā atbalsta, bet tautiskās atmodas laika sekais noslēgums to nedeva. Kaudzītes Matīss, kā jau to aizrādīju, ir galvenā kārtā tautas audzinātājs, veidotājs, ceļa atzīmētājs, sadzīves cilvēks, bet ne tik daudz mākslinieks, kas visu uzpurētu estetikai. Man liekas, ka Kaudzītes Matīsu var saukt par latvju zemniecības Faustu, kas centies visu izzināt, visu redzēt, lai pats kā liels akmens ieslīgtu savā dzimtā zemē. Mūsu jubilaris ir par daudz viengabala daba, nesalauztais veclaiku cilvēks, bet nevis sadrumslātais modernais neirasteniķis. Kaudzīte savu vietu ir atradis. Tā ir zemnieku sēta un tur viņš paceļas kā vientuļš ozols, kas met skatu pāri saviem dzimtenes kalniem un lejām.

„Kaudzīte ar savām spējām un zināšanām varēja ieņemt daudz ievērojamāku vietu, bet viņš palika lauku skolotājs,“ teica kāds labs Kaudzītes pazinējs.

Bez šaubām Kaudzīte varēja, bet viņš to nav gribējis. Visu mūžu dziesmnieks un audzinātājs strādājis savā dzimtenes pagastā. Priecājies un bēdājies kopā ar savu tautu. Dzīves burvju riņķim turpat beigas, kur sākums — Mādari un Kaibēni. Šķir tos tikai Piebalgas ezeri un bērzu birzes zaļos

pakalnos. Bet kad skatas no Kalnakaibēniem, tad var redzēt ne Mādarus vien. Ir redzams viss dzīves gājums.

Dzīves rīts un saulaina dzīves pievakare. Bet vidū gadu desmiti darba, cīņu, šaubu, upuru un uzvaru; vidū — viss cilvēka mūžs.

Kā klusu šalc rudenī smagās zelta vārpas!

Arturs Bērziņš,

Jaunākās Ziņas 1923., 181. nrā.

Kaudzītes Matīss kā dārzkopības veicinātājs.

(Viņa 75 gadu jubilejas piemiņai.)

„Min gudru vīru slieģšņus, tad pats gudrs būsī,“ tā netaiķis J. Puriņš mēdza teikt. Šo vārdu patiesību dzīvē esmu ievērojis un, satiekoties ar gudrākiem cilvēkiem, bieži domājis: „kaut jel man daļa būtu no viņu gudrības,“ lai es savu grūto un atbildības pilno darbu varētu godam veikt par labu savai tautai un dzimtenei. No pat bērnības laikiem, kad vēl ganos gāju, mana vēlēšanās bija redzēt slaveno „Mērnieku laiku“ un patriotisku dzejoļu autoru — Kaudzītes Matīsu. Vēlāk, lielākam paaugot un iesākot dārzkopību mācīties, pievienojās vēl citas vēlēšanās: redzēt viņa paša stādītu un koptu augļu dārzu, kā arī dzirdēt, kā sirmāis rakstnieks skatas uz dārzkopību kā tādu. Mana vēlēšanās piepildījās tikai š. g. vasarā. Izlietodams brīvāku laiku, aizbraucu uz Gaujas staciju, no turienes ar zirgiem kādas 25 verstes līdz Kalnakaibēniem, Vecpiebalgas pagastā, pie Kaudzītes Matīsa.

Kaudzītes Matīsu satiekot pārsteidz tā vienkāršība un sirsnība, ar kādu viņš katru apmeklētāju uzņem.

Ieejot istabā satiku baltu, kā ābeli ziedu laikā, pašu Kaudzītes Matīsu. Pēc sasveicināšanās un īsas sarunas, Kaudzītes Matīss, mani par savu „jauno draugu“ saukdams, ved savā augļu dārzā, kas viņa paša stādīts un kopts. Pa dārzu veikli staigā-

dams man rāda un stāsta katra koka vēsturi. „Šie 5 kastaņu koki, mājas priekšā,“ saka Kaudzītes Matīss, „piedod gan mājai skaistumu un vasaras karstā laikā patīkamu ēnu, bet līdz ar to arī tur mitras sienas un jūmtu, no kā tie ātrāk bojājas.“

Vispirms ejam uz puķu dārzu, kurš ierīkots dārza dienvidus daļā, aizvējā. Puķu dārzu pušķo dažādas puķes, sākot ar vienkāršām mūsu senču puķēm un beidzot ar puķu karalieni rozi. Puķu dārzā viss kārtībā: vijas balti, tīri celiņi, ir soliņi atpūtai, zied puķes dzied putni un patīkama puķu smarža, piepildīdama dārzu, plūst pa atvērtu logu dzīvoklī. Puķu dārzu ieslēdz vasaras egles, Sibīrijas priedes un vienkāršas eglītes, pēdas 10 augstumā, kas apgrieztas un pašulaik izskatas kā lauru koki. Šās eglītes katru gadu septembra mēnesī apgriež pats Kaudzītes Matīss.

Augļu dārzs, ieskaitot košuma krūmus un kokus, ap 2 pūrvietas liels, augstā vietā, kā to jau pats māju nosaukums rāda — Kalnakaibēni. Dārza zeme — pliens ar māla pamatni. Gruntsūdens ļoti dziļi. Dārzam no ziemeļiem un rītiem ap 10 pēdas augsts dzīvžogs no eglītēm, kas saudzis kupls un, katru gadu apgrieztas, skaisti izskatas. Dārza vieta lidzena un $\frac{1}{2}$ versti no atklātiem ūdeņiem — mazāka ezera. Koki stādīti kvadrātā, 4 asis tālumā un katra kultūra par sevi. Daži koki bijuši jau iestādīti pirms Kaudzītes Matīsa ienākšanas. Koku vecums dažāds: 10, 16, 30 un 50 gadu veci. Jaunāki koki stādīti tā, ka saknes attīstītos zemes aļamā un auglīgā kārtā, bez dziļu bedru rakšanas. Augstkroņu kociņi pirkti no Gr. Sieversa, C. V. Šocha un Priekuļu Lauksaimniecības skolas. Pavisam augļu dārzā: 50 ābeļu, 4 bumbieres, 30 ķiršu, 60 plūmju, 40 jāņogu krūmu, 60 aveņu krūmu, 20 stīķeņu krūmu un 1000 zemeņu stādu. Ābeles spēcīga auguma un pārgadus dod ražu. Augļu dārzā vairumā šādas šķirnes: Dzidrais baltais, Rudens strīpotais, Antonovka, Serinka, Vidzemes sīpoliņš un Vidzemes šampaniets. Visi ogu krūmi stādīti kā starpkultūras augļu dārzā.

Zemī augļu dārzā apstrādāt un mēslojot nav spējīgs sirmāis rakstnieks, caur ko it sevišķi kauliņu augi manāmi cieš. No saviem ilggadīgiem novērojumiem par vislabākām Kaudzītes Matīss atzīst Dzidro baltu, Māla ābolu, Sīpoliņu un Antonovku. Augļi un ogas tiek izlietoti pašu vajadzībām svaigā un pārstrādātā veidā. Augļu raža tiek rūpīgi kopta: zariem balsti pielikti līdz pat augšas zariem, kritušie augļi tiek salasīti un izlietoti saimniecības vajadzībām. Par ražas novākšanu rakstnieks sūdzas, ka esot pa trepēm augstu jākāpj un daudz darba, jo neesot tāda puikas, ko sūtīt augšā, un ja arī tāds būtu, tad jāraugoties, jātur trepes, lai nenosistos. Pret pavasara saules staru kaitīgo darbību augļu koki no dienvēdus puses tiek piesēgti ar jumtveidīgi sasiestiem dēļiem. Augļu kokiem zari izgriezti pareizi un miza notīrīta, tā kā tie izskatās tīri. Vislabāk aug ābeles, bet sliktāk plūmes, ķirši un ogu krūmi. Kauliņu augiem trūkst zemē kaļķa, caur ko kokiem sveķi tek un ogas nelaikā nobirst, bet ogu krūmi, zem kokiem augdami, kavē augļu koku attīstību, dod vājākas un mazvērtīgākas ražas un it sevišķi stīķenes stipri slimo ar *Sphaerotheca mors uvae*. Daži stīķeņu krūmi no augļu šķirnēm bija izturīgāki, uz tiem auga labas ogas. Tāpat lielu postu nodara ķiršu puve *Sclerotinia cinerea*, maitādama zarus un ogas.

Tad Kaudzītes Matīss man rādīja ozolu, kas stādīts 1869. gadā un kuŗu viņš izglābis no slimības, izkaldams ievainojumu līdz veselai vietai un apsmērēdams. Ievainojums vēl tagad mazliet redzams, bet pats koks aug vareni, zarus izplezdams uz visām pusēm. Uz brīdi es nogrimu domās, skatīdamies latviešu tautas sirmajā ozolā — Kaudzītes Matīsa un viņa stādītā ozola kokā, kas vēl augs un zaļos tad, kad mūsu acis šo sauli vairs neredzēs... Tikai tad, kad Kaudzītes Matīss, man uz pleca sīzdams, sacīja: „iesim nu tālāk“, es itkā atmodos un sekoju viņam. Dārza malā auga otrs ozols, kuŗš stādīts 1870. gadā un pie kuŗa 2 asis augstumā iztaisīta la-

pene. Pa trepēm, kuŗas ved uz lapeni, Kaudzītes Matīss tik veikli uzkāpa, kā 18 gadus vecs jauneklis. No šās vietas atveras plašs skats uz apkārtni un var redzēt: Gaisiņa-, Vējavas-, Incēnu kalnus, kur Kārļa Skalbes dzimtene, Ogres upi, vairāku baznīcu torņus, Vecpiebalgas biedrības namu, kapu kalniņu un t. t. Tādi ir Kalnakaibēni, no kuŗiem brāļi Kaudzīši raudzījušies pasaulē. Ista dzejnieku un rakstnieku vieta!

Atgriežoties istabā un iebaudot rakstnieka paša pagatavotu vīnu, kas labuma ziņā pārspēj izslavētos „Rīgas ārzemju vīnus“, sarunas risinas. Dārzkopībai viņš paredz labu nākotni. Sajūsminājas par skolu dārziem un jaunatnes ieinteresēšanu uz dārzkopību. To, ko jaunākā laikā par skolu dārziem raksta, Kaudzītes Matīss centies dzīvē izvest jau pat no pirmā sava skolotāja gada, kad bērnus mācījis. Prasa, kā labi ejot piebaldzēniem J. Sudrabam un P. Dindoņam, kuŗus labi pazīst no viņu literariskās darbības un redzamām vietām. Stāsta, ka viņu vecāki bijuši krietni cilvēki, kuŗus labi pazīstot.

Rāda man veselu kaudzi apsveikšanas telegramu un vēstuļu no dažādām biedrībām un iestādēm uz rakstnieka 75 gadu jubileju, sacīdams: „es gan to nedomāju, ka tauta mani tā ievēros.“

Projām ejot, Kaudzītes Matīss mani ievēd pirmās skolas istabā, kur, kopā ar Reini, nostrādājuši 16 gadus. Ejām tālāk. Nonākam pamazā istabā, kas pilna grāmatu plauktiem un kur sarakstīti „Mērnīeku laiki.“ Še starp pasaules literatūras grāmatu kaudzēm un garīgiem rakstiem, redzu arī mūsu dārzkopības rakstnieku J. Peņģerota-Svešā, P. Dindoņa un J. Sudraba sarakstītās grāmatas. Sirmais rakstnieks mani pavada cauri skaistam mājas dārzam līdz kalna nogāzei, kur šķīramies uz atkalredzēšanos.

Otrā dienā pa ceļam vēl iegriežos Vecpiebalgas kapsētā, kur atdusas tautiskā atmodas laikmeta darbinieki: Kronvalda Attis, Jēkabs Pilsātnieks, Kau-

dzītes Reinis, stud. agr. Grabauskis un citi, tad atgriezies atpakaļ savā darba laukā — „Māras zemītē“ — Latgalē.

P. Elksnis,
Latvijas Lauksaimnieks 1923., 19. nrā.

Kaudzītes Matīss 1848.—1923.

Mūsu lielais tautas rakstnieks šodien svin savu 75. dzimunddienu (dzimis pēc v. stila 6. aug. 1848. g.). Savā lirikā („Dziesmiņas“ 1872. g. un „Dzejoli“ 1877. g.) Kaudzītes Matīss parādas kā dzejnieks domātājs; viņa dzejas galvenā vērtība stingri tikumisks kodols, kas audzis no racionalistiskā kristianisma. Šis pats tikumiskais kodols atrodams Kasparā Gaitiņā. Raksturīgi, ka Kaudzītes Matīss jau jaunības lirikā ir tik patstāvīgs, kur viņam apkārt viz un skan romantiķu Ausekļa un Pumpura spilgtās krāsas un skaņas, razdamas dzīvu atbalsi tautā.

Kaudzītes Matīss līdz ar savu vecāko brāli Reini, (1839.—1920.) strādā kā lauku skolotāji tautas vidū. Tautas tipi un raksturi patlaban atdzīvojas kustībā, jo ir „mērnieku laiki“. Nekas latvietim nav tik dārgs un svarīgs kā zeme, un ja to daļa un mērī, tad daži nomet maskas, parādīdamies visā savā kailumā, bet citi izceļas ar savu tikumisko saturu un gribu. To visu gaiši redz abu brāļu skaidrās, stingrās acis. Viņu, šo racionalistu, galvās dzimst nodoms radīt plašu tautas tipu galeriju, par ko neviens latvietis līdz tam nebij domājis. Paiet trīs gadi, un 1879. g. iznāk „Mērnieku laiki“, liels darbs, bez kuŗa mūsu literatūras vēsturē būtu liels robs. Ar visām romantiskām ieskaņām „Mērnieku laiku“ sarežģījums, Lienas un c. personu idealizāciju, šis lielais darbs lika pamatu realismam mūsu rakstniecībā. Ne kailam, līdz naturalismam novestam, ne apstākļu realismam, kāds ir zvērināto socialistu alfa un omega mākslas laukā, nē — sulotam, augstu tikumisku ideālu vadītam un apdvestam realismam, kāds savos zatiriskos tipos dziļi iesniedzas groteskā, pa-

celdamies, piem. Pietuka Krustiņa veidojumā, līdz tādiem vispārcilvēciskiem augstumiem, kādos stāv Servantesa Don-Kichots. Ka „Mērnīeku laiku“ autori citādi nav varējuši, ka viņi savu pozīciju apzinājušies un arī vēlāk aizstāvējuši, tam par pierādījumu var noderēt Kaudzītes Matīsa (Kalnīeķa) polemiskie raksti 80. gados pret valdošo tautisko romantismu, kuŗu centās pārstāt sevišķi māc. Pārstrautu Jānis.

„Mērnīeku laiki“ latviešu tautai ir kauls no pašas kaula un miesa no pašas miesas. Gribētos sacīt, ka nevienu citu rakstniecības darbu latvieši arī tik ļoti nemīl kā šo. To pazīst visi. Lasa skolā un pārlasa mājās, skatas teatrī, citē, lieto tā varoņu vārdus kā sugas vārdus. Ķencis, Pietuks, Pāvuls un citi, tie visi mūsu veci paziņas un draugi. par kuŗiem runājam kā par dzīviem reāliem cilvēkiem.

Šodien, domājot pie jubilara personas, gribas uzsvērt lielo tikumisko spēku un gribu, kas vadījis tagad sirmo dzīves ceļinieku trīs gadusimta ceturkšņus. Ja jums gadījies kaut pusstundiņu pabūt kopā ar Kaudzītes Matīsu, jūs atcerēsaties, ka no viņa paša dveš šis tikumiskais spēks un griba, tāpat kā no viņa rakstiem. Tas uztur viņu stipru arī vecumā. Un kad jūs izšķīraties ar viņu, tad ilgi vēl paliek tāda sajūta, itkā jūs būtu bijuši apakš veca, cieta ozola.

Pēc Barona tēva nāves Kaudzītes Matīss tīri dabīgi nāk par mūsu rakstniecības cienījamāko un nopelnu bagātāko patriarchy. To apzinādamās Latv. rakstnieku un žurnālistu aroda biedrība viņu iecēlusi par savu goda biedri un sarīkos plašāku viņa godināšanu apmēram pēc viena mēneša, kad Rīga būs pilna skolu jaunatnes, kad būs uzsākuši darbus teatrī un godinājums varēs iznākt plašāks.

Tā tad arī mums būs vēlreiz jāatgriežas pie Kaudzītes Matīsa darba bagātiem 75 gadiem, jo viņš pieder pie tiem retajiem, kas nav pušķojušies krāšņiem ziediem, bet nesuši krāšņus augļus. Kam? Tikai savai tautai.

Novēlam sirmajam tautas darbiniekam, kuŗš vēl nebūt nav paguris strādāt, nupať, piem., sarakstidams lielu Piebalgas monografiju, — vēl ilgus gadus vadit spalvu latvieŗu rakstniecibā.

J. Grīns,

Latvis 1923., 574. nrā.

Laikrakstā „Mūsu Nākotne“ 1923. g. 19. nrā M. Liepa starp citu raksta:

„Piecdesmit gadus atpakaļ Vecpiebalgai bij viņas garīgie ziedu laiki. Mēs atsodam tur dakteri Jurjānu, skolotājus Rātminderi un Pilsātnieku, dzejnieku Pumpuru un vēlāk — ari Kronvalda Ati. Tā ir plejāde, kas darītu godu ari Rīgai, plejāde, kuŗā atrod dzīvu atbalsi visi to laiku problemi un uzdevumi.

Un šo vīru starpā kustās jauneklis, spara un sajūsmas pilns jauneklis. Un sauc līdz ar citiem:

„Lai top gaisma“, tā mēs lasam,

Latvju bērni saucam, prasam:

Gaismai jānāk, tiešām jānāk,

Tumšiem māņiem pazust jāsāk.

Bet šādi saukdams viņš negrib līdzināties nevienam no šiem citiem. Viņš negrib būt Pumpurs. Viņš raugās ar lielāko cieņu uz Kronvaldu, bet negrib ari būt Kronvalds. Viņš grib būt viņš pats. Viņš grib skatīties paša acīm, domāt savu domu, rast savu atbildi uz jautājumiem, ko ierosina biedri un dzīve, vai kas mostas viņā pašā.

Šis jauneklis ir — Kaudzītes Matīss.

Viņš iet darbā, lai panāktu to, pēc kā saucis, lai atsvabinātu pats sevi un tautu no „gara un miesas verdzības“. Strādā skolā, strādā sabiedrībā. Studē svešas valodas, lasa, ceļo. Un līdz ar to iet raudzīties, kā klājas pasaulē „Dieva mīļiem bērniem“ Slavai, Mīlestībai, Šķīstībai, Patiesībai, iet meklēt — „tikumus, brālīgas sirdis un kristīgo ticību ar“, raugās pēc varoņiem, „kas pārvarēt sevi gan

var", pēc ilgi slavētās brīvības un pēc tēvijas praviešiem, iet uz Dieva namu, lai paraudzītos, vai tur ir Dieva lūdzēji, iet raudzīties, kur paliek „straujie vilņi, lēnie vilņi“, klausās, ko pauž rudens, prasa, kam aug brūklenājs . . .

Un rāda, ko atradis.

Pēc Slavas cilvēki tiecas pat asinis ledami. Mīlestība nāk pie Dieva „skumīga“ un ar vītušu kroni, jo „Zemesbērnu uzticība ir viņu pašu ēnai līdzīga: tie uzticīgi tikai laimes jūtās . . .“ Šķīstība tiek gan pasaulē sveikta, bet draugus atrod tikai šūpuļos. Patiesībai uzliek galvā ērkšķu kroni. Dieva namos „patiesīgie Dieva lūdzēji atrodas retāk, nekā rudzu salmi ar divi vārpām“. Netiklas, maitātas audzes ēd cits citu. Svētumus zaimo un vietās, kas svētītas, liekuļi sēd. Viļ un melo bez kauna, ar negodu lielību dzen un kāribu vergi zem briesmīgām nastām sten. Par brīvību priecājas ļoti, bet paši min to kājām. Un arī ar tautību, tēviju, zin gandrīz tikai lielīties.

Un tad nāk ar brāli Reini un pasniedz mums „Mērnieku laikus“. Kā degpunktā savilkuši kopā un noskaidrojuši visu, ko redzējuši savā Piebalgā. Bet tā kā šie piebaldzēni, šie slātavieši un čangalieši, ir miesa no mūsu miesas un kauls no mūsu kaula, tad rāda mums arī mūsu spoguļi, tādu tik dziļu un plašu, kādu mums vēl nav rādījis neviens priekš un pēc tam.

Bet arī šo spoguļi rādīdami ne Matīss, ne Reinis neizsamīst, nekļūst pesimistī. Tie tic, ka mēs reiz tiksīm valā no gara un miesas verdzības un taisni tamdēļ rāda mums nesaudzīgo spoguļi.“ . . .

Kaudzītes Matīss.

(Igaunu žurn. «Looming» ievietotā raksta tulkojums.)

Izgājušā gada septembra sākumā latviešu sabiedrība Rīgā svinēja retus piemiņas svētkus — nacionalās atmodas laikmeta ievērojamā darbinieka un vecās paaudzes rakstnieka Kaudzītes Matīsa 75 g.

dzimšanas dienu, kuŗa izvērtās par tautas svētkiem ar plašu kulturelu nozīmi. Latvijas inteliģences jaunā paaudze atkal pierādīja, ka viņa prot cienīt arī vecos darbiniekus, kuŗi ar pašaizliedzīgu darbu radījuši tautas kulturu un dzinuši pirmās vagas tās attīstībā. Padzīvojušais rakstnieks — fiziski vēl žirgts, un raksta tagad savus memuarus — bija uz svētku komitejas aicinājumu ieradies no tālās Piebalgas Rīgā, kur nacionālā teatrī pulcējās visa rakstnieku, mākslinieku un kulturas darbinieku saime, lai piedalītos jubilara goda dienā un apsvektu viņu.

No ārējām atzinības balvām jubilejas dienā būtu jāmin Kulturas fonda 50 000 r. lielā balva (kā atziņība par viņa nopelniem pedagoģijā, jo jubilers bijis 43 gadus pagasta skolotājs), nacionālā teatra ieņēmums jubilejas vakarā, zeltīts lauru vainags un rakstnieku un žurnalistu biedrības veltītais ozola vainags ar uzrakstu: „Vecākajam Latvijas ozolam“.

Kaudzītes Matīss darbojies dažādās nozarēs, tomēr vsīlielākā vērtība ir viņa lielajam romanam Mērnīeku laiki, kuŗu tas rakstījis kopā ar savu vecāko brāli Reini, un kuŗš uzskatāms par latvju literatūras stūŗa akmeni, kuŗu vērtības ziņā var salīdzināt ar Gogoļa Mirušām dvēselēm, jeb Aleksis Kivi — Septiņiem brāļiem.

Rakstnieks dzimis 18. aug. 1848. g. Vecpiebalgas pagastā, kā saimniekdēls, izglītību dabūjis vietējā draudzes skolā, papildinādams to pašmācības ceļā, un nolīcis 1868. gadā skolotāja eksamenu. Kopā ar brāli Reini daudz ceļojis pa dzimteni, it sevišķi 1878. gadā, bet 1879. gadā kājām pa Pļeskavas šoseju uz Narvu, Pēterpili, Rēveli un atpakaļ. Vēlāk viņi kopā apceļojuši dažādas Vakareioipas zemes, un 1903. gadā Dienvidkrieviju. Savus bagātīgos ceļā iespaidus tie publicējuši vairākās avīzēs, vēlāk izlaizdami arī grāmatās.

Piebalga ir viens no pirmiem Vidzemes pagastiem, kuŗos izglītība bij laidusi dziļākas saknes, un no kurienes cēlās vairāki tautiskās atmodas laik-

meta darbinieki, kuri sagatavoja ceļu jaunām idejām. Tur apmetās uz dzīvi Dr. Jurjāns, Krišjāņa Valdemara tuvākais draugs, ap kuŗu drīz vien sāka pulcēties visi tā laika rakstniecības un izglītības draugi, saņemot no viņa ierosinājumus un padomus.

Viņiem 1869. gadā piebiedrojās arī dzejnieks Pumpurs, kuŗa dzejās atspoguļojas dedzīgs nacionālisms. Uz īsu laiku tur apmetās arī Auseklis un 1873. gadā Kronvalds. Sevišķi pēdējā dedzīgā sajūsma aizrāva arī abus Kaudzīšus sabiedriskā un literariskā darbā. Ap to laiku Rīgā notika pirmie dziesmu svētki, un divas skolotāju konferences, bet uz laukiem dažādi izrīkojumi un priekšnesumi. Tautiskās romantikas vilnis uzliesmoja augstu un tā dvēsele bija Kronvalds, kuŗu pabalstīja arī Kaudzīši. Vecpiebalgas labdarības biedrība, par kuŗas priekšnieku Matīss bija no 1884.—91. gadam, uzcēla viņa vadībā sev ērtu biedrības namu.

Kaudzītes Matīsa līdzdarbība pedagoģiskos žurnālos saistīta ar viņa skolotāja darbību. Skolu grāmatu laukā viņš devis vēsturi tautskolām, Krievijas vēsturi, pareizrakstības mācību, lasāmo grāmatu *Sēta un Skola* (trijās daļās), kuŗas lasāmie gabali pa lielākai daļai viņa paša sarakstīti jeb pārstrādāti. Plašāka nozīme kultūras laukā ir viņa darbam par brāļu draudzēm Vidzemē.

Kaudzītes Matīss čakli rakstījis arī avizēs, publicēdams daudz dzeju, kritisku apcerējumu, kuŗos tas arī karoja par valodas skaidrību. Nekad viņš neiztrūka Rīg. Latviešu biedrības rakstniecības (vasaras) sapulcēs, kur tas ņēma dzīvu dalību visos svarīgākos jautājumos. Vesela rindā Kaudzītes Matīsa pārskatu un apcerējumu inākusi arī šīs biedrības izdevumā. Viņa dzejās nav tādas senatnes cildināšanas un dievināšanas, kā citu tālaika dzejnieku darbos, bet viņš dzīvo tikai sava laika idejām un uzdevumiem. Latvju tautā Kaudzītes Matīss populārs kā lielākā un pazīstamā, mākslas ziņā vērtīgā, romāna Mērnieku laiki autors. Tur ir pati dzīve ar viņas skumjām un smiekliem, sāpēm un laimi,

vieglprātību, nopietnību, patmīlību un idejiskiem sekumiem. Te redzam, kā drūp vecā patriarchālā zemnieku pasaule un laiž saknes jaunais laikmets citām atziņām.

Un pāri tam plīvo dzejnieka jautrais humors un vieglā, bet veikli tvertā zobgalība. Kā jau zinams, Kaudzītes Matīss nav uzrakstījis šo romanu viens, bet kopā ar savu brāli Reini, kuŗš dzimis 12. maijā 1839. un miris 21. aug. 1920. Reinis bij jaunībā amatnieks (dreimanis) — un ar savu darbu iekrāja tik daudz naudas, ka varēja nopirkt mājas, kuŗas pagasts 1867. gadā ierīkoja skolu, iecelot abus brāļus par skolotājiem, jaunāko par skolas vadītāju, vecāko par viņa aplīgu. Ari Reinis papildināja savas zināšanas ar pašmācību un sabija par skolotāju 17 gadus. Abi brāļi iemācījās vācu un krievu valodu, kas viņiem atvēra ceļu uz lielo tautu gara mantām. Ari Reinis daudz strādājis sabiedriskā laukā, kā pagasta vietnieku pulka, kaŗaklausības komisijas loceklis u. cit. Uz viņa ierosinājumu nodibināta Piebalgas ugunsapdrošināšanas biedrība. Bez darbības avižniecībā, Reinis sarakstījis veselu rindu skolas grāmatu.

Par lomām, kādas abiem brāļiem piekritušas Mērnieku laiku uzrakstīšanā — viņi paši dod šādu paskaidrojumu: „Te nevarēja šķirot vai dalīt. Ja mums būtu nopelni, jeb ja ari pienāktos pārmetumi, tad tie krīt uz abiem vienlīdzīgi. Mēs paši tur nekā nevaram šķirot, ne ari cits. Pietiek, ja pastāstam, kā mēs kopīgi strādājām. Kopā iztīrājām stāsta saturu, tāpat ari darbiniekus un to īpatnības, noteicot viņu darbību, pēc kam Matīss uzrakstīja visu ar savu roku. Vēlāk, lasot stāstu pa daļām, atrādām vietas, kuŗas vajadzēja labot un papildināt, kas ari tika uz vietas, jeb vēlāk darīts. Vēlāk, kur to atrādām par vajadzīgu, — grozījām stāsta gaitā vēl šo un to, — un tas ir viss, ko varam — dibinādamies uz patiesību — stāstīt un apgalvot“.

Pats romans dod plašu, uz asu novērojumu pamata, rūpīgi izstrādātu un saskaņotu gleznu par

latviešu tautiskās atmodas laikmetu Vidzemē, un kļuvis par neatsverami vērtīgu dokumentu latvju kulturas un rakstniecības vēsturē. Stāsta viela ņemta no Piebalgas dzīves 1867. un 1873. gados, kad grafs Šeremetjevs izdeva pavēli pārmērit mazos gruntsgabalos un pārdot zemniekiem savas muižas zemes. Dalīšanā nāca ap 1000 mazsaimniecību, kurās dzīvoja pa lielākai daļai tādas ģimenes, kuŗas apstrādāja zemi saviem spēkiem, bez algotiem strādniekiem. Tādēļ stāstā arī darbojas tikai saimnieki un to piederīgie, jo šķiru starpību vēl nebija. Daudz ģimeņu locekļu skaits bija tik stipri audzis, ka tie nevarēja vairs pārtikt no zemes, bet meklēja blakus ienākumus, rodot izeju mājrupniecībā un tirdzniecībā. Piebalgas audēju audumi bija savā laikā plaši pazīstami. Preču apmaiņai uz vietām noturēja daudz tirgu, un brauca arī uz attālākām vietām preces mainīt. Daudzi darbojās arī kā lopu un citu produktu uzpircēji, kuŗi savukārt izvadāja izstrādātos ražojumus pa svešiem apvidiem, krājot piedzīvojumus un dzīves gudrības, kuŗas pacilāja viņu garu un ierosināja dziļākām pārdomām.

Zemes mērīšana ļoti saviļņoja Piebalgu, jo tā dziļi aizskāra iedzīvotāju intereses un satricināja viņu eksistences pamatus. Viņi nojauta, ka dzīve ievirzās jaunā laikmetā. Visiem galvenās rūpes darīja nākotnes nodrošināšana un te neatlika laika līdzekļu izvēlē, iegūt labākos zemes gabalus un citas priekšrocības.

Sākās sacensība masu gājienos pie mērnikiem, lakstošanās ap tiem, lūgšana, viļinājumi un spaidi atklāti un slepeni, ar labu, ļaunu, savstarpējas jūkas un intrigas, radot komiskas un traģiskas situācijas.

Un te spilgti izteicās cilvēku rakstura īpatnības viena pēc otras, sakrājās dažādu tipu virkne, kuŗi tik dzīvi iepīti romanā. Kaudzīši pārdzīvoja līdz mērnieku laikuš visā pilnībā un tajos gūtie pārdzīvojumi un novērojumi bija tik stipri un patiesi, ka tiem vēlāk, normaliem apstākļiem iestājoties, gribot

negribot radās doma izmantot dažus tematus stāstu veidā. Kad tie bija sastādījuši projektu un stājš pie darba, tad tiem pievienojās jaunas figuras un gleznas, kuŗas bij palikuŗas tautas mutē. Tā paplaŗinājās rāmji, palielinājās saturs un sareŗģīgās notikumi. Trīs gadus ilga rakstīŗšana, kamēr stāsts tika gatavs galīgā veidā un varēja iznākt drukā 1879. gadā.

Romana darbinieki sadalās pēc psiholoŗiskām, socialām un garīgām īpaŗībām un īpatnībām vairākās kategorijās. Bez zemniekiem romanā figurē ari daŗādi amatnieki, rokpeŗņi un amatnieki, gan kā labi, gan ļauni cilvēki. Rakstnieki neskopojas ar krāsām, lai spilgtāk izceltu vienu vai otru tipu. Blakus patiesiem strādniekiem, kuŗi uztur sevi un savējos ar godīgu darbu, atrodam ari darbiniekus, kuŗi staigā greizus ceļus sava saimnieciskā stāvokļa nodroŗināŗšanai, nenovēlīgus skopuŗus, kuŗu sirds uocietināŗjusies ļaunumā un kuŗi gatavi bez ņēlasības iznīcināt tos, kas stājas viņiem ceļā. Blakus patiesiem braļu draudzes locekļiem redzam ari tādus, kuŗi gan ārēji dīŗojas ar Kristus mācību, bet ar saviem darbiem noliedz ticību, un tādus, kam tīras bērnu sirdis, kuŗi gatavi palīdzēt vājiem; tiem kā pretstats ārīgie dievbijīgie, kuŗiem ticība un lūgŗanas ir līdzeklis veikaljiem un kuŗu sirdis pildītas ar naidu pret līdzpilsoņiem. Redzam ari ticīgos fanatiķus un pasivos cietējus, kuŗos iezīdies vergu gars un kuŗi nevar atkraŗīties no kalpa dabas.

Atrodam asprātīgus „knīfistus“ un vieglprātīgus vēja grābŗļus, viltīgus blēŗus, nekaunīgus meļus, ar diplomatisku gudrību apdāvinātus intrigantus un aprobeŗžotus zaķapastalas, kuŗus izsūc muiŗkungs, sieva, dēls vai paziņas. Redzam idealistus, kuŗi lido augstu ideju un apgarotības sferās, bet kuŗu spējas nav līdzsvarā ar gribu; redzam pārspīlētus tautiskuma dievinātājus, kuŗu lūpām vienmēr pāri plūst vārdi par dzimtenes mīlestību un tautas labklājību, tomēr tās ir tikai tukŗas frazas, un tiem blakus konservatīvos, kuŗiem katrs progresa solis duŗas kā

skabarga acīs. Tipu galeriju papildina vēl dzērāji, kaušļi, plānprātiņi, balamutes, viltnieki, kukuļotāji un daudz citi. Nevar neatzīmēt romana varones, šķīstās un atturīgās meitenes tēlu, kuŗas cildenā mīla aizrauj savā sievišķībā un paliek uzticīga savam izredzētam, neraugoties uz grūtībām un vajāšanām; tāpat ievēribas cienīga ir arī līdzcietīgā atraitne, kuŗa pieņem bāreni par audžu bērnu.

Romana varoņu pirmtēli novēroti patiesā dzīvē un rakstnieki sniedz netikvien to vispārīgu raksturojumu, bet arī sīki attēlo viņu parašas, valodas, un izteiksmes nokrāsu, kustības un apģērbus. Ar cilvēkiem saskaņota arī viņu apkārtnē, mājas iedzīve, darba rīki un iekārta. Rūpīgi attēlotas dažādas svinības, siena laiks, jurgā diena, labības novākšana u. t. t., kas notiek Latvijas dabā, dažādos gada laikos, kas savukārt saskaņoti ar varoņu garīgo dzīvi, kuŗa sevišķi pie vecās paaudzes izpaužas kristīgā pasaules uzskatā un ticībā. Kas attiecas uz stāsta fabulu, tad lasītāja priekšā pāiet vesela cilvēka dzīve no šūpuļa līdz kapam, darbdiēnās un svētdiēnās, mājā un laukā, krogā un baznīcā, tiesā un sapulcēs, tirgos un svinībās. Lai padarītu romanu saistošāku, tiek aprakstīti notikumi, kuŗi ierosina lasītāja ziņkārību, — kā zādzības, slepkavības, laupīšanas, kautiņi u. c.

Romana stils un tehniskā uzbūve vairs nevar apmierināt šo laiku prasības. Dažs labs apstākļis izliekas nepamatots no psiholoģiskā viedokļa un pārspīlēts, daži raksturi pārlicēģi kariķēti, citi tēloti pārāk tumšās krāsās. Bet ja atceramies, ka šis darbs iznāca pirms piecdesmit gadiem, pavisam citādos apstākļos, nekā tagadējie, tad rakstniekiem, it sevišķi Matisam, kā galvenam uzrakstītājam, nevar liegt dziļāko godbijību. Latvieši arī pareizi novērtējuši romana īsto vērtību un uzskata to par monumentalāko darbu savā rakstniecībā, kuŗa iespaids sajūtams vēl līdz šai dienai.

M. Pukits.

Skolēnu atmiņas par brāļiem Kaudzītēm.

Pagājušā gadu simteņa septiņdesmitos gados brāji Kaudzītes bij plašā apkārtņē iecienīti un ieslavēti skolotāji. Uz viņu vadīto Kaibēnu skolu vecāki labprāt sūtīja savus bērnus arī no tālākiem apvidiem. Es dzīvoju no Kaibēniem diezgan patāļu. Vecāki tomēr nolēma mani turp sūtīt un nodeva mani pie skolotājiem maizē. Skolas ēka man izlikās ārkārtīgi liela, bet tagad es nesaprotu, kā tur varēja ievietoties ap 80 bērnu. Ēkas vienā galā bij lielā klase un aiz viņas 2 mazas istabas Matīsam. Bēniņos te bij izbūvēta mazāka klase, kas noderēja meitenēm par guļamo un, laikam, arī ēdamo istabu. Ēkas otrā galā bij liela istaba, kurā zēni ēda un gulēja. Aiz viņas atradās Reiņa gals ar 2 istabām. Viena daļa zēnu gulēja lielajā klasē. Lai laiks vai cik auksts, skolēniem bij jāmazgājas laukā. Klasēs bij gaŗi uz abām pusēm slīpi galdi. Mācības stundās, uz rītdienu gatavojoties, katrā galda pusē sēdēja 8—10 bērni. Vienas rindas tad sēdēja ar muguru pret katedri. Kad skolotājs bij stundā, šīs rindas nosēdās ar muguru pret savu galdu.

Par kārtību klasē un īpaši par mieru vakara darba stundās gādāja paši skolēni. Katram galdam bij no vecākiem skolēniem iecelts uzraugs. Tādi uzraugi bija arī ēdamās istabās, pārtikas pieliekamā kambarī un vakaros guļamās telpās. Uzraugi izpildīja savu uzdevumu rūpīgi, bērni uzvedās mierīgi un visās telpās bij nomanāma tīrība un kārtība. Nepaklausīgos un stūrgalvīgos kārtības traucētājus un trokšņotājus uzraugi ierakstīja īpašā grāmatā. Reizi nedēļā Reinis pārrunāja visas skolas priekšā grāmatā ierakstīto skolēnu nedarbus, deva vainīgiem aizrādījumus un mājienus, bet īpaši nevaldāmiem piesprieda arī sodus.

Par kārtību un tīrību rūpējās arī skolotāji. Īpaši svinīgi mums izlikās brīži, kad mūs sasēdināja klases solos, lai skolotāji varētu labāk apskatīt, vai mums tīras sejas, ausis, rokas, drēbes, grāmatas un burtnīcas. Revīzija turpinājās pārtikas kambarī.

Bērniem vajadzēja atvērt savas pārtikas lādītes un rādīt, kāda tur kārtība.

It īpaši grūti gāja ar guļu vietām. Guļamo telpu pārraugu vadībā bērni sanesa savus segās ietītos salmu maisiņus ēdamistabā, kur īpašs virsuzraugs tos sakrāva lielā kaudzē, ko pārklāja ar segām. Vakarā viņš maisus izdalīja viņu īpašniekiem. Pa dienu maisu kaudzi neviens nedrīkstēja aiztikt. Man tagad brīnums, kā bērni varēja samērā īsā laikā un diezgan kārtīgā gaitā veikt šo lielo un sarežģīto darbu. Rītos visi bērni dabūja siltu tēju. Kas gribēja, varēja sev pusdienu uzcept vai uzsildīt. Visi bērni gulēja skolā nakti.

Pie skolas bij plašs dārzs. Abi skolotāji tur daudz strādāja. Rudeņos un pavasaros viņiem palīdzēja audzēkņi. Mēs zinājām, ka abi brāļi nodarbojas ar rakstniecību un jutām pret viņiem un šo darbu jo lielu cienību. Vecākie skolēni dažkārt palīdzēja skolotājiem viņu sacerējumus pārrakstīt un tad mēs arī dabūjām pa ausu galam dzirdēt par viņu skaistiem sacerējumiem. Cik atceros, skolotāji aizvien rakstīja ļoti biežās kantora formata grāmatās.

Skolā Reinis visvairāk nodarbojās mazā klasē ar pirmziemniekiem. Visā skolā viņš pasniedza ticības mācības un ģeografiju. Uz katedra skolotāji stāvēja, bet nekad nesēdēja. Reīņa ticības mācības stundas bij saistošas, piemēri ņemti no dzīves un pārliecinoši. Sevišķi interesantas bij viņa ģeografijas stundas. Aizvien viņš mūs sauca pie kartes. Tās bij gadiem lietotas, bet izskatījās vēl gluži jaunas. Pie kartes izsauktam skolēnam Reinis lika aizbraukt no vienas pilsētas uz otru pa īsāko ceļu, aprakstīt un raksturot pilsētas un apgabalus, gar kuņiem bij jābrauc. Matīss strādāja lielā klasē ar otrās un trešās ziemas bērniem. Daži skolēni te nāca arī 4 un 5 ziemas. Matīss mācīja arī vācu un krievu valodu. Par Matīsa interesantākām stundām skaitu vēsturi un latviešu valodu. Viņš mācēja aiz-

raujoši stāstīt par seno laiku ievērojamiem notikumiem un slaveniem varoņiem. Man vēl tagad atmiņā viņa stāsti par Leonidu pie Termopīliem, Muciju Scevolu, Regulu, Hanibalu. No Latvijas vēstures atceros vēl nostāstus par Zobenbrāļiem. Mans skolas biedris V. atceras, ka mēs Matīsu skaitījuši par īstu spartieti un nolēmuši tam šajā lietā pakal darīt.

Kad Kaibēnu skolēni satikušies draudzes skolā ar citu pagastskolu audzēkņiem, tad pirmie minētā V. laikā lielījušies, ka Matīss esot pats gudrākais skolotājs. V. atminas, ka šīs domu starpības bijušas jālcina pat ar dūņu palīdzību.

Gandrīz visi Kaibēnu skolēni skrēja slidas un luģes. Pie skolas visu ziemu pastāvēja mūsu pašu kopta slidotava. Slidas bij pa lielākai tiesai pašu taisītas: koka klucītī iedzīts asmins. Matīss bij veiklāks uz slidām, bet Reinis bij nepārspējams uz luģēm. Mēs braucām uz vienas luģes no stāvākām kraujām. Dažkārt mēs braucām ar lielām ragavām no kalniem. Lai visiem bērniem iznāktu vienāds braucienu skaits, skolotājs izdeva visiem vienādu skaitu biļešu. Ragavās sēstoties biļetes atņēma. Par biļetēm noderēja mums skolēniem nepieietamas pupu vai zirņu sugas.

Samērā lielu vērību Kaudzītes piegrieza galvas rēķiniem. Kamēr viena nodaļa klusumā atrisināja uzdevumu, otra visos sīkumos atkārtoja skolotāja priekšā izrēķinātā uzdevuma darbību gaitu. Tafeles rēķinos klases un nodaļas bij saskaldījušās sīkās grupās, 2—3 skolēni katrā. Šīs grupas rēķināja uzdevumus patstāvīgi, uz savu roku. Ja pietrūka pašiem padoma, viņi griezās pie vecākiem skolēniem, bet pie skolotājiem tikai visai retos izņēmuma gadījumos. Mēs rēķinājām pēc Bankina grāmatīņām un daži skolēni bij beiguši jau abas Bankina daļas.

Matīss bij straujāks par Reini un no viņa mums gadījās arī asāki brāzieni, bet kaktā stāvēt mums gadījās arī pie Reīņa. Attiecības starp skolotājiem un skolēniem bij labas, varētu teikt — tēvišķas.

Konfliktus skolotāji nokārtoja daudzreiz labvēlīgā humora garā. Mūsu skolas biedrim G. neveicās visai labi ar mācībām. Lai nebūtu jāpaliek pēc stundām, G. sāka katru sestdienu slimot ar galvu un visu locekļu sāpēm. Kādu sestdienu skolotājs rūpīgi noguldīja slimo G., sasedza to, deva tam slimnieku ēdienu un dzērienu. Pret stundu beigām G. bij jau kājās, bet skolotājs raidīja to atpakaļ gultā. Kad atbrauca G. māsa ar ziņu, ka tēvs jau no Rīgas mājā, tad G. sāka raudāt, sauca Matīsu par mīlo brāli, lūdzās — kamēr to atlaida. Šis „Sētā un skolā“ attēlotais notikums norisinājās ar patīkamu humoru, tas atstāja uz visiem paliekošu iespaidu un G. vairs neslimoja pa sestdienām.

Ziemas vakaros Reinis mēdza skolēniem sarīkot priekšlasījumu vakarus. Tie bij ārkārtēji jauki un sajūsminoši vakari. Mēs sēdējām kā akmeņi cirsti un aprijām katru vārdu, kas nāca pār Reiņa lūpām. Vienu gadu viņš mums lasīja par Jēkabu Godiņu, Temzes dēlu. Te tēlots krietns un godīgs jūrnieks un viņa brašais dēls. Otrs stāsts, cik atminos, bij no Holandes brīvības cīņu laikmeta, kad šī zeme atsvabinājās no Spanijas virskundzības.

Latviešu valodas stundās es dzirdēju pirmo reizi „Patiesības kroni“ un citas Matīsa dzejas. Es vēl tumši atminos, ka saņēmis ziņu par Turgeņeva nāvi, Matīss mums stāstīja par šo ievērojamo rakstnieku.

Brāli Kaudzītes dzīvoja vienkārši. Reiņa istabā es neatminos nevienas mēbeles, izņemot gultu, rakstangaldu un pāra krēslu. Te gulējām arī mēs, kādi 4 vai 5 panzionāri. Reinis vakaros rakstīja un mums tad bij jāizturas visai klusu. Reiņa priekšistabā gulēja pāra meitenes, arī panzionares. Te bij arī skolotāju un panzionaru ēdamistaba.

Matīsa guļamistabā visas sienas bij aizņemtas no grāmatplauktiem. Pret šo plašo grāmatkrātuvi mums bij milzīga cienība. Matīss deva grāmatas lasīt arī saviem paziņām. Te bij visi ievērojamākie

vācu un krievu rakstnieki. Priekšīstībā bij Matīsa kabinets, te arī bij grāmatplaukti un klavieres.

Skolas saimniecību vadīja skolotāju māsa, atraitne. Viņa mācēja ļoti labi satikt ar skolēniem un palīdzēja tiem labprāt virtuvē.

Pie Kaudzīšu galda mēs bieži redzējām viesus, bet viņu dēļ uz galda nenāca nekas lieks. Ja pēc parastās kārtības mums sniedza silki ar kartupeļiem, tad tas pats bij jābauda arī viesiem. Gadījās daudz viesu, kas nemācēja latviski. Viņi te iegriezās, lai no brāļiem Kaudzītēm dabūtu ziņas par mūsu tautas dzīvi, valodu, literatūru un gara mantām.

Dažu vakaru skolotāji sarīkoja mums rotaļu vakarus, kur arī paši ņēma dzīvu dalību.

4. oktobrī Rīgā daži agrākie Kaibēnu skolēni pasniedza savam pirmam skolotājam pie tējas glāzes pateicības adresi, viņa 75. dzimundienu atcerēdamies.

No daudzām te teiktām runām bij redzams, ka Kaibēnu skola audzēkņiem mīlā atmiņā. Viņi te mantojuši ne tikai zinības, bet arī tikumības pamatus, pieraduši pie darba un kārtības, smēlušies dziņu pēc cēlākiem mērķiem.

J. Stiprais,

Brīvā Zeme, 1923., 231. n-rā.

Kaudzītes Matīss 1848.—1923.

Kaudzītes Matīss ir viena no visslavēnākām un nopelnu bagātākām latviešu darbinieku figurām. Gadiem ielenkts no sava lauku klusuma, viņš tomēr nava bijis ielenkts no aizmirstības un nevērības klusuma. Ja būtu starp latviešu cilvēkiem pārdabīgs visu redzošs gars, kuŗš vienā acumirklī spēj ieskatīties ikkatra latvieša mājās, viņš ieraudzītu tūkstošiem smaidošu seju, noliektu pār kādu grāmatu. Šī grāmata, kuŗa ikvienam liek smaidīt, ir „Mērnīeku laiki” un viens no viņas autoriem ir šīs dienas jubilaris Kaudzītes Matīss.

Viņš dzimis pēc vecā stila 6. augusta 1848. g.

Savos pirmos darbos, savā laikā („Dziesmiņas“, 1872. g. un „Dzejoļi“ 1877. g.) viņš jau parādās kā tas rāmais apsvērējs un tikumiskā satura meklētājs un paudējs, kāds viņš arī paliekas visā savā turpmākā darbībā.

Kaudzītes Matīss, kopā ar savu vecāko brāli Reini, strādā vispirms kā lauku skolotāji savā pagastā. Tautiskā kustība un zemes mērīšana liek sakustēties visiem ļaudīm viņu apkārtnē. Abi brāļi redz parādāmius daudzus tipus un viņiem rodas kopējs „Mērnieku laiku“ plans. Šis romans parādās klajā 1879. gadā. Kas nu notikās? Piepeša nemirstības dvesme bija pāri gājusi veselai galerijai tipu no tautas dzīves, padarot mūžīgus ir viņus, ir pašus autorus.

„Mērnieku laiki“ vispirms izaug no Vec-Piebalgas un bez viņas nemaz nava domājami. Bet tāpat kā lielie veco laiku rakstnieki, aprakstīdami savu šauru apkārtni, arī viņi iezarojas vispāri-nacionālajā un no tā arī vispārcilvēciskajā. Viņu radītie tipi, izaugdami no latviešu zemes un dzīves, top par zimbolistiskiem tiptiem, jo aiz viņiem dzirdami tūkstošiem viņiem līdzīgu cilvēku soļi un iešana.

Paši autori nesajaucas ar savu objektīvo tēlojumu. Viņiem ir kāds tikumiski-religisks paaugstinājums, no kuŗa viņi met gan ironiskus, gan morālistiskas labvēlības starus uz savas apkārtnes ļaudīm. Tad nu viņi arī iezibas gan kā Keņči, Drekerģi, Pietuku Krustiņi, gan Kaspari, Gaitiņi vai Lienes.

Kaudzītes Matīss, kopā ar savu brāli, ir glābis no aizmirstības veselu laikmetu no latviešu zemnieku dzīves. Kopā ar Blaumani viņi pieder pie viņas vislielākiem slavinātājiem. Tauta par to arī viņiem ir devusi vispilnīgāko gandarījumu. Kaudzītes Matīss, kaut gan vēl dzīvs būdams, var sevi patiesā kārtā pieskaitīt pie nedaudzajiem mūsu tautas nemirstīgajiem.

Godinot viņu, latviešu rakstnieku aroda biedrība

ir iecēlusi viņu par savu goda biedri, atliekot viņa lielāku sumināšanu pēc viena mēneša.

Visiem tiem apsveikumiem, kuŗus šodien saņem slavenais jubilaris, mēs pievienojam savu. Lai viņa rudenis tek rāms, skaists un bagātāko augļu pilns, top par skolu katram latviešu darbiniekam, kuŗš grib ieiet savas tautas mūžīgā labvēlībā.

Ed. Virza,

Brīvā Zeme, 1923., 180 n-rā.

Atsauksmes par jubilejas svinībām

Kaudzītes Matīsa godināšana

Nacionālā teatrī iesākās ar Kalniņa komponētām un viņa vadībā nodziedātām dziesmām, pēc kam Teodors Zeiferts ļoti pamatīgā referatā apskata sirmā gavilnieka literārisko gaitu un tos iespaidus, kuŗi veidojuši viņa garīgo seju. Savā gala izvedumā viņš pastrīpoja, ka visai viņa darbībai iet cauri viens vilciens: viņš ir karsts patriots, kam latviešu tautība un valoda stāv augstāki par visu.

No paša svinīgā akta sākšanas pret gavilnieku tika vērstas iedvesmotas ovācijas un zālē ienākot publika viņu saņēma kājās stāvot.

Pēc «Mērnieku laiku» ļoti labi sagatavotas izrādes, par kuŗu atreferējumu sniegsim rīt, iesākās Kaudzītes Matīsa slavināšana no skatuves, kuŗu atklāja P. Rozīts no rakstnieku biedrības, pasniegdams viņam skaistu ozollapu vaiņagu. Tam sekoja gara apsveicēju rinda un uz jubilaru nāca puķes un vaiņagi un visādas balvas. No „J. Ziņām» runā Skalbe, no «Latv. Vēstneša» A. Austrinš, no «Latvja» J. Grīns, «Brīvās Zemes» vārdā Ed. Virza jubilaru sumina ar sekošu dzejoli:

Jūs stāvat tur, kur ceļi vijas,
Jums nācis brīdis lielākais:
Šie applausi un ovācijas
Ap Jums kā nemirstības gaiss.

Mirdz vaiņags, kuŗu tautai vijot,
Jūs cēlākais kopš mirkliem tiem,
Kad latvju zemi piepildijāt
Ar saviem tēliem divainiem.

Tie dzīvo tautas smieklu nesti:
Vēl viltīgs Prātnieks naidu kur
Un dižo Svauksts ar balto vesti
Un Pietuks Krustiņš runas tur?

„Mērnieku laiku“ autora Kaudzītes Matīsa jubileja Rīgā.

„God. rakstnieku svīnībās apšveica visi vīļa romāna varoņi, kuri, protams, tagad valkā citādus vārdus
un arī modernāki ģērbjas; bet kā sacīt jāsaka: tie paši vēzi, tikai citās kultītēs.“
(A. Kronenberga zīmējums, satiriskā laikraksta Sīkspārnis 1923. g. Ilter. piel.75.)

Par to, ka lapu pusēs dzīvās
 Tik gudru daili devāt mums,
 Nu šovakar no «Zemes Brīvās»
 Lai, Meister, sirsnīgs sveiciens Jums.

Kad nobeidzās personīgie apsveicieni, sākās telegramu nolasišana, kuŗas pienākušas lielā skaitā no visām Litvijas malām.

Galu galā ņem vārdu pats autors un ļoti kodo-
 ligā un skaista humora pilnā runā pateicas saviem
 suminātājiem. Viņš izsakās, ka ja nebūtu tik stipris
 un veselīgs «Dienām ietu vaļā . . . raudas» tā viņš
 esot aizgrābts. Sevišķi viņš pateicas rakstnieku
 biedrībai, kuŗa viņu izrāvusi iz lauku vientulības,
 iespiedusi rokā biedrības goda diplomu un nostādī-
 jusi še skatītāju priekšā. Tad pateicība skan skolo-
 tājiem, kuŗi palīdzējuši tautai uzglabāt viņas valodu,
 kamēr vilcīes «krievu-tataru jūgs». Pie šiem vār-
 diem publikā sacelās skaļas ovācijas. Jāatzīmē, ka
 no visām šīnī vakarā turētām runām Kaudzītes
 Matīsa runa bij visasprātīgākā un satura bagātākā.

Pēc apsveicinājumiem sākās goda mielasts
 Virsnieku klubā. Operas sekstets vakaru kuplināja
 ar spara brašuma pilnām dziesmām. Jubilars tika
 sumināts, vesela rinda runu, no kuŗām krietnākās
 piederēja A. Briedim, Kārlim Krūzam, Misiņam.
 Runātājiem atbildēja gavilnieks, pārspēdams visus
 asprātībā, humorā un apbrīnojamā prāta svaigumā.
 Āronu Matīss savā runā atminās «Mērnieku laiku»
 līdzautoru Kaudzītes Reini, kuŗu godina pieceļoties,
 svinīgām sērām lidojot caur zāli.

Beigu vārdā jubilars uzaicina visus apmeklēt
 viņu nākošu vasaru, ja vien izlutinātie un pie visā-
 dām delikatesēm pieradušie rīdzinieki neesot slinkī
 nostaigāt kājām 25 verstis.

Goda mielasata oficiālai daļai beidzoties, tuvāko
 draugu vidū autors pakavējās līdz rīta ausai. Tautas
 dziesmu skaņas tuvināja visus. Dziedot Matīsa
 iemīļoto dziesmu «Meita gāja uz avotu» jubilaru iz-
 vadīja uz ielas, kur viņš pazuda rīta krēslā, jautru
 draugu pavadīts.

Brīvā Zeme 1923., 218. nrā.

Kaudzītes Matīss,

sirmais tautas rakstnieks un skolotājs, šodien kopā ar galvaspilsētas publicu, svin savas 75. dzimšanas dienas jubileju. Tautas mākslinieks, kas dzīvojis vientulībā, savos Kalna-kaibēnos, ar savu sirmo mūža biedreni, pēc ilgiem laikiem atkal ieradušies Rīgā. Jubilejas komiteja viņus aicinājusi. Diezgan lielas pūles bijušas viņus pierunāt braukt uz Rīgu. No atklātās godināšanas Kaudzīte allaž izvairījies. Pat Nacionālam teatrim, kad viņš izrādīja „Mērnieku laikus“, nebija iespējams atlūgt cienijamo jubilaru uz Rīgu.

Šodien Kaudzītes Matīss mūsu vidū, vainagots ar slavu un darba nopelniem. Šodien mēs nāksim un viņam izteiksim savu pateicību par padarīto darbu. Vispirms kā rakstniekam. Kas gan nepazīst „Mērnieku laikus“, šo jaunlaiku dzīves epu ar lieliskiem tīpiem un patiesiem dzīves tēlojumiem; pirmo latvju mākslas romanu, kas jau viņos laikos tulkots svešās valodās. No viņa uz mums runā laikmets, kas vēsturiski aizgājis, bet tomēr ir vēl dzīvs, jo dzīvas allaž paliek visas cilvēku vērtības un kaislības. Te ir sāpes un smieklī. Dzīves patmīlība un dzīves idealisms. Viegļprātība un augstirdība. Vecās dzīves sabrukums un jaunās jaunrašana. Bet pār visu skan jautrais humors un vieglā satira. Kāds ievērojams darbinieks par «Mērnieku laikiem» teicis: «Ja jums uzbrūk vientulība, grūtsirdība un jūs nezinat, kur dēties, vaj ja jūs nomāc rūpju smagā nasta, kas draud jūs saliekt pavisam, tad lasat «Mērnieku laikus» un jūs dzīvē nebūsat vientulīgs un rūpju nastas neizliksies vairs smagas.» To jūs būsat paši pamanījuši, lasdami «Mērnieku laikus». Zelta smieklī pārsedz visu. Jūs smeجاتies nodabā, jūs smeجاتies teatrī, noskatoties Keņča nelaimes, vaj lasot slavenu Slātavas balles aprakstu, vaj iepazīstoties ar jēru kupču neganto izkaušanas kroga stadulā. Tiešām, Kaudzišu humors vēl nav pārspēts latvju literatūrā!

Kaudzītes Matiss ir dzejnieks, aforismu autors, ceļojuma aprakstu sacerētājs, kritiķis, dzeju kārtotājs un tā tālāk un tā tālāk. Vai lai visas jubilara rakstnieka nodarbības uzskaitītu? Tās jau visiem pazīstamas. Katrā lietā Kaudzītes Matiss teicis savu paliekošu vārdu.

Tad Kaudzītes Matiss kā tautas audzinātājs. Skolotājs viņš oficiāli bijis 48 gadus. Bet kā skolotājs viņš nodarbojas vēl tagad, mācīdams mājas bērnus. Viņš sarakstījis daudz skolas grāmatu, kas savā laikā bija vienīgās. Ar tām bij likts pamats mūsu skolu grāmatniecībai.

Beigās Kaudzītes Matiss kā sabiedrīks darbinieks. Nepagāja nevieni dziesmu svētki, nevienas Zinību komisijas vasaras sapulces, kurās gan ar referātiem, gan runām neuzstātos Kaudzītes Matiss. Agrākā Rīgas latv. biedrība bija viņam vismīļākā vieta. Bet Vecpiebalgā Kaudzītes Matiss palīdzēja nodibināt Labdarības biedrību, organizēja teātri, mudināja uz literāriskiem vakariem, dziesmu daļumu u. t. t. Nav biedrībā nevienas nozares, kurā Kaudzītes Matiss nebūtu darbojies līdzī.

Šodien Kaudzītes Matīsa goda diena. Šodien viņš pirmo reizi Nacionālā teātrī skatījis savus radītos tēlus. Ap Kaudzītes Matīsu viņa jubilejas dienā stāv jaunākās rakstnieku, skolotāju, sabiedrisko darbinieku un latvju inteliģences paaudzes un godbijībā sveicina savu sirmo audzinātāju.

Ozola vaiņagu stiprajam latvju ozolam!

Jaunākās Ziņas 1923., 218. nrā.

Kaudzītes Matīsa godināšana.

Vakar ievērojamā tautas rakstnieka Kaudzītes Matīsa piemiņas diena izvērtās par īstiem nacionāliem svētkiem, kuŗos atminējās sen pagājušo tautiskās atmodas laikmetu, Kaudzītes laikmeta biedrus, bet galvenā kārtā pašu gavilnieku, viņa darbus un nopelnus latvju tautas kulturā. Jaunākās

paaudzes vakar pieminēja savus dižos vectēvus un viņu lielo nozīmi Latvijas valsts tapšanā. Bija silts un sajūsmīgs brīdis. Tas norādīja, ka latvju jaunākā inteliģence prot augsti cienīt savus garīgos darbiniekus, kas radījuši tautas kulturas tradīcijas. Šīs tradīcijas mums vērtīgas un neatņemamas, jo viņas saaugušas ar tautas vēsturi. Līdz ar Kaudzītes Matīsu godināja viņa laikmetu, šī laikmeta centienus un paliekamās idejas, kas noskaidrojas un gaišas top tikai ilgos gadu desmitos. Kaudzīti sumināja nevien kā rakstnieku, bet arī kā skolotāju, audzinātāju, tautiskā laikmeta redzamu un cienījamu darbinieku.

Plašās Nacionālā teātra telpas pilnīgi izpārdotas. Kopā vaj visa rakstnieku, mākslinieku un kulturas darbinieku saime. Valda silta svētku sajūsma. Publika nākusi goddevībā apsveikt savu nopelnu bagāto darbinieku. Pulksten septiņos teātri ierodas jubilars, pavadīts no svētku komisijas locekļiem. Publika pieceļas kājās, jūsmīgi applaudēdama. Teātra koris komp. Alfreda Kalniņa vadībā jūsmīgi nodzied J. Kalniņa šim gadījumam komponēto apsveikuma dziesmu ar Kaudzītes Matīsa tekstu. Plašu, izsmelošu K. dzīves stāstu un mākslinieka novērtējumu sniedz mūsu labākais tautiskā laikmeta literatūras pētnieks, literatūras vēsturnieks Teodors Zeiferts. Kaudzītes mūžu viņš iedala trijos posmos. Jubilara dzimšana iekrītot laikmetā (1848. g.), kad Eiropā nākušas jaunas politiskas pārvērtības. Apvienojušās Itālija, Vācija un citas valstis. Visur pamodušās nacionālās idejas, izveidojušās tautiskās kustības, kas tautu dzīvē atstājušas dziļas pēdas. Ari līdz Latvijai atplūduši tautiskās kustības spēcīgie vilņi. K. M. tūlī pievienojas šai kustībai. Viņš darbojas jauniznākušos laikrakstos «Draugā un biedrī» un «Baltijas Vēstnesī». Iegūst skolotāja tiesības. Piebalgā rodas nacionāls centrs. Te strādā nacionālā garā Kronvalds, Pumpurs, Jurjāns, Auseklis, Stērstu Andrejs. Kaudzīte dabū ierosinājumus un pamudinājumus. Ari pati dzīve sniedz bagātu vielu. «Mērnieku laiki» ir realās dzīves lielā aina, kas izaug no pašiem lauku apstākļiem un ir

viens no mūsu literatūras stūra akmeņiem. Jubilars otrā darbības posmā bez tam sastāda skolas grāmatas, izglītības nolūkā apceļo Eiropu u. t. t. Pēdējā posmā K. M. sakopojot savas atceres par pagājušiem laikiem un cilvēkiem. Jo ievērojami esot viņa memuari, kas vērtības ziņā līdzinoties «Mērnieku laikiem», bet kas gaidot vēl izdevēja. Beigās runātājs uzsver K. M. idejiskos centienus, norāda uz viņa audzināšanas pamatprincipiem, sabiedrisko lomu un viņa mākslas darbu kodolu. Zeiferta izsmelošo apcerējumu publika uzņēma atzinīgi.

Nacionālais teatrs sniedza raksturīgu, mākslinieciski nosvērtu un tipu bagātu izrādi, kurā gavilnieks noskatījās ar vislielāko interesi. Autors savus «Mērnieku laikus» redzēja pirmo reizi uz lielas skatuves. Tāpēc arī luga bija jubilejas sarīkojumā jāsniedz pilnīgi un nesaīsināta, kas aizņem tomēr pārāk daudz laika. No tēlotājiem sevišķi jāatzīmē T. Podnieka Kencis, E. Jakobson Oļiniete, B. Rūmnieks Anuža, R. Kalniņa Švaukstis un c. Kaudziša humors un aktieru raksturīgā spēle radija nepārtrauktus smieklus publikā.

Pēc izrādes notika gavilnieka godināšana. Kaudzītes Matiss parādas uz skatuves, jūsmīgu publikas aplausu saņemts. Gaŗo apsveikumu rindu atklāj svētku komitejas priekšsēdētājs Pāvils Rozīts, atnezdams no rakstniekiem un žurnalistiem ozola vainagu vecākam Latvijas ozolam. Izglītības ministrijas vārdā sveicina un 50,000 rbļ. no Kultūras fonda nodod L. Ausējs, pateikdamies jubilaram kā audzinātājam. Nacionālā teatra direktors Rainis uzsver svarīgākos momentus Latvijas jaunākā vēsturē, pasniedzams apzeltītu lauru vainagu. Nacionālais teatrs bez tam jubilaram nodod pusi no vakara ienākuma. No skolotājiem sveicienus atnes M. Liepa, no aktieriem A. Kronbergs (raksturīgā Pietuku Krustiņa tonī), Konzervatorijas — Jēkabs Kārklīšs, Latvju teatra biedrības — J. Akuraters, Sliedes fonda — P. Skrābans, Piebalgas studentiem — stud. Ernests, Dramatiskiem kursiem, Latvju jaunatnes

savienības, Nacionalā kluba Pone, Filoloģiskās un filosofiskās fakult. stud. biedrības, Praktisko zinātņu instituta, Dzeņa ģimnazijas pedagogiem — J. Akmens, Dzeņa ģimn. bijušām audzēknēm un beidzot no laikrakstu redakcijām: «Latvijas Vēstneša» A. Austrīņš, «Jaunākām Ziņām» — Kārlis Skalbe, «Brīvās Zemes» — Ed. Virza, nodeklamēdams zīmīgu dzejoli, «Latvja» — J. Grīns. Visās runās atskanēja dziļa pateicība un mīlestība tautas dzejniekam. Katrs runātājs līdzā bija nesis vaj nu balvu, vaj puķu ziedus. Starplaikā jubilaru personīgi apsveica ministru prezidenta vietnieks J. Pauluks, Saeimas sekretars J. Vesmans, ārlietu ministra vietas izpildītājs H. Albāts, rakstnieki, mākslinieki, skolotāji. Uzkrīta, ka mūsu universitāte bija aizmirsusi nopelnu bagāto tautas rakstnieku, un nebij atsūtījusi pat apsveikuma telegramu. Ja Kaudzītes Matīss dzīvotu ārzemēs, tad viņu jubilejas gadījumā būtu iecēlušas daudzas universitātes par savu goda doktoru. Vaj kādreiz arī mums atnāks šie laiki?

Ar telegramām apsveica Rīgas pilsētas galva Andersons, Dailes teatra direkcija, Latvju mākslas veicināšanas biedrība, Latvju izglītības biedrība, Sieviešu nacionalā liga, prof. J. Vītols, Apsīšu Jēkabs (dziļi sirsnīgā atcerē), Mākslas akadēmijas vārdā V. Purvīts, Jānis Jaunsudrabiņš, grāmatu izdevējs J. Roze, igauņu rakstnieki Tuglass un Pukits (sirsnīgu sveicienu latviešu nacionalās atmodas laikmeta veteranam un rakstniecības druvas celmlauzīm sūta igauņu draugi), zvēr. adv. Ozols, Ansbergs, redaktors Haralds Eldgasts, Jelgavas ģimnāzija, Selonijas konvents, Rīgas pilsētas I. vidusskolas skolotāji, Latvju jaunatnes savienības vidusskola, Liepājas valsts teknikuma pedagogi un audzēkņi, Jaunjelgavas pamatskola, Bērzaines vidusskolas pedagogi, bijušais Keņča tēlotājs Cēsis, Sotaks, Jānis Tisners, Vaidelāitis, Talsu apr. valde u. t. t.

Nacionalā teatra koris jūsmīgi nodzied «Dievs, dod tautas darbiniekam». Sirmāis rakstnieks atro-

das starp skaistākiem rudens ziediem, ielenkts no suminātājiem kā uz skatuves, tā zālē. Patikami uztraukts, Kaudzītes Matīss iesāk savu oriģinelo, humora un šalīdzinājumu pilno runu, kuŗā sprēgāt sprēgā mošais gars, dzīves aktivitāte, pazemīgais cilvēciskais tonis. Viņš neesot cienīgs saņemt tos dārgumus un mīlestību, ko šodien pierādot. Viņš neesot nekad centies vairāk darīt, nekā spējot. Savu mārciņu, kas viņam dota, viņš neesot apracis zemē. Viņš esot kā skolas zēns, kas no bagātā krusttēva saņēmis bagātīgu apdāvinājumu, kuŗa vērtību vēl nespējot pareizi un pilnam novērtēt. Tā esot arī viņam ar tautas mīlestības un goda parādījumiem, kas nākot no visām pusēm. Viņš esot kā dzīves skolnieks, kas ieejot pēdējā klasē. Tad nāk pateicība rakstniekiem, kas viņu iecēluši par goda biedri un uzmeklējuši lauku vientulībā, lai aicinātu uz Rīgu; skolotājiem, ar kuŗiem viņš allaž cīnījies kopā viņos grūtos laikos — «mongoļu jūgā», kad bijis jāizpilda viss tas, ko likusi «augstā priekšniecība». Tomēr latvju skolotājs neesot pārdevis neviena bērna dvēseli, esot cīnījies par nacionalismu, neskatoties uz to, ka krievu valdības vīri latvju skolotājus izdzinuši no skolām. Tālāk izteic sirsnīgu pateicību valdībai, skolu jaunatnei, redakcijām, aktieriem, biedrībām, skolām, komunalīestādēm u. t. t. Priekš katra Kaudzītem atrodas silts vārds, zīmīgs dzīves teiciens. Visbeidzot pateicība tiek izteikta par parādīto mīlestību visiem klātesošiem un tiem, kas viņu jubilejā pieminējuši tuvumā un tālumā. Četrdesmit minūtes garā runa bija oriģinela, saistoša un pievilcīga ar savādo uztvērumu un īpatnējo izteiksmi.

Vēl applausi, suminājumi, pateicīgi rokas spiedi. Lai gan pulkstens pāri vienam nakti, tomēr publika pacietīgi un kājās stāvēdama noklausījās jubilarā.

*

Virsnieku klubā galdi pušķoti puķēm. Tā ir liecība par cēlo dziļo mīlestību, kādu jubilaris manto-

jis. Svētku komitejas vārdā Arturs Bērziņš dziļas sirsnības sajūsmā apsveic gavilnieku kā ideālu savā mājas dzīvē. Jūsmīgie viesi sarīkoja jubilarām ovācijas. Nacionalās operas sekstets nodzied spēcīgo «Ozoli vēl Latvijā». Pēc tam sākas apsveikumi gan nopietnās, gan jautrās runās. Sapulcējušies gandrīz visa rakstnieku, dzejnieku, žurnālistu saime, rakstniecības, grāmatniecības un garīgā tautas darba un tautas garīgās dzīves darbinieki. Katram tik daudz ko teikt, ka plūst runa pēc runas un vijas un saistas jaukas dziesmu skaņas. Pats gavilnieks sajūsmīnāts. Viņā nemana lielo sirno vecumu; bet kā spēcīgs, savās dzimtās zemes kalnajos ieaudzis un dzimtenes gaišajā saulē sakuplojis ozols, jautrs un dižens jūsmina viesus nevien vairākām runām, bet pat atjautīgām anekdotēm un cildenu humoru. Savas bagātās balvas viņš laimīgi nodod bibliografam Misiņam izstādes sarīkošanai, lai plaukti būtu pilni. Grāmatu apgādnieks Gulbis nožēlo, ka neviens nav varējis sagādāt daudz svarīgākā materiāla Kaudzītes Matīsa svētku izdevumam un lūdz gavilnieku noskaidrot, vēl Rīgā esot, jautājumu par viņa darba autoru tiesībām, lai tos jo drīzi varētu laist tautā un tie nestāvētu nedzīvi putekļu kaudzēs. Kārlis Skalbe izceļ gavilnieka radītos pabiezos latvju tipus «Mērnīeku laikos» un sumina gavilnieku kā īstu latvja garu un dvēseli. Nerimstas gavilnieka cildināšana arī no skolotāju, audzinātāju, jaunības draugu un sabiedrisku darbinieku puses. Sajūsma, sirsnība negribēja beigties, bet darba dienas rīts spieda viesus šķirties no mīļā givilnieka.

Jaunākās Ziņas 1923., 219. nrā.

Kaudzītes Matīsa jubileja.

Kaudzītes Matīsa svētku diena. Pirmdienas vakarā Nacionalā teatrī notika mūsu lielā tautas rakstnieka Kaudzītes Matīsa godināšana, viņa 75-gadu jubileja. Svētkiem bij dziļi sirsnīgs raksturs. Kaudzītes Matīss ieņēmis latvju tautas sirdī paliekamu vietu, iemantojis visas tautas mīlestību

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

Kaudzītes Matīss Rīgas Skol. Institūta 5. pedagoģiskās klases audzēkņu vidū 3. okt. 1923. gadā.

un atzinību, kuŗa izpaudās izjustas pateicības apliecinājumos, Svētku dalībnieki saņēma sirmo jubilaru ilgiem aplausiem. Nacionalā teatra koris Alfreda Kalniņa vadībā ievadīja svētkus ar J. Kalniņa komponētu dziesmu uz paša jubilara tekstu. Pēc tam Teodors Zeiferts garākā referatā apskatīja Kaudzītes Matīsa dzīves dažādos posmus, sākot no tautas atdzimšanas laikiem. Referatam sekoja svētku izrāde «Mērnīeku laiki».

Pēc izrādes notika svinīgs godināšanas akts. Garā rindā sekoja apsveikumi viens otram un apsveicēju pulks ieslēdza gavilnieku lielā puslokā. Tika pasniegts daudz vainagu, ziedu un balvu. Jubilars dziļi izjustos vārdos pateicās par apsveikumiem.

Pēc jubilara godināšanas Nac. teatŗi, bij sarīkotas Virsnieku klubā kopējas vakariņas, kuŗās piedalījās rakstnieki, skolotāji un jubilara draugi.

Dziļi izjusts sveiciens sirmam tautas rakstniekam no latvju jaunatnes!

Kaudzītes Matīsa sumināšana.
2. okt., P. Dzeņa real-ģimnazija sumināja iemiļoto, sirmo dzejnieku un tautas audzinātāju Kaudzītes Matīsu. Plkst. 4 pēc pusd. puķēm dekorētā zālē ieradās cienījamais jubilars. Viņu godināja skolas koris, izjusti nodziedot: „Dievs, dod tautas darbiniekiem“.

Garākā runā gavilnieku apsveica direkt. P. Dzenis, aizrādidams tos brīžus, ko pavadījis kopā ar jubilaru tālajos ziemeļos. Izceldams jo plaši K. M. lielos nopelnus mūsu literatūras druvā. Pēc runas seko tautas lūgšana. Tad runā literatūras skolotājs J. Akmens, raksturodams K. M. kā rakstnieku un sabiedrisku darbinieku. Pēc tam runā pēdējās vid. sk. klases audzēknis J. P. izceldams «Mērnīeku laiku» neizdzēšamo nozīmi tautā. Aizrādidams, ka tā satiras pātāga, pret savā laikā popularajiem kārķļu vācietības «švaukstiem» ir bijis labākais ierocis nacionalās pašapziņas stiprināšanai. Pēc tā runā II. vid. sk. kl. audzēknis, T. Z., izceldams K. M. Kaudzītes Matīsa Jubileja.

darbus, par priekšzīmi skolas jaunatnei. Apsolidamies, ka jaunatne sekos viņa ideāliem. Novēl vēl ilgi gaviļniekam dzīvot sudrabortā Latvijas saulītē.

Jubilara priekšā deklamēja vairākas viņa dzējas. Atsevišķi klases audēkņi un audzēknes pasniedz daudz puķu un balvu. Par visu to, sirmais gaviļnieks, gaŗā izjustā runā, pateicas skolas priekšniecībai, audzēkņiem un audzēknēm par parādīto godu. Uzsvēra ģimnazijas ipatnējo patstāvību, ka tā esot gandrīz vienīgā Latvijas vidusskola, kas nepārtraukti darbojusies cauri visiem kaŗa gadiem. Akta beigās, jaunatne nēsāja jubilaru izgreznotā krēslā, jūsmīgi dziedot atkārtojumu: «Dievs, dod tautas darbiniekiem». Vēl sekoja tautiskas rotaļas, vingrošanas skolotājas Lasman jkdzes vadībā, birdinājot pār gaviļnieka galvu savu balto pīpenīšu koŗos ziedus.

Saulainas dienas, — cēlajam garam!

Kaudzītes Matīsa darbu izstāde atklāta „Latvieŗu Biedrības” namā, Pauluŗi ielā Nr. 13. Izstāde atvērta no plkst. 10 rītā līdz plkst. 3 pēc pus. Sirmā nopelnu bagātā rakstnieka darbu izstādi sarīko mūsu cienījamais bibliofils Misiņa kgs. Izstādē ir redzamas jubilarām pasniegtās balvas. Izcilus vietu ieņem, P. Dzeŗa real-ģimnazijas pasniegtās balvas. Reti krāŗņš ir „Nacionalā Teatra” dāvātais lauru vaiņags ar nacionalu lentu. Ļoti ipatnēji piemērots «Latvju rakstnieku un ģurnalistu arodbiedrības», ozola vaiņags mūsu vētru nesalaustam ozolam. Izstādi apmeklējot, katrs sapratis K. M. lielos nopelnus. Izstādes apmeklētājiem plaŗus paskaidrojumus dod Misiņa kgs. Tāpēc ļoti ieteicams, skolas jaunatnei apmeklēt ņo vērtīgo darbu izstādi.

Jaunatnes Dzīve, 1923., 39. n-rā.

Kaudzītes Matīsu godināja

Rīgas latv. biedrībā 2. okt. Godināŗšanā vēma dalību Rīgas latv. b-bas biedŗi, skolotāji un citi viesi. Jubilaru apsveica no baznīcas puses bīskaps Irbe, cil-

dinādams Kaudzītes Matīsu kā īstu kristīgu cilvēku un savas tautas, ticības un baznīcas aizstāvi.

R. L. b-bas priekšnieks A. Krastkalns izjusti apsveica K. M. un paziņoja, ka jubilaris ir uzņēmts par goda biedri R. L. biedrībā, kurā tas ņēmis visdziļāko dalību, gan pašā biedrības iekšējā dzīvē, gan biedrības sarīkotās zinību komisijas sēdēs un vasaras sapulcēs, gan arī citās biedrības kulturas veicināšanas nodaļās.

No zinību komisijas, Filologu b-bas un filos.-filoloģijas fakultātes puses sirmo rakstnieku apsveic prof. P. Šmidts.

Bibliofils J. Miņiņš, pēc īsas cildināšanas atklāj Kaudzītes Matīsa darbu izstādi.

Skolotājs A. Vičs godina jubilaru Latv. nac. skolotāju centra vārdā un uzaicina K. M. būt arī par šā centra biedri.

Vēl seko apsveikumi no Vidusskolu skolotāju biedrības un Derīgu grāmatu nodaļas, kuŗa pasniedz caur skolotāju Cīruli jubilaram naudas balvu.

Arī no Rīgas latv. skolotāju savienības K. M. top cildināts. No Rīgas apr. skolotājiem apsveic Brēmanis. Kristīgo nacionalistu savienības un tās Saeimas frakcijas vārdā apsveic Dr. Reinhard. A. Bergs sveicina jubilaru no Bezpart. nac. centra.

Pēc godināšanas un apsveikumiem notika kopējs goda mielasts Rīgas L. b-bas viduszālē, kur jubilaris ikvienam sveicinātājam un suminātājam atbildēja izjustā un asprātīgā runā.

Viss vakars noritēja sirsnīgā sajūsmā un pacīlātā garā, atceroties kopēji pavadītos brīžus ar Kaudzītes Matīsu gan grūtajā latviešu nacionalās atmodas pirmajā laikā, — gan kara, gan Latvijas atbrīvošanas dienās. Lai sirmajam rakstniekam un sabiedriskam darībniekam vēl ilgs, ilgs mūžs!

Latvijas Sargs 1923., 214. nrā.

Kaudzītes Matīsa svētku diena.

Nacionalā teatrī vakar notika lielā tautas rakstnieka Kaudzītes Matīsa godināšana, kuŗu bija sarī-

kojusi viņa 75-gadu jubilejā Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība. Godināšanai bija lielu svētku raksturs, patiesas mīlestības un visdziļāki izjustas pateicības apliecinājums. Mīlestība pret mīlestību. Tas Kaudzītes Matīsa viscēlākais sasniegums. Visas latvju tautas sirdī mājo šī pateicīgā mīlestība.

Paliekamu un neizdzēšamu vietu latvju tautas sirdī nēmis sev Kaudzītes Matīss, jo viņš pats ar visu sirdi milējis savu tautu. Tautas mīlestība bijusi viņa augstākais bauslis, viņa dzīves piepildījums. Šo tautas mīlestību Kaudzītes Matīss nesīs sevī gadu simta trīs ceturkšņiem cauri, kā visu dzīvinošu sauli savā dzīves ceļā. Nav grūti bijis stāgāt šīs saules gaismā, jo nav spožākas un siltākas gaismas par šo. Un kādi krāšņi augļi: tik pat liela pretmīlestība, kuŗa nebeigs mūžam kvēlot, gaismos sirmā ceļnieka gaitas, apņems un vedīs uz nemirstību.

Ilgi nerimstošiem applausiem saņēma svētku dalībnieki sirmo, bet žirgto un stingro jubilaru, svētku komitejas locekļu pavadībā. Viņš aizkustināts saņem suminājumu. Atvērās priekšskars un Nacionālā teatra koris Alfreda Kalniņa vadībā ievadīja jubilejas svētkus ar J. Kalniņa komponētu dziesmu uz paša jubilara tekstu. Rakstnieks Teodors Zeiferts jubilara darbības atskatā vadīja klausītājus pa viņa nostāigātiem ceļiem, atzīmēdams tā posmus. Jubilara dzīves ceļš un gaita sākās pirms 75 gadiem, zīmīgā laikmetā, ne Latvijas, bet visā Eiropas dzīvē. Kaudzītes Matīsa dzīves teka savijusies ar latviešu tautas atdzimšanas sākumu un viņš pieder pie tiem, kuŗi latvju tautas atdzimšanu veidoja. Viņa laikmeta lielie biedri, latvju tautiskās atmodas darbinieki un pirmie tautas brīvības celtāji jau atdusas smiltainē, bet šīs dienas jubilaram bijis lemts redzēt tautas ilgu un ciņu piepildījumu. Bagāta un vispusīga bijusi jubilara darbība, visās sabiedriskās dzīves nozarēs. Bet vispaliekamāko un redzamāko vietu latvju tautas dzīvē viņš ieņēmis kā tautas rakstnieks, viņas dzīves atspoguļotājs. Lielais rakstniecības darbs «Mērnieku laiki»

uzskatams kā latvju rakstniecības stūra akmenis. Jubilāra citi darbi rakstniecībā un arī žurnālistikā nes sevī sava laikmeta iezīmi, tāpat viņa darbība skolā, kā tautas audzinātāja un skolas grāmatu sastādītāja un darbība sabiedriskā dzīvē. Sava mūža trešo posmu jubilārs veltījis atmiņu kopošanai par sava laikmeta personām un šis darbs nebūs mazāk liels un vērtīgs. Darbs vēl atrodas manuskriptā. Bet nevien jubilāra darbi viņu cēlušī tik augstā cieņā, to darījusi arī viņa lielā personība. Viņa ideāls vienmēr bijis sirds skaidrība, augsta tikumība un tautas mīlestība. Piederēt tautai bijis viņa dzīves uzdevums. Būt vienmēr kopā ar tautu.

Referatam sekoja svētku izrāde «Mērnieku laiki» — Zeltmata dramatisējums, kuŗu jubilārs dzēdēja pirmo reizi. Ar izrādi noslēdzās jubilejas svētku pirmais posms.

Pēc izrādes uz skatuves notika jubilāra svinīgs godināšanas akts. Cienijamo gaviļnieku ieslēdza lielā puslokā apsveicinātāju pulks ar vaiņagiem, ziediem un balvām. Pirmais apsveica un ozolvaiņagu pasniedza Latv. rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības priekšnieks Pāvils Rozīts, salīdzinādams jubilāru ar latvju ozolu, kas savas saknes visdziļāk laidis tautas zemē.

Izglītības ministrijas vārdā skolu d-ta direktors L. Ausējs sveicināja gaviļnieku kā vienu no pirmiem nacionālo skolu dibinātājiem un arī kā tautas dzejnieku, rakstnieku un prātnieku, novēlēdams vēl ilgus gadus stāvēt latvju tautas gara sargu vietā, pasniedzot Kultūras fonda naudas balvu. Nacionālā teatra direkcijas vārdā J. Rainis pasniedza krāšņu lauru vaiņagu, zeltītām ozolzīlēm, atzīmēdams jubilāra vārda lielo pazīšanu visā tautā. Latvijas skolotāju vārdā skolotājs un rakstnieks M. Liepa sveicina jubilāru kā visas tautas skolotāju. Nacionālā teatra mākslinieciskā personāla vārdā A. Kronbergs nesa sveicienu no «Mērnieku laiku» personaža. No Latvijas konzervatorijas inspektors Kārklīšs. Rakstnieks J. Akuraters no Latv. teatra biedrības. No

Vecpiebalgas draudzes skolotāja J. Sliedes fonda vārdā Skrābāns, Vecpiebalgas studentu novadniecības vārdā students Ernests, solot turpināt jubilara iesākto darbību. Pone no Latv. nac. kluba. Latv. dramatisko kursu audzēkņi. «Mērnieku laiku» dramtizētājs Zeltmatis — pasniedzot balvu. Latviešu jaunatnes savienība latvju jaunatnes vārdā. No praktisko zinību instituta, universitātes filoloģijas fakultātes. No laikrakstu redakcijām: A. Austrinš no «Latvijas Vēstneša», K. Skalbe no «Jaun. Z.», Ed. Virza no «Br. Zemes» ar dzejoli, J. Grīns no «Latvja». J. Akmens no Dzeņa reālģimnazijas un Latv. Saikānā Krusta. Bijušās jubilara skolnieces. Visi apsveicinātāji atnesa ziedu un citas balvas, pārvērdami skatuvi par krāšņu puķu lauku.

Telegrafiski bija sveicinājuši: Rīgas pilsētas galva A. Andersons; Dailes teātra direkcija; Latv. mākslas veicināšanas biedrības vārdā Atis Keņiņš; Latv. izglītības biedrības vārdā Dr. Butuls; Latvju sieviešu nacionālā liga; prof. Vitols; Apsiņu Jēkabs ar kundzi, novēlot jubilaram plaujas svētku prieku un apmierinātu prātu; Mākslas akadēmijas vārdā rektors V. Purvīts; rakstnieks J. Jaunsudrabiņš; grāmatu izdevējs J. Roze; igauņu rakstnieki Tuglass un Pukits; zvēr. adv. Ozols; Fr. Ansbergs; «Kurzemes Vārds» redakcijas vārdā H. Eldgasts; no Jelgavas ģimnazijas direkt. Lapiņš; Rīgas pils. I. vidusskolas skolotāji; Latv. jaunatnes sav. vidusskolas; Valsts Liepājas tehnikuma pedagogi un audzēkņi; Jaunjelgavas pils. I. pamatskolas skolotāji un skolēni; Selonijas konvents; Vaidelaitis; aprīņa valdes priekšsēdētājs Putnaērglis; Jānis Tisners; Sotaks; bij. Keņča lomas tēlotājs Cēsis; valsts Bērzaines vidusskola; izbijis mērnieks — tagad skolotājs — aprakstīt tagadējos mērnieku laikus.

Jubilara pateicība.

Jubilar, pateikdamies par godināšanu un apsvēkumiem, jūtu savilņots, sāka ar uzrunu: «Mani mīļie! Ja es būtu no raudulīgiem, tad jau tagad ietu

vaļā. Bet jūs redzat, es neraudu un tomēr man ir grūti runāt pēc visa dzirdētā un redzētā. Es jūtos kā mazs zēns-bārenītis, kuŗam bagāts krusttēvs iedāvinājis pilnu riekšavu zelta naudas, un nezīnu ko ar to iesākt. Kāpēc man tagad dota tāda liela bagātība. Nejutos tās cienīgs. Vienīgais, ko esmu darijis — esmu turējies savā stāvoklī, bijis mierā ar sevi un neesmu lepojies ar maniem panākumiem. Esmu pūlējies to mārciņu, kas man dota, vairot un neesmu to racis zemē. Jūtu, ka tieku godināts ne mana vecuma pēc, bet ka tieku milēts. Ari mana mīlestība ir liela un tas ir, kas mani apmierina.»

Griežoties pie skolotājiem un rakstniekiem, jubilaris uzsver, ka esam pārdzīvojuši krievu un vācu apspiedēju varas, bet skolotāji nav neviena latvju bērna dvēseli atdevuši šīm varām. Lai tagadējie skolotāji seko saviem priekštečiem un stāv savās sarga vietās. Beidzot savu pateicību apsveicējiem un visiem, kas viņu godinājuši, jubilaris saka, ka šā vakara iespaidus viņš glabāšot līdz sava mūža galam. «Tas dos man spēku vairot man dotu mārciņu. Būšu tas pats, kas biju. Latvija un latvju valoda ir mana bausliba un mani pravieši!»

Jubilejas svētku beigu cēliens noritēja pie kopvakariņu galda Virsnieku klubā, kur piedalījās rakstnieki, žurnalisti, skolotāji un jubilara draugi, ar to pašu sirsnību, kāda valdīja Nacionalā teātri svētku aktā.

Latvijas Vēstnesis 1923., 219. nrā.

Kaudzītes Matīsa sumināšana P. Dzeņa reālģimnazijā.

Vakar Kaudzītes Matīsu godināja Dzeņa reālģimnazijas audzēkņi un skolotāji kā savu literatūras skolotāju, kad skola bija evakuejusies uz Pēterpili. Jubilaru vispirms apsveica reālģimnazijas koris B. Valles vadībā ar «Dievs dod tautas darbiniekiem». Tad gaŗākā runā apsveic direktors Dzenis, attēlojams dažas ainas no jubilara dzīves Pēterpilī un uzsver viņa nopelnus audzinātāja darbā. No skolotāju

pusēs sveicina J. Akmens. Jūsmīgi apsveic reālgimnazijas audzēkņi, cildina un pateicas jubilarām par sirdsmīļiem tēliem, kādus tas radījis «Mērnieku laikos». Audzēkņi pasniedz jubilarām daudz krāšņu piemiņas balvu. Širmais jubilaris sirsnīgi pateicas par negaidīto pārsteigumu un bagātīgām dāvanām un garākā runā griežas pie audzēkņiem, lai tie cenšas sasniegt dzīves kanģalu un vienmēr dzenas pēc daiļuma un patiesības. Vingrošanas skolotājas Lasman jkdzes vingrotāju grupa, uzvedot tautiskas rotaļas, jubilaru ieslēdz savā vidū un apber puķēm. Jūsmīgi noritēja sumināšana un dziļi sajūsmināts bija arī sirmais jubilaris.

Latvijas Vēstnesis 1923., 220. nrā.

Kaudzītes Matīsu vakar sumināja

viņa bijušie audzēkņi Mazajā Vērmanparka augšējā zālē. Vidussk. direkt. J. Stiprais sirsnīgā runā aprādija, kādu lielu audzinošu iespaidu uz Kaibēnu saimi atstājis gavilnieks un pasniedza pateicības adresi. Atbildes runā Kaudzītes Matīss raksturoja savus audzēkņus, atzīdams, ka pie nama celšanas tikpat svarīgs un cienījams ir arķitekts, kā akmeņu nesējs un materialu piegādātājs, vārdu sakot, katrs krietns darba strādnieks. Vakarū kuplināja ar brašām dziesmām vīru dubultkvartets «Latvija». Vispārī no vakara runām, gan nopietnām, gan jautrām, dvesa pretī sirsnība un atjauta. Šodien cienījamais un iemīļotais gavilnieks dodas atpakaļ uz savu pastāvīgu dzīves vietu lauku klusumā. Novēlam viņam arī turpmāk līdzšinējo spirtumu, gara mošumu un darba prieku, ar ko Kaudzīte apbūra šinis savās svētku dienās visu Rīgu.

Latvijas Vēstnesis 1923., 222. nrā.

Kaudzītes Matīsa gavīļu diena Vec-Piebalgas biedrības namā.

Kaudzītes Matīsa suminājums notika 2. decembrī. Minētās biedrības koris nodziedāja „Dievs,

dod tautas darbiniekiem». Tad sumināja labdar. biedr. priekšnieks, provizors V. Eglīts, plašāki uzrakstītā runā par K. rakstniecības atmiņām, par mātes pirmmācību. K. raksti nenoiet no reliģijas, tie ir tikumiski, sevišķi uzsver „Mērnieku laikus“. Attēlo Kaudz. M. darbību labdar. biedrībā, kur tas bijis kā biedrības priekšnieks un centīgs darbinieks. Pasniedz gavilniekam no labdar. biedrības lielu albumu. Tam seko kodolīgiem vārdiem pagasta priekšnieks Andr. Skrīveris, kā bijis skolnieks —: Kaudzīte vedis viņus, skolniekus, pār klintīm un ērkšķkainiem ceļiem un pievedis pie Ziemassvētku eglītes. Pasniedz no bij. skolniekiem puķes un labāko tautas rakstnieku grāmatu sakopojumus no Ligoṭņu Jēkaba. Tad runā koŗa diriģents un krāj-aizdevu kases priekšnieks J. Kornets ar motto: «Kaut man būtu tā naudiņa». Gavilnieks ir bijis pie šīs kases nodibināšanas un 15 gadus par tās priekšnieku, kurā nav zudusi ne kapeika, tālab 1922. g. tas ievēlēts par kases goda biedri. Draudzes mācītājs A. Trutes attēlo Kaudzītes Matisa darbību. K. iecelts 1868. g. par skolotāju un sabijis 43 gadus, viņš runājot trūcīgo skolēnu palīdz. biedr. vārdā, kurā Kaudzīts esot biedrs. Pelecs no Vec-Pieb. pātērētāju biedr. uzsauc: «Lai Kaudzītes Matisa gars nāk divkārtīgi pār Piebalgu un visu Latviju.» Skolotājs Herbsts aprāda, ka ar tagadējo valdību iecelta draudzes padome, kurā K. M. bijis kā Vec-pieb. draudzes pad. priekšnieks, tagad atteicies. Vēl runā dr. skolotājs Zvaigzne. Aprāda skolotāja darbību pie bērniem, viņu audzināšanas, ar trim mā-sām: mīlestību, šķīstību un patiesību, kuŗas gavilnieks izsūtījis, lai tās mājot mūsu dzīvē, skolā, sabiedrībā. Pēdējo suminājumu izdara pasta ierēdne Licīt jaunkdze, nodeklamēdama Kaudz. M. dzejoļus. Apsveikumus beidza visi klātesošie pieceldamies un nodziedot «Nevis slinkojot un pūstot». Biedr. jaukts koris nodzied Kaudz. M. dzejotus pantus.

Gavilnieks pateicās atsevišķi katram apsveicinātājam. Viņam še esot pateicības vārdu par maz. Viņš topot 3½ mēnesi arvien vēl apsveikts. Šos

apsveikumus visus izdošot sevišķā grāmatā. Kā par skolotāju, par sevi, viņam esot jāsaka: daudz kas būtu izlabojams, bet nav vairs izdarāms (u. t. t.).

Pēc svīn. akta seko teatra izrāde, 5 skati no «Mērnīku laikiem». Pēc tam dejas. Ievērigas arī nodziedātās zolo dziesmas no lieldziedātāja Šmidta Jāņa.

Latvijas Vēstnesis 1923., 291. nrā.

Kaudzītes Matīsa godināšanas vakars,

kuŗu vakar sarīkoja rakstn. un ņurn. biedrība ar Nac. teatri pēdējā telpās, bij pulcinājis pilnu namu mūsu lielā tautas rakstnieka cienītāju. Ap p. 7 teatra direkcijas loņā ieradās gavilnieks svētku kom. loc. pavadībā. Publika piecēļas kājās un ilgi un sirsnīgi applaudē dziļi iemiļotajam rakstniekam, kuŗš ir redzami aizkustināts.

Ceļas priekšskars. Teatra koris komponista Alfr. Kalniņa vadībā skaisti nodzied jaunā J. Kalniņa komponēto dziesmu uz kādu Kaudzītes Matīsa jaunāku tekstu, kuŗā sirmais dzejnieks izteicis savu vecuma dienu gaišo pārliecību. Tad kāpj katedrī mūsu literatūras lielais Nestors Teodors Zeiferts un zīmē plašiem, veikliem vilcieniem Kaudzītes Matīsa gaŗo mūžu un darbus, iedalot tos trijos gadu simta ceturkšņos. Kaudzītes M. dzimšanas gads (1848.) ir tas, kuŗš iezīmē lielās pārvērtības visā Eiropas vēsturē. Mostas visur nacion. kustības, arī pie latviešiem. K. M. tās iepazīst savā jaunībā no «Pēt. Av.», doktora Jurģāna u. c. Viņa paša pirmais darbs parādas 1867. gadā «Draugā un biedrī». Jo dzīvi K. M. sāk darboties pie «Balt. Vēstn.», kad tas sāk iznākt 1869. g. K. M. top skolotājs. 1873. g. nobeidzas viņa mūņa pirmie 25 gadi. Drīz nāk jauns vilnis. Piebalgā uzturas kādu laiku Kronvalds, Pumpurs u. c., no kuŗiem K. M. dabū jaunus, spilgtus ierosinājumus. Bet šie karstie patrioti drīz aiziet, K. M. paliek ar brāli Reini Piebalgā, kur pēc tiešiem tautas dzīves skatījumiem rada lielisko ainu — «Mērnīku laikus». Šis romans dabīgi izaug no Pie-

balgas zemes un ir mūsu rakstniecības stūra akmens. K. M. dzīvi piedalās Piebalgas sabiedr. dzīvē, viņš sastāda skolas grāmatas. Lai papildinātu izglītību, viņš kopā ar brāli Reini apceļo vairākas zemes. Tā nemitigos darbos paiet otri 25 gadi. Trešais mūža posms sakrīt ar lielu, strauju kustību sākumu mūsu tautas dzīvē. K. M. stājas pie kopošanas, pie atmiņām. Viņš raksta par aizgājušiem laika biedriem. Viņam ir plašas atmiņas, pa lielai daļai vēl manuskriptā, par laikiem un personām, kam viņš līdzdzīvojis. Pēc apmēra un vērtības šis darbs līdzināsies «Mērnieku laikiem». Beidzot Zeiferts uzsver gaviļnieka personību, tikumisko kodolu, ko viņš devis, tāpat dziļo un kluso mīlestību uz tautu.

Nac. teatra aktieri nospēlē «Mērnieku laikus» Zeltmata dramatizējumā. Gaviļnieks seko izrādei ar jo lielu interesi.

Pēc izrādes gaviļnieku godina uz skatuves. Kā pirmais viņu apsveic rakstnieku un žurnalistu biedrības vārdā priekšnieks P. Rozīts; valdības priekšstāvis pasniedz Kult. Fonda balvu — 50 tūkst. r. Tālāk sveicina skolotāju organizācijas, teatru, opera, redakcijas, jaunatnes savienības u. d. c. Puķes, balvas, telegramas un applausi. Gaviļnieks ir ļoti aizkustināts, jo viņš vispār ir bijis atturīgs, maz kur rādījies un tā ko neesot arī gaidījis. Publika ilgi un sajūsmoti applaudē sirmajam mūsu rakstniecības veteranam.

Pēc tam notika svētku vakariņas Virsn. klubā, kur ņēma dalību tuvu pie 100 personu. Jubilaru cildināja daudzās runās.

Latvis 1923., 612. nrā.

Kaudzītes Matīss Rīgas Latv. biedrībā.

Aizvakar Kaudzītes Matīsu godināja Dzeņa ģimnazijā, bet vakar bij plašāka godināšana Rīgas Latviešu biedrībā, kur piedalījās biedrības biedri, ievesti viesi un nacionālie skolotāji. Biedrības sēžu zālē kā pirmais jubilaru apsveica A. Krastkalns, paziņodams, ka R. Latv. biedr., kurā K. M. ilgus gadus

dzīvi darbojies, viņu iecēlusi par savu goda biedri. Bīskaps Irbe sveicina no baznīcas puses un apzīmē K. M. par klusu, atturīgu cilvēku, kurš ar savu priekšzīmi veicinājis kristīgos ideālus. Dzīļi aizkustināts atbild jubilara un pastāsta kā viņš paglābis dažus cilvēkus juku laikos, ka viņu nekad neviens neesot aizkāris. Pateicas par izteiktiem cildinājumiem. Tālāk prof. P. Šmidts sveicina no Zinību Komisijas, Filosof. un filoloģ. fakultātes un Filologu biedr. J. Misiņš isos vārdos atzīmē jubilara nopelnus un pasludina par atklātu K. M. darbu izstādi. Indr. Cīrulis sumina jubilaru no Derīgu grām. nodaļas un pasniedz naudas balvu kā atzinību par dzīvo līdzdarbību nodaļā. A. Vičs zīmē jubilaru par laimīgu darba darītāju un tautu par laimīgu šī darba augļu baudītāju, apsveic Latv. Nacionalā skolotāju centra vārdā un lūdz būt par tā pirmo goda biedri. Ed. Veispals nes sveicienus no Vidusskolu skolot. biedrības un pateicas jubilaram par stingru audzināšanu (V. bijis tā skolnieks). Gavilnieks atbild ar savu parasto humoru: «Tev jau, miļo Veispal, disciplīnas nevajadzēja!» V. Zālītis garākā runā cildina K. M. nopelnus, kurus baudījuši skolotāji, un sveicina no Rīgas Latv. skolotāju savienības. Dr. Reinhardts nes sveicienus no Kristīgo nacionalistu savienības un tās frakcijas Saeimā. A. Bergs sveicina no Bezpart. Nacionalā centra, kurš jūtoties jubilaram idejisks radnieks. No Rīgas apr. skolotājiem sveicina Brēmanis.

Pēc oficiālās daļas notika kopējas vakariņas viduszālē, kur turpināja runās cildināt lielā tautas darbinieka nopelnus. Jubilaru pirmais sveicināja A. Krastkalns. Tad jubilara garākā asprātīgā runā atbildēja atsevišķi katram no sveicinātajiem. Pēc tam sākās galda runas un nolasīja apsveikumus.

Kaudzītes Matīsa izstādi sarīkoja Latv. biedrības namā, Pauluči ielā, 13. Pazīstamais bibliofils J. Misiņš te savācis daudz interesanta materiāla. Tur redzami K. M. pirmie darbi (pirmais dzelolis „Dzīvība“, 1868. g. „Drauga un Biedra“ 21. nr.),

daudzas tulkojumu grāmatīņas, viņa „Dziesmas“ un „Dzejoļi“, kuŗu grāmatu tirgū sen vairs nav. Uzmaniību saista K. M. originalluga «Miers mājā», tāpat antoloģijas «Smaidi un asaras» trīs izdevumi. Der apskatīt garāku dzejojumu «Nekur tā neiet kā pasaulē», kuŗu no «Balt. Vēstn.» 1877. g. izstripojīs cenzors; taču daži eksempl. avizes ar šo dzejojumu izsprukuši tautā. Izstādes centrā, protams ir «Mērnieku laiki», no kuŗiem redzams sastrīpotais bruljona rokraksts, galīgais rokraksts un visi četri izdevumi: H. Allunana izdev. 1879. g., J. Ozola izdevumi 1891. un 1903. g. un Derīgu Gr. nod. izdevums 1913. g., ar Ed. Brencēna ilustracijām; vēl minami «M. L.» kā «Vijas» (br. Kaudzišu kopotu rakstu sējumi). Atsevišķi novietotas K. M. un Reiņa skolas grāmatas, kuŗu ir labs skaits. Te centrā «Sētas un Skolas» 3 daļas, no kuŗām pirmā iznākusi 9 izdevumos. Skaistajā K. M. rokrakstā redzams vēl nekur nedrukātais prāvais darbs «Kaibēn-, vēlāk Ogrēn-skolas kronika“, iesākta no 1868. g. Vitrinās redzami atzinības raksti, adreses u. t. t., kas br. Kaudzišiem savā laikā pasniegtas no biedrībām, valdības iestādēm, skolēniem u. t. t. Fotografiju vitrinā redzam K. M. seju, fiksētu visādos vecumos. Jubilejas vainagu un balvu vidū redzama Kaudzītes Reiņa bīste. Interesi saista arī daudzi fot. uzņēmumi, kur redzam rakstniekus-skolotājus savu skolnieku vidū.

Izstādi der ikvienam redzēt. Protams, uz to jāaizstaigā Rīgas skolu latv. valodas skolotājiem ar skolēniem.

Latvis, 1923., 614. n-rā.

Mērnieku laiki.

Pačalojums.

Jubileja ir kā tomats uz sviestmaizes. Visvieglāk komponēt ir pēc Augusta Brača «Peļams kompozijas paņēmiens“. Tas nav nekas cits, kā paplašināts mūsu dainu parallelismus membrorum.

Mēs netiksim no viņa vaļā, kamēr nebūsim izmetuši no mūsu valodas vārdu «kā».

— Jubileja ir tomats uz sviesta maizes. Pirmā jubileja tika svinēta 5683 gadus atpakaļ no tagadējā Roš Hašanah, bet no Roš Hašanah līdz Lapu būdiņu svētkiem ir 14 dienas. No Lapu būdiņu svētku pirmās dienas līdz «Mērnieku Laikiem» Nacionālā Teatrī ir 6 dienas.

Pirmais jubilars atskatījās uz visīsāko darba laiku — uz sešām dienām. Savā goda dienā viņš dusēja. Tagadējie jubilarī reprezentējas frakās.

Krievi godina tikai mirušus rakstniekus. Viņu jubilejās avizes pasniedz saldskābu maizi. Tas ir feļtons. Feļtons nav sīkais feļtons. Averčenko un Teffi neraksta sīkos feļtonus.

Viens vācietis bij apsveicis Hauptmani neparasti. Latvieši apsveic tā: «Es lasu viņas, biežās grāmatas, un brīnos.»

Viens cilvēks nevar nosvinēt divas vienādas jubilejas, gluži tāpat, kā neviens nevar apēst tukšā dūšā divas olas.

Sakarā ar tautas saimniecisko uzplaukšanu, latvieši sāk svinēt jubilejas biežāk. Gadās tādās reizēs, ka feļtonisti uzķer, ko citi neredz.

Mērnieku Laiki duras vispirms acīs ar savu vecumu. Tani laikā, kurā stāsts beidzas, Parīzē daudz zināja varen niknu tautu Prussiens. Tagad, kā zināms, viņas vietā paspējusi iesakņoties otra, vēl niķīgāka tauta — Boches. Dāmu kombinejas tobrīd nemaz nepazina. Feļtoniskā salīdzinājumā, starp abiem laikmetiem ir tikpat liela starpa un starpība, kā starp Galileja teicienu «E pur si muove» un Erenburga grāmatu ar līdzīgu virsrakstu. Bet brīnums, kur latvietis tik kūtrs! Viena, otra «M. laiku» lapa liekas, kā speciāli rakstīta mūsu dienām. Vaj te nav klasiski aprakstīta nesenējā balsošana par baznīcu lietām: «Mēs paši tad sasēdāmies visi tai istabā, kur vēlētājiem bij savas balsis jānodod un kur viņus laidām pa vienam cauri. Ikkatram tad tūlī izskaidrojām, ka ir gan pēc likuma brīv vēlēt arī tos,

kuŗu ņe nemaz nav, un kuŗi nestāv arī līdz ņim amatos, bet ka var vĕlĕt arī tos paŗus vecos un ka spieŗama lieta nav nedz uz vienu, nedz uz otru pusi, jo brivestŗbas laikos var vĕlĕt, ko kuŗŗ grib. Kad tŗ bijŗm izskaidrojuŗi, tad sŗkŗm vien mĕtŗt pa vŗrdam no visŗm pusĕm un prasŗt: «Nu, kŗdus tu vĕlĕsi? kam tu dosi savu balsi?» — Ko tad gan kuŗŗ citu vĕlĕs, kŗ tik tos paŗus vecos. — Ir paŗi mulŗķŗgŗkie atbildĕja: „Kam nu gan citam var balsi dot? lai tad paliek vien jums paŗiem.»

Vĕl atzŗmĕjams fakts, ka mŗsu dienŗs uzklŗdusi vecŗ Drekberŗga bŗlŗ ĕna, un gandrŗz visas Drekberŗga frazes un visi darbi liekas rakstŗti arī ņal ĕnai. Nenoliedzams fakts ir, ka Drekberŗgu cilts izvirst, bet liekŗs, arī Pietuku cilts izvirst, vismaz līdz ņim nav skaidri pierŗdŗts, ka mŗsdienu petaku pirmdzemtinŗtŗjs bŗtu bijŗs slavenais Krustiņŗ. Turpretŗm Oliŗu cilts jo kupli izvirst uz augŗu, sĕklojas un vairojas. Viŗi paŗi sevi sauc par latgalieŗiem. Ak tipu galerija! Grŗti nŗkas bŗt tolerantam pret veco Matŗsu un mŗsu politiskos klaunus ņoreiz likt mierŗ. Bet ir jau arī viŗi dzirdĕti! ņenŗu lŗŗŗanas bez gala. Pietuks tik aviŗu polemikŗ. Bŗtu jau jŗraksta mŗslaiku «Mĕrnieku laiki». Tŗpat tagad «groka dzerŗana nemŗtas no pusdienas līdz pusnaktij nemaz», jo ir mums eksploatacijas, ir mums bankas. Ko tu darŗsi, kŗ ņencis saka, „ĕst cilvĕkiem gribĕsies tŗpat, lai vaj cik gudrs...»

Reiz ķķķĕju pa logu — man te pretĕjŗ mŗjŗ tuvu — meŗtene lasa, lasa «Mĕrnieku Laikus» — un iesŗk raudŗt. Tŗ tad tautai tas darbs patŗk. Un tikai tad nŗk kritŗkis: «Tŗ ir grandioza epeje...»

„M. Laikos” par nevĕrtŗgŗko turŗja līdz ņim visu to jakti ar Feldhauzenu, ņrekhuberu, Grabovski, Raņķi. Bet es pĕc Iljas Grigorjevŗŗa Erenburga pasludŗnu: taisni tas ir tas vĕrtŗgŗkais! Jauno dzŗvi audzŗna un sludŗna — kino, avize, un kriminalsensacijas romans. Raņķis nav ņvakŗks par Rokovu. «Mĕrnieku Laikiem» ir taisni tŗ atspere, kas veselam sĕjumam «Tarzana zvĕri»: zŗdaŗna glŗb-

šana un zušana. Interese. Bet darbs ir viengabalains. Ne atņemt, ne pielikt. Lai dzīvo! Kaudzītes Matīss ir konstruktors! Tas ir augstākais titulis, ko jaunās mākslas teorija var dot.

Latvis 1923., 611. nrā.

M. Kaudsites 75. Geburtstag im Nationaltheater.

Das Theater ist bis auf den letzten Platz gefüllt. Als der greise Jubilar, vom Festkomitee begleitet, erscheint, um seinen Platz in der Direktionsloge einzunehmen, erhebt sich das Publikum und begrüsst ihn mit nichtendenwollenden Applaus. Der Theaterchor bringt ein Lied des Jubilars zum Vortrag, komponiert von J. Kalninsch. Der Literarhistoriker T. Seiferts gibt einen Ueberblick über Kaudsites Leben und Tätigkeit, die auf das engste mit dem Verlauf der nationalen Wiedergeburt des lettischen Volkes verknüpft sind. Sein Hauptwerk ist der von ihm mit seinen verstorbenen Bruder Reinis verfasste Roman aus dem Volksleben «Mērnīeku laiki». (Die Landmesserzeiten), der nicht nur ein treues Bild jener Epoche gibt, sondern auch tiefe Blicke in das Innere Wesen des lettischen Volkes überhaupt tun lässt. M. Kaudsite war Lehrer und hat verschiedene Lehrbücher verfasst; er lebte in Pēbalg, einem der damaligen Zentren der lettischen nationalen Bewegung und nimmt lebhaft am öffentlichen Leben teil. Seinen Lebensabend widmet er der Zusammenstellung seiner Erinnerungen.

Nach dem Vortrage folgte die gelungene Aufführung der «Mērnīeku laiki» in der Dramatisierung von Seltmatis. Der Jubilar sah das Stück zum ersten Mal auf einer grossen Bühne.

Nach der Aufführung fand auf der Bühne eine Ehrung des Jubilars statt, dem Blumen, Kränze und Geschenke dargebracht wurden. Einen Eichenkranz überreichte mit einer Ansprache der Vorsitzende des Schriftsteller- und Journalistenvereins P. Rosits. Nach ihm sprachen der Direktor des Schuldepartaments L. Ausejs, der Direktor des Na-

tionaltheaters J. Rainis und die Vertreter verschiedener Vereine, Organisationen, Redaktionen usw. Auch eine lange Reihe von Telegrammen war eingelaufen. Persönliche Glückwünsche empfing M. Kaudzīte, u. a. vom stellvertretenden Ministerpräsidenten J. Pauluks, dem Saeimasekretär J. Wesmanis, dem stellvertretenden Aussenminister H. Albats u. a.

Trotz der vorgerückten Stunde, es ist bereits über zwölf, antwortet der Jubilar in einer originellen, humorvollen und geistreichen Rede, die gegen vierzig Minuten dauerte.

Eine erhebende Huldigung war es, die die Bürger des freien Lettlands einmütig den Ideen der Zeit des nationalen Erwachens darbrachten und dem Veteranen, der bei der Schaffung der Grundlagen Lettlands mit Hand angelegt hat.

Nach der Aufführung fand im Offizierskasino ein Festessen statt.

Rigasche Nachrichten 1923., 218. nrā.

Kaudzītes Matīsa godināšana Nacionalajā teātrī.

Kaudzītes Matīss ir viens no mūsu visvecākajiem rakstniecības veterāniem, kurš 18. augustā nosvinēja savu 75 g. jubileju. Sakarā ar to, Nacionalais teātris 1. oktobrī bij sarīkojis sirmā gaviļnieka godināšanu (tāda paredzēta arī vēl Dailes teātrī). Vakaru ievadīja T. Zeiferts ar referātu, kurā tas Kaudzītes Matīsa dzīvi un darbu tēloja uz viņa laikmeta fona. Tam sekoja «Mērnīku laiku» izrāde (Zeltmata dramatisējumā), un tā bij pašam gaviļniekam pirmā reize, kur viņš «Mērnīku laiku» tipus redz uz Nacionalā teātra skatuves. Publika, kurā šoreiz atšķīrās no parastās pirmizrāžu publikas, uzņēma izrādi ar retu sirsniību un pelnīta atzinība par to nākas vispirmām kārtām Podnieka Ķencim un El. Jakobson Oļinietei, kā arī pārējiem zīmīgo čangaliešu un slātaviešu tēlotājiem. Pēc izrādes gaŗa apsveicēju rinda cildināja gaviļnieku un krautin aprāva to bagātīgām balvām. Jubilars tiem atbildēja

Kaudzītes Matīsa Jubileja.

asprātību bagātā un sirsnības pilnā runā. Ari mēs no savas puses «Mērnieku laiku» autoram varam izsacīt vislielāko pateicību par darbu, kas ir kļuvis par stūra akmeni mūsu literatūrā. Tā lielākā atziņība, ko sirmajam Kaudzītim tagadējā paaudze varētu rādīt, būtu — ar viņa acīm skatīties mūsu tagadnē, kurā ir ieviesies bezgala daudz tautisku Pietuka Krustiņu, diplomatisku Švaukstu, politisku Prātnieku, liekulīgu Oliņu un Oliņiešu un — mērnieku cienīgtēvu un jaunkungu. Kaspara Gaitiņa gars arī mūsu dienās tiek vajāts, bet viņam un līdz ar to Kaspara garīgajam tēvam, sirmajam Kaudzītes Matīsam, pieder mūsu sirds.

K. Dzīlleja,

Zocialdemokrāts, 1923., 222. nrā.

Kaudzītes Matīsa

75. dzimšanas dienas jubilejas svinības vakar noritēja ar publikas dzīvu dalību un lielu sajūsmu. Nacionālais teātris, kur notika svinību pirmā puse, bija pārpildīts. Sirmo jubilaru saņēma ar šim gadījumam J. Kalniņa komponētu dziesmu, pēc kam T. Zeiferts sniedza kodolīgu apskatu par jubilara dzīvi un darbību rakstniecības, skolas un sabiedriskā laukā, sevišķi izceldams viņa un viņa nelaiķa brāļa Reiņa kopīgi sacerētos slavenos „Mērnieku laikus“.

Pēc Zeiferta apskata šos pašus «Mērnieku laikus» izrādīja Zeltmata dramatisējumā, un jubilaru pirmo reizi dabūja redzēt nu sava paša radītos tipus un viņu likteņus norisināties uz lielā valsts teātra skatuves.

Pēc izrādes sākās jubilara sumināšana un apbalvošana skaistiem jo skaistiem vainagiem, puķēm un citām balvām. Rakstnieku un žurnalistu biedrības vārdā, kuŗa jubilaru iecēlusi par savu goda biedri, sumināja viņas priekšnieks Pāvils Rozīts. Izglītības ministrijas vārdā sveicināja departamenta direktors Ausējs, pasniegdams arī kulturas fonda balvu. Sirsnīgus vārdus teica dzejnieks J. Rainis. Tālāk runāja skolotāju, jaunatnes savienību, dažādo

mākslas un izglītības iestāžu pārstāvji, kā arī citi suminātāji, kuriem visiem jubilars beidzot garākā sirsnīgā runā pateicās.

Pēc tam notika virsnieku klubā kopmielasts, kurā piedalījās ap simts cilvēku, galvenā kārtā rakstnieki, mākslinieki un žurnalisti. Ari še atskatnēja vesela rinda runu. Še arī godināja ar piecelšanos no sēdekļiem jubilara nelaiķa brāļa Reiņa piemiņu, kas bijis viņa darba biedrs un līdzstrādnieks gan «Mērnieku laikos», gan citos rakstniecības darbos.

Rītvakar jubilara godināšana Rīgas Latviešu Biedrībā.

Valdības Vēstnesis 1923., 217. nrā.

Bez šiem piemiņas krājumā uzņemtiem, laikrakstos iespiesto rakstu un atsauksmju izvilkumiem, kuri raksturo galvenām kārtām pašas jubilejas svinības, jāaižrāda vēl uz daudziem apcerējumiem un atzinībām periodikā, kas netiek pārdrūkāti tālab, ka pārsniedz krājuma sprautās robežas un nolūkus. No tiem it sevišķi pieminami:

- K. Krūzas Kaudzītes Matīsa jūtu dzeja. (Plašs kritisks apcerējums, Latvijas Vēstneša 1923. gada liter. pielik. 41.—46. nram).
- K. Egles Kaudzītes Matīsa goda dienā (Latviju Grāmata 1923. gada 7./8. burtnīca) un Kaudzītes Matīsa pirmie darbi (literaturvēsturiskas piezīmes, Latvijas Vēstneša 1923. gada liter. pielik. 53. numurā).
- Artura Bērziņa Kaudzītes Matīss (75. dzimšanas dienā, Jaunākās Ziņas 1923. gada 181. un 182. numurā).
- Teodora (Zeiferta) Kaudzītes Matīsa 75. dzimšanas dienā (Izglītības Min. Mēnešraksta 1923. gada 9. burtīca).

Alfr. Gobas Kaudzītes Matiss (Ritums 1923. gada 6. un Ilustrētā Žurnala 32. un 33. nrā).

Līgotņu Jēkaba Kaudzītes Matiss (Jaunības Tekas 1923. gada 8. burtnicā).

P. Kalniņa Kaudzītes Matīsa uzskati par hermētismu (Studenta 1923. gada 5. numurā).

Observera Матис Каудзит (krieviski izdotā žurnālā „Балтийский Альманах“ 1923. gada 1. krājumā).

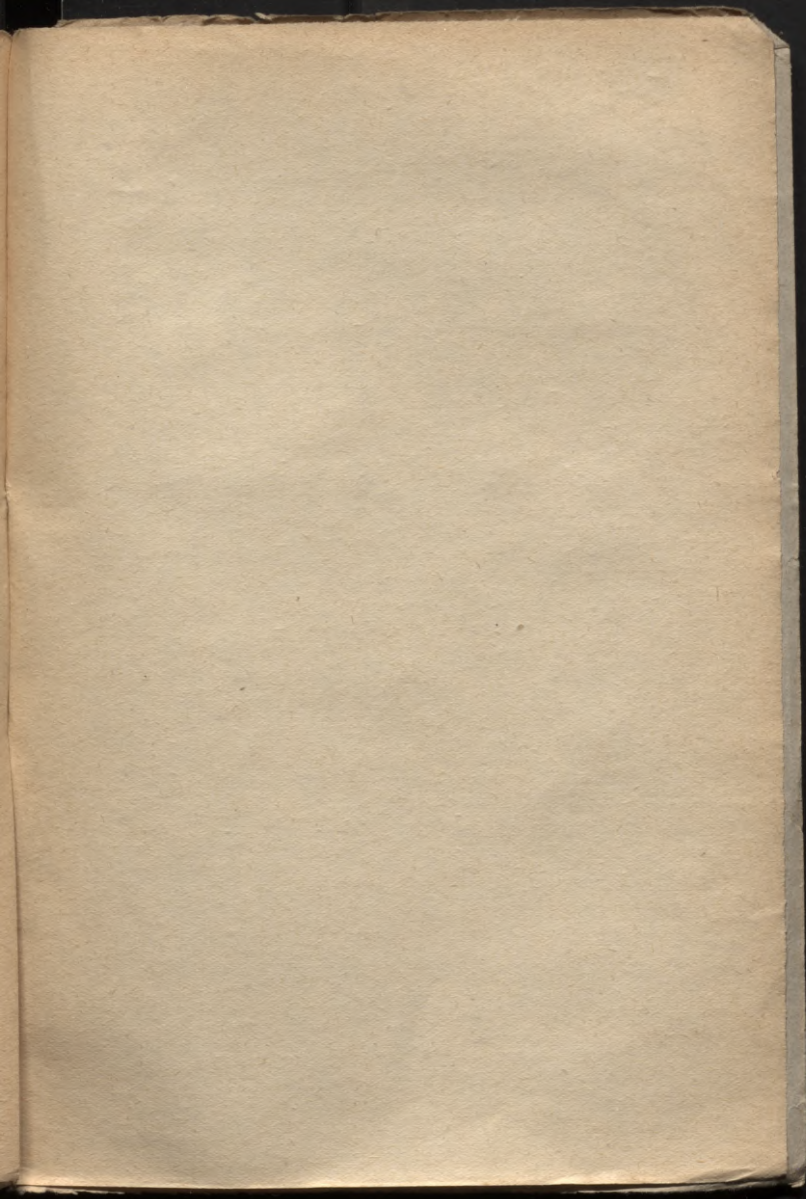
Saturs.

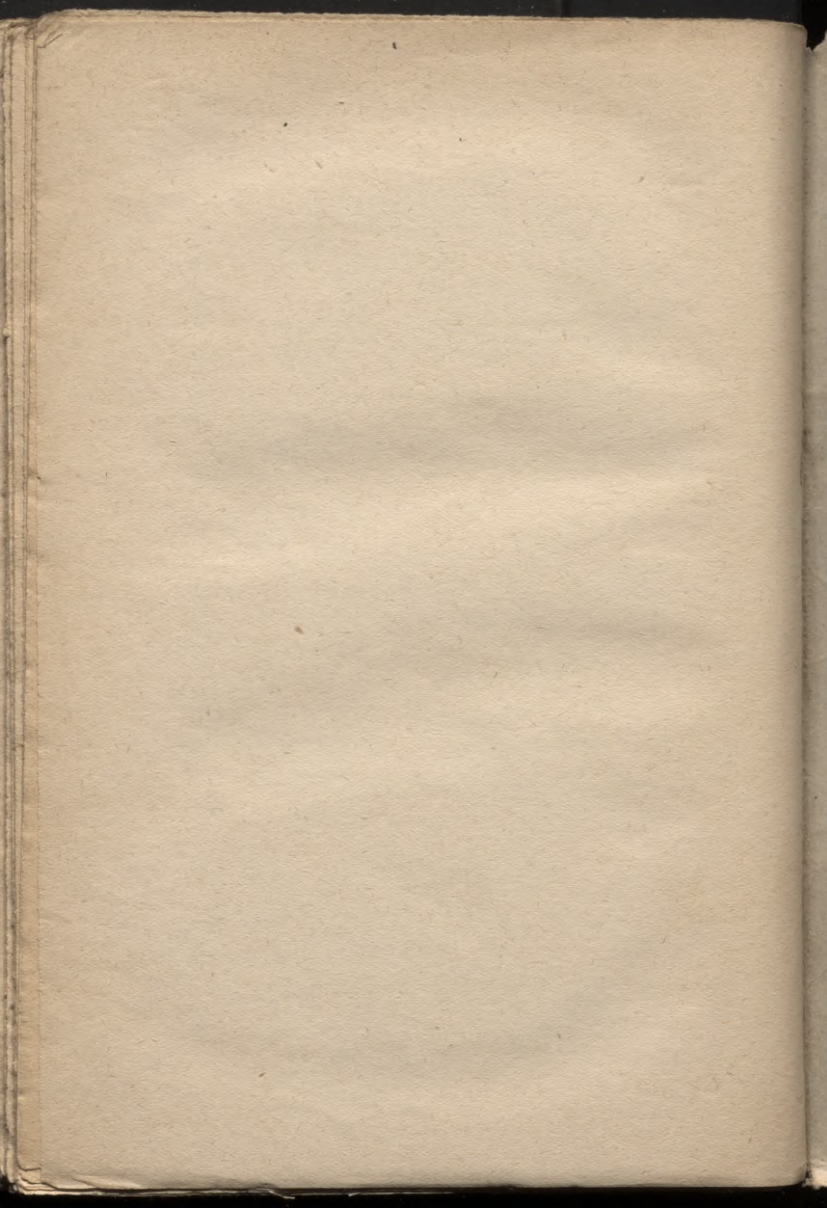
Priekšvārds	3
Dāvinājums	5
1. Svinības Rīgā	7
a) Jubilāra iespaidi un vērojumi	9
b) T. Zeiferta priekšcēlums	37
c) J. Misiņa atzīmes par izstādi	45
g) Atsauksmes par izstādi	48
2. Svinības vietējībā	51
a) Apsveikums no biedr. priekšn. V. Eglītes	53
b) V. Eglīša reierats par M. Kaudziša mūža darbiem	55
c) P. Pelēca apsveikums patēr. biedrības „Pārtika” un krāj-aizdevu sabiedr. vārdā	57
d) Skolotāja R. Herbstas apsveikums	59
e) T. Zvaigznes sveiciens no vietējo skolu puses	59
f) Vecpiebalgas māc. A. Trutca runa	60
3. Rakstiski un telegrafiski apsveikumi	65
4. Izvilkumi no laikrakstu atsauksmēm	103
a) A. Avena atmiņas par Kaudzītes Matīsu	104
b) Artura Bērziņa Kaudzītes Matīss	107
c) P. Elksnis, Kaudzītes Matīss kā dārzkopības veicināt.	115
d) J. Grīna Kaudzītes Matīss	119
e) M. Liepas atsauksme	121
f) M. Pukits'a Kaudzītes Matīss	122
g) J. Stiprā Skolēnu atmiņas par brāļiem Kaudzītēm	129
h) Ed. Virzas Kaudzītes Matīss	133
i) Atsauksmes par jubilejas svinībām	137
j) Bibliografiskas piezīmes	163

Index

1. Introduction
 2. The first part of the work
 3. The second part of the work
 4. The third part of the work
 5. The fourth part of the work
 6. The fifth part of the work
 7. The sixth part of the work
 8. The seventh part of the work
 9. The eighth part of the work
 10. The ninth part of the work
 11. The tenth part of the work
 12. The eleventh part of the work
 13. The twelfth part of the work
 14. The thirteenth part of the work
 15. The fourteenth part of the work
 16. The fifteenth part of the work
 17. The sixteenth part of the work
 18. The seventeenth part of the work
 19. The eighteenth part of the work
 20. The nineteenth part of the work
 21. The twentieth part of the work
 22. The twenty-first part of the work
 23. The twenty-second part of the work
 24. The twenty-third part of the work
 25. The twenty-fourth part of the work
 26. The twenty-fifth part of the work
 27. The twenty-sixth part of the work
 28. The twenty-seventh part of the work
 29. The twenty-eighth part of the work
 30. The twenty-ninth part of the work
 31. The thirtieth part of the work
 32. The thirty-first part of the work
 33. The thirty-second part of the work
 34. The thirty-third part of the work
 35. The thirty-fourth part of the work
 36. The thirty-fifth part of the work
 37. The thirty-sixth part of the work
 38. The thirty-seventh part of the work
 39. The thirty-eighth part of the work
 40. The thirty-ninth part of the work
 41. The fortieth part of the work
 42. The forty-first part of the work
 43. The forty-second part of the work
 44. The forty-third part of the work
 45. The forty-fourth part of the work
 46. The forty-fifth part of the work
 47. The forty-sixth part of the work
 48. The forty-seventh part of the work
 49. The forty-eighth part of the work
 50. The forty-ninth part of the work
 51. The fiftieth part of the work
 52. The fifty-first part of the work
 53. The fifty-second part of the work
 54. The fifty-third part of the work
 55. The fifty-fourth part of the work
 56. The fifty-fifth part of the work
 57. The fifty-sixth part of the work
 58. The fifty-seventh part of the work
 59. The fifty-eighth part of the work
 60. The fifty-ninth part of the work
 61. The sixtieth part of the work
 62. The sixty-first part of the work
 63. The sixty-second part of the work
 64. The sixty-third part of the work
 65. The sixty-fourth part of the work
 66. The sixty-fifth part of the work
 67. The sixty-sixth part of the work
 68. The sixty-seventh part of the work
 69. The sixty-eighth part of the work
 70. The sixty-ninth part of the work
 71. The seventieth part of the work
 72. The seventy-first part of the work
 73. The seventy-second part of the work
 74. The seventy-third part of the work
 75. The seventy-fourth part of the work
 76. The seventy-fifth part of the work
 77. The seventy-sixth part of the work
 78. The seventy-seventh part of the work
 79. The seventy-eighth part of the work
 80. The seventy-ninth part of the work
 81. The eightieth part of the work
 82. The eighty-first part of the work
 83. The eighty-second part of the work
 84. The eighty-third part of the work
 85. The eighty-fourth part of the work
 86. The eighty-fifth part of the work
 87. The eighty-sixth part of the work
 88. The eighty-seventh part of the work
 89. The eighty-eighth part of the work
 90. The eighty-ninth part of the work
 91. The ninetieth part of the work
 92. The ninety-first part of the work
 93. The ninety-second part of the work
 94. The ninety-third part of the work
 95. The ninety-fourth part of the work
 96. The ninety-fifth part of the work
 97. The ninety-sixth part of the work
 98. The ninety-seventh part of the work
 99. The ninety-eighth part of the work
 100. The ninety-ninth part of the work
 101. The hundredth part of the work

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304043547

8ar.5.

[3-]